

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**VÝSKYT RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ ŽÁKŮ II. STUPNĚ V KONTEXTU
KLIMATU ŠKOLY A VÝCHOVNÉHO STYLU RODIČŮ**

**THE INCIDENCE OF RISK BEHAVIOR OF SECONDARY SCHOOL PUPILS IN
THE CONTEXT OF THE SCHOOL CLIMATE AND PARENTAL STYLES**

Magisterská diplomová práce

Autor: Mgr. Barbora Hošková

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Olomouc

2019

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Výskyt rizikového chování žáků II. stupně v kontextu klimatu školy a výchovného stylu rodičů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Červených Pečkách dne 27. 3. 2019

Podpis

Děkuji Mgr. Miroslavu Charvátovi, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování mé magisterské diplomové práci. Poděkování patří také celé mé rodině za podporu, zejména děkuji manželovi a našim synům za jejich trpělivost a radost, kterou mi přinášejí. Děkuji také školám za spolupráci na dotazníkovém šetření.

Obsah

1. Úvod	5
1. Období dospívání	6
2. Rodina a její význam pro zdravý vývoj člověka	10
3.1 Rodinná resilience	11
3.2 Výchovné styly v rodině	11
3. Rizikové chování	15
3.2 Typy rizikového chování	16
3.3 Rizikové a protektivní faktory	17
5. Přehled dosavadních výzkumů	20
5.1 Výzkumný design dosavadních výzkumů a jejich další zjištění	24
6. Cíle výzkumu	25
6.1 Výzkumné otázky a hlavní hypotézy	25
7. Metodologický rámec výzkumu	26
7.2 Metody získávání dat a průběh sběru dat	28
7.3 Metody zpracování a analýzy dat	31
7.4 Etické aspekty výzkumu	32
8. Výsledky	33
8.1 Deskripce rizikového chování žáků, společných aktivit rodičů a dětí	33
8.2 Formy výchovných stylů a jejich souvislost s rizikovým chováním žáků	44
8.3 Srovnání a posouzení míry shody odpovědí rodičů a dětí	47
9. Diskuze	55
10. Závěry	60
Souhrn	64
Seznam použitých zdrojů a literatury	67
Seznam tabulek a grafů	
Seznam příloh	
Abstrakt diplomové práce	

1. Úvod

Pro zdravý vývoj člověka hraje klíčovou roli rodinné prostředí. V něm se odehrávají změny ve vývoji dítěte, ať už biologické, psychické a sociální v interakci se členy rodiny. Rodinný systém je složitý dynamický celek, který působí na formování osobnosti jednotlivce. Rodina má vliv na zdraví člověka a ovlivňuje kvalitu jeho života i životní styl. Nenahraditelná role rodiny v oblasti socializace dítěte je zjevná, rodinné prostředí formuje základní hodnoty, vzorce chování a postoje.

Jako velmi zásadní se jeví vztahy v rodině a vzájemná interakce členů užší i širší rodiny. Významný je vztah dítěte a jeho rodičů, Vzájemná emoční blízkost a pocit jistoty spojený s pečující osobou je pro zdravý vývoj dítěte určující.

V průběhu vývoje začínají na dítě působit i další sociální skupiny, kterých je součástí. Významným mezníkem je nástup dítěte do školy, kdy se začíná socializovat ve skupině vrstevníků. V období školní docházky jsou na dítě kladeny nároky spojené se vzděláváním a požadavky školního prostředí. Vývojovým úkolem, který s sebou přináší řadu změn a zvratů, je dospívání, jež se prolíná celým obdobím školní docházky na II. stupeň základní školy.

Je to období hledání vlastní identity a životní cesty, významnou referenční skupinou se stává vrstevnická skupina. Na žáky působí mnoho rizikových faktorů a sami se v tomto období chovají častěji rizikově.

V naší práci jsme se zaměřili na vliv a prostředí rodiny, konkrétně na souvislosti výchovných stylů rodičů a rizikového chování žáků. Teoretická část se věnuje charakteristice adolescence, vysvětluje pojmy a koncepty spojené s rizikovým chováním, popisuje styly výchovy v rodině a uvádí teoretické poznatky do souvislosti s nejnovějšími výzkumy. Ve výzkumné části popisujeme jednotlivé typy rizikového chování, které se u žáků vyskytují. Výchovné styly v rodině posuzujeme na základě perspektivy žáků. Zajímá nás také názor rodičů a jejich pohled na rizikové chování svých dětí. Zjištěné výsledky umožní srovnání perspektivy žáků II. stupně a jejich rodičů.

Souvislosti mezi rodinným prostředím, výchovou a chováním žáků se promítají do každodenní praxe základních škol, kde pracuji, i to byl jeden z důvodů, proč se náš výzkum ubíral tímto směrem.

1. Období dospívání

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, mohutnět). Období dospívání je přechodem mezi dětstvím a dospělostí. Setkáváme se s různým časovým dělením. Langmeier (2006) rozlišuje pubescenci (od 11 do 15 let) a adolescenci (od 15 do 22 let). Vágnerová rozděluje ranou adolescenci a pozdní adolescenci. Raná adolescence zahrnuje období od 11 do 15 let, objevují se velké tělesné změny spojené s pohlavním dozráváním. Dochází ke změně způsobu myšlení a hormonální změny mají vliv na emoční prožívání. Období pozdní adolescence je charakteristické komplexnějšími psychosociálními proměnami (Vágnerová, 2012) a zahrnuje období od 10 do 15 let.

Dospívání je charakteristické řadou změn a vývojových úkolů, které kladou na dospívajícího vysoké nároky. Z biologického hlediska je toto období ovlivněno dozráváním mozku. Tento neuropsychický vývoj mozku je ovlivněn nejen změnami, ke kterým v organismu dochází, ale také interakcí s prostředím. Vnější i vnitřní podněty stimulují rozvoj příslušných funkcí mozku. Řada specifických podnětů se organismu dostává prostřednictvím chování daného jedince, lze tedy říci, že dospívající ovlivňují svůj vlastní vývoj na základě svých preferencí a rozhodování o tom, čemu se budou věnovat. V době dospívání dochází ke zvýšení hladiny dopaminu v prefrontální kůře a limbickém systému, a vzrůstá tak tendence vyhledávat vzrušující zážitky a riskantní chování (Vágnerová, 2012). Santrock (2012; in Vágnerová, 2012) poukazuje na to, že tato tendence nemusí mít jen negativní dopad, ale nese s sebou i otevřenost vůči novým zkušenostem, ochotu akceptovat různé výzvy a investovat čas i energii do něčeho nového. Vzhledem k odlišnému dozrávání limbického systému a prefrontální kůry je ovlivněno i to, jak adolescenti řeší různé problémy zejména v emočně náročných situacích. Typické jsou časté a nápadné změny nálad, impulzivní jednání, nestálost a nepředvídatelnost reakcí a postojů. Dospívající se obtížně soustředí a období vystupňované aktivity je kompenzované snadnou unavitelností. Limbický systém, který můžeme považovat za centrum emočního prožívání, dozrává dříve než prefrontální mozková kůra, jež je, mimo jiné, zodpovědná za rozhodování a řízení různých projevů. Mezi její funkce rovněž patří například kontrola impulzivity, její vývoj má vliv na chování a uvažování dospívajících (Vágnerová, 2012).

Období adolescence bývá také označováno jako období hledání, přehodnocování a budování nové vlastní identity a pozice ve světě jako období druhého sociálního narození (Macek, 2002; Vágnerová, 2005). Na jedince je kladeno mnoho specifických požadavků a dochází k celkové proměně osobnosti. Mění se také charakter a kvalita interpersonálních

vztahů, což je klíčové pro převzetí pozdějších partnerských, rodinných, přátelských a profesních rolí (Langmeier, 1983).

U dospívajících dochází ke změnám postojů a vztahů k sobě samému i ostatním. Rozvíjí se komunikační dovednosti a snaha o zrovnoprávnění vlastní pozice. I když rodina zůstává pro dospívající nadále důležitou referenční skupinou, patří mezi hlavní vývojové úkoly osamostatnění se od rodičů a navazování významnějších vztahů k vrstevníkům obou pohlaví. Splnění tohoto vývojového úkolu přispívá k pozdějšímu zvládnutému převzetí základních manželských a rodičovských rolí.

Rodina utváří dítěti bezpečné prostředí, poskytuje mu v průběhu vývoje základní citovou jistotu. Čím jsou vztahy mezi rodiči a dětmi a méně konfliktní, tím lépe probíhá osamostatňování a dospívání jedince. I v podmínkách, které napomáhají dospívajícímu lépe zvládnout toto náročné období, není přechod do dospělosti z rodinných pout vždy snadný, zejména pokud rodiče nemají sami pochopení pro tuto fázi vývoje dítěte.

I přes zvýšenou kritičnost dospívajících vůči rodičům, udržují během snahy o osamostatnění, pozitivní vztahy k rodičům. To dokazují i mnohé studie, které uvádí, že pro dospívajícího zůstávají hlavním zdrojem jeho sociální opory rodiče. Macek (2002) uvádí, že i když jsou vrstevníci v adolescenci významní pro oblast trávení volného času a sebehodnocení, má rodina nenahraditelný význam pro pocit životní pohody a spokojenosti dospívajícího.

Vrstevnická skupina nabývá pro dospívajícího stále většího významu, je pro něj zdrojem pochopení, protože vrstevníci mají podobné problémy a jsou společně v rovnocenném vztahu. Tato referenční skupina, se kterou jedinec sdílí podobné hodnoty, názory i určitý životní styl, slouží jako opora v procesu utváření vlastní identity (Vágnerová, 2012).

Členství dospívajícího ve vrstevnických i jiných sociálních skupinách podporuje proces zvnitřnění sociálních norem a hodnot a utváření si představy o vlastní postavení ve společnosti. Vztahy s vrstevníky umožňují dospívajícím uspokojovat řadu potřeb, mezi něž patří potřeba společných aktivit a sdílení zážitků s vrstevníky. V kontaktu s nimi se učí různým sociálním dovednostem a strategiím. Vrstevnická skupina má pro dospívající referenční význam, umožňuje mu porovnávat své zkušenosti a dostávat zpětnou vazbu, konfrontovat vlastní postoje, chování, názory. Soužití s vrstevníky vede k uvědomění si podobností a odlišností vlastního vnímání, chování a prožívání, což je důležité pro pochopení sebe sama a reálnějšího hodnocení, k čemuž by pouze v kontaktu s rodiči nedocházelo.

V období, kdy se dospívající začne odpoutávat od rodiny, je do určité míry oslaben jeho pocit jistoty a bezpečí. Dospívající hledá oporu u vrstevníků. Potřebu jistoty více uspokojují kamarádi a umožňují mu sdílet pocit, že je součástí skupiny, která mu rozumí. Z hlediska sebepojetí mladých lidí je toto období významné pro ujasnění si sexuální identity a hledání partnerských vztahů. I vzhled, kterým se dospívající nyní více zabývají, hraje důležitou roli, vlastní sebehodnocení na počátku dospívání klesá, ale mezi 15-16 rokem se opět zvyšuje (Langmeier, 2006). Potřeba být akceptován má v období adolescence vzrůstající význam, pocit, že jsem skupinou přijímán, ovlivňuje rozvoj sebepojetí. Pozice, kterou si ve skupině dospívající získá, se stává důležitou součástí jeho identity (Vágnerová, 2012). Vrstevnická skupina tak určitým způsobem vytváří na dospívajícího tlak, aby žádaného postavení dosáhl. Postavení, které dospívajícímu poskytuje vrstevnická skupina, se odlišuje od postavení, které má v rodině a je dáno jinými charakteristikami. Pozice mezi vrstevníky je ve velké míře závislé na oblíbenosti a více závisí na osobnostních charakteristikách dospívajícího.

Postupná socializace ve skupině vede k pozvolnému osamostatňování a individualizaci. Vágnerová (2002) uvádí, že průběh socializace mezi vrstevníky lze rozdělit do tří fází. Na začátku je vstup do skupiny a adaptace na ni, dále ztotožněním se se skupinovou identitou, kdy dospívající respektuje pravidla skupiny, její normy a pravidla, projevuje se značnou konformitou ke skupině. Poté dochází k postupnému odpoutávání od skupiny a osamostatňování. Vliv vrstevnické skupiny dosahuje vrcholu ve střední adolescenci.

Během dospívání nabývá na intenzitě individuální proces, nelehkým úkolem pro dospívajícího je přijetí vlastní identity, osvojení nových kompetencí a rolí. Proměny, které přicházejí představují novou výzvu a možnost dalšího rozvoje, ale zároveň jsou provázeny velkou mírou nejistoty, mohou se objevit problémy s přijetím sebe sama a adaptací na změny, výrazně kolísá sebehodnocení.

Josselsonová (1980; in Vágnerová, 2012) popisuje čtyři fáze vývoje identity – fáze diferenciacce, fáze experimentace, postupné stabilizace a psychické osamostatnění. V počátcích dospívání si adolescent začíná uvědomovat a vnímat fyzickou a psychickou odlišnost od ostatních a přikládá jí větší význam než dříve. Více se srovnává s druhými, neztotožňuje se s rodiči, ani s dalšími vzory, které pro něj byly dříve autoritou. Chce se od nich naopak odlišit, zpochybňuje názory rodičů a dalších autorit. Na přelomu rané a pozdní adolescence se dospívající více orientuje na vrstevníky, pokouší se osamostatnit se a vzdoruje zejména proti rodičům. V další fázi se vztahy s rodiči uklidňují, dospívající dosáhl

určité samostatnosti a větší vyspělosti uvažování a nemá již potřebu demonstrace odlišnosti za každou cenu. Poslední fáze je charakteristická vytvořením určité podoby identity dospívajícího a vede k psychickému osamostatnění. Psychická nezávislost s sebou nese možnost dělat samostatná rozhodnutí bez prožívané úzkosti a stresu, nezávisle na jiných lidech. Hajný (2001; in Kalina, 2015) uvádí, že dospívající se může odpoutat od dosavadních vazeb v rodině, odmítnout některé její hodnoty a budovat si svou roli a identitu pouze v případě, že jsou splněny následující podmínky. Dospívající má povědomí o tom, že se odpoutat může, rodiče nebudou vnímat jeho „odchod“ jako zranění či odmítnutí. Proces odpoutání se od rodičů vyžaduje určitou vnitřní odolnost dospívajícího proti tendencím, které separaci brání. Proces separace probíhá často prostřednictvím konfliktů, rozdílů v postojích. Pokud byla v rodině vytvořena možnost otevřeného konfliktu bez nadměrných pocitů zavržení či zklamání, usnadňuje se přijetí a výskyt těchto konfliktů v rodině. Součástí úspěšného procesu by měla být určitá chuť a odhodlání adolescenta jít svou cestou.

Pokud nejsou splněny předpoklady pro přirozenou separaci, mohou se dospívající dostat do určitého vnitřního konfliktu. I když cítí potřebu odpoutat se od dosavadních rolí a způsobu soužití, mohou zároveň zažívat obavy a viny, úzkost z osamostatňování. Řešením vnitřního konfliktu dospívajícího může být užívání drog a alkoholu, které přináší úlevu od pocitů zlosti, přináší pocit osvobození a odpoutání. Životní styl spojený s užíváním přináší zapojení do nové subkultury, nové dovednosti a rituály a známé. Erikson (1950; in Kalina, 2015) uvádí, že užívání drog můžeme chápat jako dočasné vývojové moratorium. Adolescent není ani dospělým, ani dítětem, rodiče o něj pečují i nepečují a nedochází k separaci.

2. Rodina a její význam pro zdravý vývoj člověka

Rodina hraje v životě člověka významnou roli, charakter dětství a vztahy s nejbližšími lidmi jsou pro dítě důležitým činitelem při jeho socializaci. Člověk se rodí s vrozenými schopnostmi učit se, dítě je zvědavé, poznává svět a lidi v něm na základě vztahů s nejbližšími členy rodiny. Ti mu zprostředkovávají a pomáhají utvářet představu, jakým místem je svět, do kterého se dítě narodilo. A to zejména naplňováním potřeb nemluvněte, citlivým přístupem a pocitem bezpečí, které láskyplní rodiče svému dítěti vytvářejí. Tento pocit dítě ideálně provází celým jeho vývojem a poskytuje mu prostor pro zdravé utváření osobnosti a postupné osamostatňování. Dítě se učí orientovat v základních vztazích (nejprve prostřednictvím nejbližších členů rodiny), v očekávání druhých a předvídat reakce na svoje chování.

Helus (2007) uvádí, že vnější působení sociokulturního prostředí významně ovlivňuje charakteristiky osobnosti, které se v něm odráží a zvnitřňují se. K zvnitřňování dochází na základě identifikace se základními vzory (rodiči), jejichž postoje dítě přijímá za své. Dále se dítě učí zpevňováním, tedy na základě reakcí okolí na jeho chování. Dítě bedlivě pozoruje a sleduje chování druhých. Skrze harmonické rodinné prostředí získává dítě pocit, že svět je bezpečné místo, které stojí za to objevovat, a neutváří se v něm obavy a úzkosti. Úzkosti dítěte jsou spojeny v prvotním období jeho vývoje zejména s matkou, či osobou, která je primárním pečovatelem. Její přístup k dítěti, citlivé reagování na jeho potřeby tyto úzkosti tlumí. Opačný přístup a negativní rodinné charakteristiky mají neblahý vliv na vývoj osobnosti dítěte. Hellus (2007) dále uvádí, že rodina by měla dítěti uspokojovat základní potřeby v raných stádiích života a podílet se na vzniku bazální životní jistoty dítěte. Dalším úkolem rodiny je vytvářet povědomí o tom, že dítě vyrůstá v láskyplných a spolehlivých mezilidských vztazích. Rodina je místem, kde se dítě může bezpečně projevat, být aktivní, rodinné prostředí poskytuje dítěti bezprostředně působící vzory a příklady. Prostřednictvím rodiny se v dítěti utváří vědomí povinnosti, zodpovědnosti a ohleduplnosti vůči druhým. V rámci rodinného zázemí se dítě zúčastňuje mezigeneračních vztahů, utváří si vztah s prarodiči, vytváří si představu o širším okolí.

Rodiče tedy potomkovi svou péčí, chováním, postoji a kvalitou vztahů s dalšími členy rodiny v průběhu jeho života zprostředkovávají realitu. Berger a Luckman (1999) uvádí, že dítě internalizuje svět svých rodičů jako jediný možný svět. Rodinné prostředí, vztah rodičů k dítěti mu utváří představu světa, v němž žije. Právě proto je tato (ve vědomí internalizovaná) sociální realita vtisknutá během procesu primární socializace pro jedince

mnohem pevnější než cokoli dalšího. Vzorce interakcí, nejen v nukleární rodině, ale i mezi členy širší rodiny se stávají dítěti základním socializačním modelem (Handel, Cahill a Elkin, 2007).

3.1 Rodinná resilience

Pojem rodinná resilience můžeme vysvětlit jako schopnost rodiny odolávat zátěži. Souvisí s ní zdravé rodinné fungování a zvládání stresu v rodině. Rodinné fungování je podle Pattersonové (2002, in Sobotková, 2012) způsob, kterým rodina plní své funkce. Ty lze popsat takto:

- začlenění jedince do struktury rodiny (poskytuje pocit sounáležitosti, podílí se na ovlivnění osobní identity)
- ekonomická podpora (zajištění základních potřeb členů rodiny)
- péče, výchova a socializace
- ochrana zranitelných členů

Pro zdravé rodinné fungování jsou důležité následující principy – soudržnost, adaptabilita a komunikace. Adaptabilita je schopnost rodiny reagovat na proměny, kterými rodina prochází a přizpůsobovat se jim. Rodinná komunikace se podílí na utváření celkové atmosféry v rodině. Otevřená komunikace působí jako ochranný faktor v rodinném prostředí (Sobotková, 2012). Zdravé rodinné fungování charakterizuje schopnost popasovat se s náročnými životními událostmi a přizpůsobovat se změnám. (Shapiro, 1983; in Sobotková, 2012).

3.2 Výchovné styly v rodině

Výchova je ve svých souvislostech a složitostech komplikovaný jev, jenž je multidimenzionálně podmíněný. Vztahy mezi rodiči a dětmi mají interaktivní charakter a vstupuje do nich mnoho dalších proměnných.

K orientaci mezi složitými vztahy vzájemného působení mezi dospělými a dětmi v rodině může přispět pojem způsob výchovy. Pro způsob výchovy je charakteristické, že je součástí určitého životního stylu rodiny a je relativně stabilní (Gillernová, 2004). Způsob

výchovy můžeme dát do souvislosti se sociokulturními podmínkami a výchovnými tradicemi.

K popisu jednotlivých stylů výchovy byly postupně vytvořeny různé modely. Již v roce 1939 formuloval K. Lewin se svými spolupracovníky *typologický model tří stylů vedení či výchovy*. Charakterizuje v něm styl autokratický, pro nějž je typické množství zákazů, hrozeb a trestů, nedostatek porozumění pro děti a omezování jejich iniciativy. Dalším stylem výchovy, který popisuje, je styl liberální. Ten je charakteristický slabým vedením ze strany rodiče, nedodržováním vyslovených požadavků a nedůsledností rodičů. Posledním ze tří stylů definovaných Lewinem je styl integrační (či demokratický), kdy rodič klade požadavky, ale laskavým způsobem, jde dítěti příkladem a má pro něj porozumění.

Lewinova typologie stylů výchovy opomíjí význam emočního vztahu k dětem. Jako reakce na tento deficit, vznikaly další přístupy, jenž v sobě tuto proměnnou již zahrnují a považují ji za významnou. Jedním z prvních, kdo tyto aspekty do svého *modelu dvou dimenzí rodičovských postojů* zahrnul byl E. S. Schaefer (1959). Tento model se zaměřuje na dimenze emočního postoje k dítěti v rovině kladný/záporný a dimenzi řízení (kontroly) silné/slabé. Pozornosti se tedy dostává významu emočního vztahu dospělých k dětem a způsobu kladení požadavků a jejich kontroly ze strany rodičů. Kombinace těchto dimenzí se podílí na různých stylech výchovy a ovlivňuje vzájemnou interakci rodičů a dětí a jejich vztahy. S tímto konceptem pracuje dále model čtyř stylů výchovy (Baumrind, 1972) a u nás model devíti polí způsobu výchovy (Čáp, Boschek 1996, 2001).

Model čtyř stylů výchovy pracuje s konceptem rodiče odmítajícího/akceptujícího a rodiče náročného, kontrolujícího/nenáročného, nekontrolujícího. Na základě kombinací těchto dimenzí můžeme rozlišit čtyři výchovné styly. Autoritářský styl provází působení náročných, kontrolujících a zároveň odmítajících rodičů, tito rodiče nerespektují potřeby a přání dítěte. Autoritativně vzájemný styl uplatňují rodiče nároční a kontrolující, ale zároveň laskaví, akceptující přání i potřeby dítěte. Zanedbávající styl je charakteristický lhostejností rodičů k dítěti, rodiče nekladou na dítě žádné nároky, neprojevují o dítě dostatečný zájem nebo jsou k němu citově chladní či jej odmítají. Rodiče, kteří preferují shovívavý styl výchovy, dítě emočně podporují, přijímají dítě, ale zároveň mají jen malé či žádné požadavky na dítě, a tedy málo vymezené hranice.

Dimenzemi emočního vztahu rodičů k dětem a jejich výchovného řízení pomocí dvou protikladných komponent v každé z dimenzí (kladné a záporné komponenty emočního vztahu a komponenty požadavků a volnosti v dimenzi výchovného řízení) se zabývá *model*

devíti polí způsobu výchovy, z něhož vychází i Dotazník o způsobu výchovy v rodině (Čáp, Boschek, 1994).

Dimenze emočního vztahu se skládá z kladné a záporné komponenty. Zaměřuje se na to, jak rodiče dítě přijímají, na kladné citové vztahy, projevy lásky, ale také na jejich zápornou komponentu jako je citový odstup odměřenost nebo odmítání dítěte. Podle převažujících aspektů lze určit základní formy emočního vztahu k dítěti (kladný, střední, záporně-kladný, záporný). V kladném (extrémně kladném) emočním vztahu převažují projevy kladné komponenty. Střední emoční vztah je charakteristický vyrovnaností kladných a záporných komponent, ale může mít podobu záporně-kladného vztahu, kde jde o tzv. dvojí vazbu či ambivalentní vztah (Gillernová, 2004). V záporném emočním vztahu převažují projevy záporné komponenty. Dimenze řízení se skládá z komponenty požadavků a volnosti. Rozsah požadavků a jejich plnění a stupeň kontroly/volnosti utváří základní formy řízení v rodině. Pro silné řízení je typické množství nároků a důsledná kontrola jejich plnění. Střední řízení charakterizuje přiměřené množství nároků a kontrola. Rozporné řízení tvoří množství požadavků bez příslušné kontroly. Na základě emočního vztahu a výchovného řízení zařazujeme výchovný styl rodičů *do modelu devíti polí*. Tohoto členění dále využíváme při popisu výzkumných zjištění, proto uvádíme podrobnější popis jednotlivých výchovných stylů v rodině dle Čápa a Boschka (1994).

Pro první pole je charakteristické silné výchovné řízení se záporným emočním vztahem. Můžeme hovořit o autokratickém stylu výchovy (v tradičním pojetí), ze strany rodičů je velké množství požadavků, menší akceptace potřeb dítěte. Jedná se o výchovu přísnou a vyžadující bezodkladné plnění požadavků.

Pro druhé pole je charakteristický záporný emoční vztah a slabé řízení. Ze strany rodičů nejsou kladeny žádné požadavky a hranice. Typické jsou projevy nezájmu o dítě, lhostejnost rodičů, minimální empatie.

Třetí pole je kombinací záporného emočního vztahu (chladná citová vazba, odmítání) a rozporného řízení. Objevují se aspekty přísného řízení se lhostejností. Požadavky se stanovují, ale není kontrolováno jejich dodržování. Jeden z rodičů mnohdy uplatňuje silné řízení, druhý se to snaží kompenzovat větší volností, případně dítě ochraňuje před přísnějším rodičem. Tento způsob výchovy vytváří spíše nepříznivé podmínky pro vývoj dítěte a pozitivních vztahů v rodině.

Čtvrté pole je typické pro výchovu přísnou, ale zároveň laskavou. Je charakteristické kladným či extrémně kladným emočním vztahem bez záporného emočního vztahu některého z rodičů. Rodiče uplatňují požadavky a nároky, ale citlivě vnímají jeho možnosti.

V pátém poli jde o výchovu se vzájemným porozuměním, charakteristický je emoční vztah kladný nebo extrémně kladný a střední výchovné řízení. Nejsou přítomny extrémní v řízení a kontrole dítěte. Dítě je rodiči přijímáno a podporováno.

Šesté pole představuje výchovu laskavou, opět s přítomností příznivého emočního vztahu, ale bez jasněji vymezených požadavků a hranic.

Sedmé pole je výchovou s nepříznivým rozporným řízením, vykazuje velké množství požadavků, ale minimální kontrolu, ale při kladném emočním vztahu.

Osmé pole je charakteristické extrémně kladným emočním vztahem k dítěti, ale slabým výchovným řízením. Jedná se o tzv. kamarádkou výchovu, kde převládá dobrovolné dodržování norem. Děti požadavkům rodičů dobře rozumí, přijímá je a plní je bez nutnosti kontroly. Rodiče poskytují dítěti pocit, že je bezpodmínečně přijímáno.

Deváté pole je typické výchovou emočně rozpornou, dospívající vnímá vztah s jedním rodičem jako extrémně kladný a s druhým rodičem jako záporný.

García a Gracia (2009) definují rodičovské styly výchovy na základě čtyř dimenzí – vnímavost, vřelost, náročnost požadavků a přísnost. Autoritářský (vynucovací) styl je podle García, Gracia (2009) vymezen vysokými nároky při nízké vnímavosti a vřelosti ze strany rodičů, ti nastavují normy s malou účastí dítěte. Rodič uplatňuje svou moc, jeho požadavky jsou často neadekvátní. Porušení pravidel vede k tvrdým trestům, často tělesným. Komunikace je slabá, nezávislost dítěte je limitována. Dítě má tendence k tomu být uzavřené, plaché, ustrašené, udržuje málo společenských kontaktů, převažuje u něj vnější centrum kontroly. Shovívavý (chápatý) výchovný styl je charakteristický vysokou vnímavostí při nízkých požadavcích, rodič s dětmi dobře komunikuje a podporuje vztah založený na důvěře. Nároky na děti jsou racionální, je vyžadováno vyzrálé a zodpovědné chování, děti rodič s nimi vede dialog. Autoritativní styl výchovy je typický přiměřenou vnímavostí i mírou požadavků na dítě a je považován za optimální pro správný vývoj jedince. Rodič je citlivý i náročný, povzbuzuje rostoucí autonomii dítěte. Probíhá otevřená komunikace, rodič o děti dobře pečuje a vykazuje jim lásku. Trestá smysluplně a kontroluje, vysvětluje účel pravidel a je otevřený při diskuzi o nastavených pravidlech. Za nejrizikovější je považován zanedbávající (lhostejný) rodičovský styl, který se vyznačuje nízkou vřelostí, vnímavostí a mírou požadavků ze strany rodičů, zaměřením rodičů na problémy ve svém vlastním životě (García, Gracia, 2009).

3. Rizikové chování

Za rizikové chování považujeme takové projevy chování, které mají negativní vliv na zdraví jedince, na jeho psychický a sociální vývoj a ohrožují jeho přímé okolí. Ohrožení, které z takového chování vyplývá, může být pravděpodobné nebo reálné. Obecně lze říci, že za rizikové chování můžeme považovat rizikové zdravotní návyky, agresivní chování, delikvenci, rizikové chování vůči společenským institucím, rizikové sexuální chování, gamblerství a rizikové sportovní aktivity (Širůčková, 2010).

Mezi rizikové zdravotní návyky řadíme užívání návykových látek, ať už legálních nebo nelegálních, nezdravé stravovací návyky, nedostatečnou či příliš zatěžující pohybovou aktivitu. Za rizikové lze dále považovat předčasné zahájení pohlavního života, promiskuitu, nechráněný pohlavní styk, předčasné rodičovství. Dalším rizikovým jevem v oblasti chování je agresivní chování, konkrétně šikana, násilné chování, které je také většinou součástí širších projevů rizikového chování, mezi které patří různé formy antisociálního chování nebo užívání drog (Blatný et al., 2006).

Delikventní chování zahrnuje krádeže, poškozování majetku. Za rizikové chování ve vztahu k institucím považujeme problémové chování, které se váže například ke školní docházce – záškoláctví, neplnění školních povinností, porušování školních norem, školní násilí. Přímé fyzické násilí ve škole se nejvíce vyskytuje u chlapců (Card et al., 2008). Mezi rizikové sportovní aktivity patří adrenalinové a extrémní sporty.

Pro definici rizikového chování je důležité, že jeho formu ještě nelze charakterizovat v patologické rovině. Rizikové chování představuje množství různých typů chování v různé intenzitě. Můžeme ho charakterizovat na škále extrémních projevů obvyklejšího chování (například rizikové chování v dopravě) až po projevy, které se již pohybují na hranici patologie (užívání návykových látek). Z psychosociálního pohledu je ohrožující svými dopady na okolí, emocionalitu a vztahy. Z hlediska okolí jedince je chápáno jako problémové chování, které je v protikladu k běžným konvenčním normám. Důležitý je kontext takového jednání a jeho výskyt je ovlivněn interakcí mezi jedincem a prostředím.

Je zjevné, že rizikové chování prostupuje více oblastí běžného života. Proto se jím zabývají různé vědní obory a jedná se o multidisciplinární jev. Také jednotlivé definice rizikového chování se více specializují podle předmětu zájmu daného oboru.

3.2 Typy rizikového chování

Z vývojového hlediska jsou rizikovým chováním nejvíce ohroženi dospívající. Adolescenci proto chápeme jako rizikové období pro výskyt tohoto chování samo o sobě. WHO stanovilo dospívající jako samostatnou populační rizikovou skupinu, jejíž zdraví je více ohroženo behaviorálně. U většiny adolescentů se s rizikovým chováním, v některé z jeho podob, setkáváme a v tomto vývojově citlivém období může mít vážné zdravotní následky, které ohrožují vývoj jedince i v pozdějším věku. Vzhledem k věku dospívajících je zdravotní riziko obtíží v budoucnosti velmi výrazné. Výskyt rizikového chování v dospívání narůstá. Forster et al. (2003) poukazuje i na vzájemnou podporu rizikového chování mezi dospívajícími.

Miovský (2010) vymezuje z hlediska školské prevence několik typů rizikového chování. Vzhledem k tomu, že se týká naší cílové populace, věnujeme se podrobnějšímu popisu těchto forem.

- Záškoláctví

Záškoláctví můžeme charakterizovat jako neomluvenou přítomnost žáka ve vyučování základní či střední školy. Žák úmyslně zanedbává školní docházku. V kontextu školy je chápáno jako porušení školního řádu a je spojeno s výchovným opatřením. Škola má povinnost hlásit od určitého počtu neomluvených hodin žáka tuto skutečnost na Oddělení péče o dítě.

- Šikana a extrémní projevy agrese

Za šikanu považujeme jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spadají sem také extrémní formy agresivního chování, které je namířeno proti druhým lidem, sobě nebo věcem. Šikana je tedy jen jednou z podob agresivního chování.

- Rizikové sporty a chování v dopravě

Jedná se o záměrné vystavování sebe nebo druhých vysokému riziku, újmě na zdraví nebo samotnému ohrožení života. Řadíme sem záměrné řízení pod vlivem alkoholu, vystavování se nepřiměřenému riziku, sportovní aktivity překračující fyzické možnosti člověka.

- Rasismus a xenofobie

Projevy chování, které se uplatňují za účelem potlačení práv menšin. Zahrnuje rasovou nerovnoprávnost a netoleranci vůči odlišnostem.

- Negativní působení sekt

Členství jedince v sektě může vést k izolaci jedince, přerušení vztahů s „nečleny“, narušení rodinných vazeb, manipulaci a celkovému narušení soukromí a identity jedince.

- Sexuální rizikové chování

Sexuální rizikové chování s sebou nese řadu rizik – zdravotních a sociálních. Zahrnuje projevy promiskuity, nechráněného pohlavního styku často v kombinaci s užíváním návykových látek. Častým jevem i zneužívání intimních fotografií, jejich publikování na internetu často spojeným s vydíráním a manipulováním oběti.

- Prevence v adiktologii

Zahrnuje rizikové chování ve spojitosti s užíváním a následky užívání návykových látek a rozvoje závislostního chování.

- Spektrum poruch příjmu potravy

Jedná se o oblast, kde rizikové chování vede k rozvoji poruch příjmu potravy. Tyto poruchy jsou spojeny s vážnými zdravotními následky. Mezi poruchy příjmu potravy řadíme mentální anorexii a mentální bulimii. Pro jedince je příznačné intenzivní úsilí o dosažení štíhlosti spojené s omezováním energetického příjmu a zvyšováním energetického výdeje, strach z tloušťky a nadměrná pozornost věnovaná jídlu, vlastnímu vzhledu a váze.

- Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte.

Řadíme sem všechny projevy spojené s následky týrání, zneužíváním a zanedbáváním dítěte.

3.3 Rizikové a protektivní faktory

Na rozvoji rizikového chování se podílí mnoho faktorů, které spolu souvisí a ovlivňují se. Stejně tak najdeme řadu faktorů, které mohou výskytu rizikového chování bránit či ho zmírňovat. Rozlišujeme tedy rizikové a ochranné faktory výskytu rizikového chování. Za rizikové faktory považujeme takové podmínky či činitele, které jsou spojované s rostoucí pravděpodobností výskytu rizikového chování u jedince. Faktory protektivní naopak dopad takových okolností zmírňují, působí proti nim nebo je kompenzují (Jessor, 1998). Matějček a Dytrych (1998) uvádějí, že faktory protektivní snižují účinek individuální zranitelnosti jedince nebo nepříznivých vlivů okolí a působí jako podpůrný zdroj pro adaptaci dítěte.

Vzhledem k tomu, že se určité formy rizikového chování vyskytují současně a mají stejné příčiny, stejné protektivní a rizikové faktory, můžeme hovořit o určité formě životního stylu jedince. Jessor (1991) označil tyto vzájemné projevy chování jako syndrom rizikového chování v dospívání. Na základě této teorie je primární prevence zaměřena na rizikové chování jako na celek, nikoli na konkrétní projevy rizikového chování.

Ostaszewski, Zimmermann (2011; in Čablová, Miovský, 2013) popisuje členění rizikových a protektivních faktorů do čtyř kategorií. První kategorií jsou individuální vlastnosti jedince, sem spadají dovednosti zvládání zátěže a stresu, sebeakceptace, sebevědomí. Další oblastí je vliv vrstevníků (podpora, vztah vrstevníků ke zdraví, činnosti skupiny). Dále kategorie vztahy v rodině (podpora, konflikty, vztahy mezi rodiči a dětmi) a charakteristiky komunity (školní prostředí, dostupnost drog).

Kabíček a Hamanová (2005; in Čablová, Miovský, 2013) rozdělili protektivní a rizikové faktory do tří skupin – individuální faktory, rodinné faktory a společenské faktory. Na individuální úrovni můžeme považovat za rizikovou nízkou sebedůvěru, sebeúctu, zanedbávání a zneužívání, sklony riskovat a nezaměstnanost. Za protektivní naopak považují vysokou inteligenci, zapojení jedince v pozitivní skupině vrstevníků, kladný vztah ke vzdělání a schopnost sebekontroly. Mezi rodinné rizikové faktory řadí příliš autoritativní, nebo benevolentní výchovné prostředí, dysfunkci v rodině, nedostatečnou komunikaci. Na úrovni společenské popisují rizikové faktory jako je například nízký socioekonomický status. Jako protektivní faktor v této oblasti vymezují kvalitní školu, vzory ve společnosti a přísnou represí návykových látek.

Orosova et al. (2007) třídí rizikové faktory na interpersonální a individuální, které se projevují na úrovni rodiny, školy a společnosti.

Jessor (1998) dělí faktory, které se podílí na vzniku rizikového chování do pěti hlavních oblastí – biologické, sociální systém, vnímané prostředí, osobnost a chování. Uvádí následující příklady.

Tabulka č. 1 Rizikové a protektivní faktory (Jessor, 1989).

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
Biologický systém	Alkoholismus v rodině	Inteligence v pásmu nadprůměru
Sociální systém	Nízký socioekonomický statut Sociální vyloučení, znevýhodnění	Zdravá škola, soudržná rodiny Příznivá lokalita bydliště Pozitivní vzory mezi dospělými
Vnímané prostředí	Modely rizikového chování Normativní mezigenerační konflikt	Modely konvenčního chování Kontrola rizikového chování
Osobnost	Uvědomování si snížených životních šancí Nízké sebehodnocení Tendence riskovat	Hodnota vlastního zdraví a úspěchu Netolerující postoj k rizikovému chování
Chování	Problémové užívání alkoholu Školní neúspěch	Religiozita Aktivní zapojení do školních akcí

Vzhledem k zaměření diplomové práce na souvislosti rizikového chování žáků a výchovných stylů uvádíme dále rizikové a protektivní faktory na úrovni rodiny. Orosová et al. (2007) popisuje následující rizikové faktory v rodině – nejasné rodinné normy, slabou vazbu mezi členy rodiny, malá citová a sociální opora, nedostatek bezpečí a pohody v rodině nebo životní styl rodičů spojený s užíváním návykových látek. Čablová, Miovský (2013) ve své přehledové studii, zaměřené na rizikové a protektivní faktory, uvádějí následující rozdělení a přehled studií.

Tabulka č. 2 Přehled rizikových a protektivních faktorů v rodině

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
Dillon et al. (2006)	Nedostatek emočních vazeb a špatné vztahy v rodině	Resilience (odolnost)
	Nízká sociální opora	Sociální dovednosti
Hogan et al. (2003)	Rodičovská kontrola	Pozitivní vztah k rodině a společenství
	Rodinné konflikty	Zdravé postoje, hodnoty a jasné normy
NIDA (2003)	Nedostatek vazby a péče ze strany rodičů nebo pečovatelů	Pevná vazba – silné citové pouto mezi rodiči a dětmi
	Nedůsledný přístup a neefektivní rodičovství	Zapojení rodičů v životě dětí
	Přítomnost pečovatele, který sám užívá drogy	Jasně hranice a důsledné prosazování disciplíny

5. Přehled dosavadních výzkumů

V současných studiích je v souvislosti se zdravým a optimálním vývojem dítěte v rodině zdůrazňována kvalita rodičovství a partnerského vztahu (Lacinová, 2012; Sobotková, 2012). Dle studie zaměřené na kvalitu života českých dětí (Hlaváčková et al., 2010) jsou spokojenější děti z úplných rodin a z rodin, kde členové spolu tráví hodně společného času a děti bez problémů ve vztazích. Ukazuje se, že důležitější než formální struktura rodiny, je dobře fungující rodina v širokém kontextu (Břicháček, 2002). Negativně na vývoj dítěte působí zanedbávající prostředí a otevřené konflikty s agresí (Břicháček, 2002; Matějček, 2005). Podle Pavláta (2005) má velmi negativní dopad na zdravý vývoj dětí rodičovský konflikt, který probíhá během manželství, ale také rodičovský konflikt po rozvodu. Ne všechny konflikty v rodině mají negativní dopad na děti, týká se to zejména konfliktů, které nevedou k vyřešení problému a jež jsou provázeny hostilní a agresivní komunikací. Podle Lacinové (2012) konstruktivně řešené konflikty, otevřená komunikace, efektivní postupy řešení přinášejí spíše výhody a posilují resilienci rodiny a osobní identitu jejích členů. Resilienci rodiny můžeme chápat jako pružnost rodiny a odolnost, schopnost rychle se vzpamatovat z krize, ze zátěžové situace, z události, která vyvolala změny v rodině. Otevřená komunikace v rodině, schopnost vyjadřovat kladné pocity, ale i záporné pocity kultivovanou formou, soudržnost a citová blízkost je velice důležitým faktorem v posilování odolnosti rodiny (Sobotková, 2003). Gillernová (2004) uvádí, že emoční vztah lze považovat za klíčový moment způsobu výchovy. Kladný emoční vztah často projevuje a vytváří vzájemnou komunikaci. Ta je charakteristická nasloucháním rodiče dítěti, vzájemnou pomocí a schopností vzájemně se zasmát. Rodiče poskytují dítěti podporu, nesnižují jeho problémy, i když se zdají nebýt tak závažné. V záporném emočním vztahu je takových projevů ze strany rodičů málo. Také společné činnosti dětí dospělých v záporném emočním vztahu chybí, rodiče málokdy dítě pochválí, spíše poukazují na nedostatky dítěte, dobré výsledky považují za samozřejmé, často dítě trestají a také ironizují. Kladný emoční vztah mezi rodiči a dětmi také přispívá k možnosti lépe zvládnout náročné období dospívání. Gillernová (2004) uvádí, že chlapci a dívky percipují poněkud odlišně výchovné působení matky a otce, nestejně citlivě reagují na výchovné situace.

Důležitým ukazatelem kvality rodičovství je komunikace s dětmi. Kvalitní komunikaci můžeme chápat jako ukazatel rodinné soudržnosti a sociální opory, představuje významný protektivní faktor mnoha oblastí (Currie at al., 2012; Levin at al., 2012). Součástí komunikace v rodině je také chování během společně tráveného času, sdílení pocitů i

celkový životní styl (Lacinová, 2012). Jako zásadní je často vnímána komunikace s matkou. Jak uvádí Currie et al., 2012; Kalman et al., 2014, Levin, Currie, 2010, mají matky mnohem více přímých kontaktů s dětmi, poskytují jim emoční oporu a pro děti je snazší hovořit s nimi o svých pocitech. Jako osvědčený se ukazuje vzájemný interaktivní styl komunikace, naslouchání a neodsuzování a vnímání matky dětmi jako důvěryhodné (Afifi et al., 2008).

Vztah a komunikace otců a dětí mívá odlišný charakter, otcové se zaměřují spíše na zlepšení dovedností svých dětí a rozvoj cílů (Shearer et al., 2005). Právě dobrý vztah a snadná komunikace s otcem mají na spokojenost dětí výrazný vliv. Vřelá komunikace s otcem snižuje u chlapců agresivitu a dívkám usnadňuje komunikaci a zlepšuje vztahy s chlapci (Currie et al., 2012; Levin, 2010). Dalším důležitým faktorem posilujícím kvalitu vztahu mezi rodiči a dětmi je společné trávení času a vzájemné sdílení zážitků a pocitů. Společné činnosti jsou efektivním výchovným prostředkem, působí příznivě na rozvoj vztahů v rodině, podporují dobré emoční klima a výchovné řízení bez extrémů v míře kontroly a požadavcích (Gillernová, 2004).

Vznik rizikového chování u dětí a dospívajících může být podmíněn mnoha různými faktory. Za jeden z nejdůležitějších vlivů považujeme právě rodinné faktory. U nás se zabýval vlivem rizikových faktorů v rodině v souvislosti s užíváním alkoholu Blatný et al. (2005). Dále Kubička et al. (2007), který zjistil ve svém longitudinálním výzkumu vliv psychosociálních faktorů na vývoj závislosti na alkoholu. Na souvislosti rodičovského chování s přítomností pozdějších problémů v chování dětí a dospívajících upozornil ve svých studiích Kubička, Matějček (2003).

I z dalších výzkumů vyplývá, že specifika rodiny a rodinného systému patří mezi výčet faktorů, které mohou významně ovlivňovat rozvoj užívání alkoholu dětmi a dospívajícími a další rizikové chování. Rodičovské chování, komunikace a kontrola, výchovný styl či výskyt konzumace alkoholu v rodině jsou významné faktory, které ovlivňují prevalenci, míru i frekvenci užívání alkoholu u adolescentů (Blatný et al., 2005; Burk et al., 2011, Orosová et al. 2007; Tildesley, Andrews, 2008; Van der Vorst, Burk, Engels, 2010). Rodičovský styl výchovy může významným způsobem predikovat výskyt užívání alkoholu u adolescentů (Burk et al, 2011; García, Gracia, 2009). Shovívavý a autoritativní styl výchovy jsou spojovány s menším rizikovým (negativním) vlivem na děti a dospívající než autoritářský a zanedbávající styl vzhledem k užívání alkoholu u adolescentů (Garcia, Gracia, 2009; Patock-Peckham; Morgan-Lopez, 2007). Demokratický rodičovský styl má spojitost s nižším užíváním návykových látek (jak legálních, tak nelegálních) u dětí. Zatímco nedbalý styl podle většiny studií souvisí s konzumací drog (Becoña et al., 2012).

Vaillant (1983; in Kalina, 2015) nepotvrzuje hyperprotektivní rysy ve výchově matek jako faktor vzniku závislosti. Naopak jako významný se ukazuje vztah dítěte s otcem. Dále poukazuje na málo vřelý a problematický vztah s otcem u dětí, u kterých se později projevila závislost zejména na alkoholu. Přístup otců ve zdravém rodinném prostředí může přinášet racionálnější a rozhodnější přístup k problémům, častější odlehčení věci, uklidnění s určitou mírou hravosti a humoru. Knight (1937; in Kalina, 2015) uvádí, že otcové alkoholiků bývají uzavření s tendencí v rodině dominovat, tvrdě a nevhodně prosazují své zájmy a výchovné postoje. Typ takového otce nepředstavuje pro dítě bezpečný vztah, do kterého by se mohlo zapojit, proto setrvává příliš dlouho v těsném vztahu s matkou. Otec tedy není v roli zprostředkovatele mezi bezpečím rodiny (matkou) a okolním světem s jeho nároky. Pokud již dojde k identifikaci s otcem, nacházíme určitou tvrdost v tom, jak velké nároky na sebe závislí kladou, hroutí se pod nimi a uzavírají se v bludném kruhu pocitu selhání a viny, které pak mírní účinky alkoholu.

S nízkou mírou problémů pozitivně korelují rodičovská kontrola a soudržnost (Moore et al., 2010). Pro dospívající je důležité, aby rodičovskou kontrolu považovali za legitimní (Jackson, 2002). Pokud dospívající vnímá své rodiče ve výchově jako nedůsledné, je vyšší pravděpodobnost, že tito dospívající budou vykazovat vyšší míru užívání alkoholu. Některé studie dokládají vztah mezi slabým dozorem rodičů a rozvojem výchovných problémů u dětí (Crouter and Head, 2002). Naopak rodičovský dohled brání nevázanému popíjení, užívání alkoholu a drog (Lee, 2012). Rodiče, kteří mají jasně vymezený postoj vůči užívání drog a kontrolují okruh přátel, s nimiž jejich děti tráví čas, jsou úspěšnější ve snižování konzumace drog u svých dětí a jejich vrstevníků (Copello et al., 2005)

Rodiče dětí, které užívaly alkohol nebo jiné drogy, měli tendenci podceňovat konzumaci návykových látek u dětí a zároveň přeceňovali vykonávanou kontrolu (Hermida, et al., 2003). Tento vztah mezi přeceňováním kontroly a podceňováním spotřeby drog není neobvyklý, ani pomíjivý (Kerr, et al., 2010).

Když rodiče dohlížejí na chování dětí, děti vykazují nižší úroveň spotřeby alkoholu, tabáku a marihuany (Alati et al., 2010; Chassin et al., 2005; Choquet, Hassler, Morin, 2007; Moore and Segrott, Rothwell, 2010).

Pocit emoční blízkosti a vřelosti rodičů hraje významnou roli ve vztahu rodičů a dospívajících. Kvalita emoční vazby k matce a otci je jedním z významných protektivních faktorů ve vztahu k užívání alkoholu u žáků II. stupně ZŠ (Hemphill et al., 2011). Naopak špatná kvalita emoční vazby k rodičům může být shledávána jako významný rizikový faktor vzhledem k nárazovému pití u adolescentů (Kuntsche et al. 2006). Stanton a kol. (1982; in

Kalina, 2015) nachází souvislosti mezi rozvojem závislostního chování a rodinným prostředím poznamenaným citovým chladem, odstupem či lhostejností. Jelinek et al. (2006) uvádí, že jako nejrizikovější se ve vztahu k frekvenci užívání alkoholu ukázali jedinci z rodin, pro které je charakteristická nižší míra konzistence, zájmu a vřelosti ze strany rodičů, a naopak vyšší míra dohledu.

Nikoli pouze sociální proměnné, ale také osobnostní charakteristiky jsou důležitým činitelem, který ovlivňuje výskyt rizikového chování adolescentů. Conrod et al. (2008) uvádí konkrétní rizikové rysy, které prokazatelně vykazují vliv na výskyt rizikového chování.

Jednotlivé typy rizikového chování se vyskytují vzájemně a často se propojují. Můžeme hovořit o určité formě životního stylu jedince. Širůčková (2007) uvádí, že se nejčastěji propojují kouření cigaret, užívání marihuany, konzumace alkoholu, delikventní jednání a předčasné zahájení pohlavního života. Jessor (1998) pojmenoval tyto vzájemné projevy chování jako syndrom problémového chování. Na základě této teorie se primární prevence zaměřuje na rizikové chování jako na celek, nikoli na konkrétní projevy rizikového chování.

Teorie, které se zabývají systémem rodinných vztahů, chápou fenomén závislosti jako neizolovaný jev, který existuje v celém systému vztahů daného jedince. U většiny rodin s dlouhodobě závislým členem lze předpokládat tzv. spoluzávislost. Cermak (1986; in Kalina, 2015) uvádí následující znaky spoluzávislosti – přebírání zodpovědnosti za uspokojování potřeb druhého na úkor vlastní sebeúcty, členové rodiny drogovou závislost svým chováním umožňují, jejich chování užívání drog usnadňuje nebo k němu provokuje. Členové rodiny závislého se vyhýbají např. nastavení pevných hranic v rodině, které by užívání drog korigovalo, sabotují či zlehčují snahu závislého o vyléčení. Výskyt spoluzávislosti můžeme chápat jako důsledek působení prostředí, kde člen rodiny drogy užívá. Nebo jako určité osobnostní nastavení jedince, které k takovému chování směřuje. Motivací pro takový typ vztahu mohou být určité zisky, které z tohoto typu vztahu vyplývají. Závislost zde může fungovat jako náhradní problém, jehož řešení (neefektivní) je lepší než zabývat se něčím jiným, bolestnějším (např. neuspokojivý partnerský vztah rodičů závislého, paralelní mimomanželský vztah apod.)

5.1 Výzkumný design dosavadních výzkumů a jejich další zjištění

Výše uvedené výzkumy jsou zejména kvantitativní studie, dotazníková šetření, korelační studie. Jedná se o řadu dat zjišťovaných v rámci mezinárodních studií, v jejichž rámci byly některé výsledky zjišťovány.

Níže uvádíme také výsledky výzkumu Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek (Gillernová, 2002). Jedná se o kvantitativní charakter výzkumu, sběr dat proběhl dotazníkovým šetřením. Ke zjišťování způsobu výchovy v rodině byl použit Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Čáp, Boschek 1994). Z tohoto dotazníku vychází Dotazník stylů výchovy v rodině pro děti od 8 do 12 let, který jsme v našem výzkumu použili.

Tabulka č. 3 Emoční vztah v rodině

Emoční vztah	v rodině jako celku
Záporný	50,3 %
kladný	29,3 %
extrémně kladný	16,9 %
záporně-kladný	3,4 %

Tabulka č. 4 Výchovné řízení v rodině

Výchovné řízení	v rodině jako celku
Slabé	45,2 %
Rozporné	39,5 %
Silné	8,8 %
Střední	6,5 %

Z dosavadních výzkumů vyplývá, že rodinné prostředí hraje významnou roli v prevenci rizikového chování dospívajících. Rodinné charakteristiky, styl rodičovské výchovy, kontrola dospívajících rodiči, komunikace v rodině jsou dílčími oblastmi, na které se studie rizikového chování dospívajících zaměřují. Rodinné prostředí může působit jako protektivní faktor, či jako faktor rizikový.

6. Cíle výzkumu

Cílem výzkumné práce je popsat rizikové chování žáků II. stupně základních škol v oblastech jako je způsob trávení volného času, užívání legálních a nelegálních návykových látek, prostředí internetu, postoje žáků k rizikovému chování, vztahy v kolektivu, vztahy v rodinném prostředí, míru rodičovské kontroly a přijetí, styl výchovy rodičů. Identifikujeme také specifika rizikového chování v období adolescence. Zaměřili jsme se na rozdíly v rizikovém chování žáků vzhledem k věku a výchovnému stylu v rodině. Z dosavadních výzkumů vyplývá, že rodinné prostředí hraje významnou roli v prevenci rizikového chování dospívajících. Dalším cílem je tedy popsat rodinné charakteristiky a styl rodičovské výchovy, které jsou zjišťovány formou standardizovaných dotazníků. Náš výzkum se zaměřuje nejen na cílovou skupinu žáků II. stupně, ale také na jejich rodiče, popisuje a srovnává informace ze dvou perspektiv – rodičů a jejich dětí.

Výsledné srovnání dat ze spárovaných dotazníků žáků a rodičů poskytne informace, zda rodičovské povědomí o rizikovém chování dětí odpovídá realitě tak, jak ji popisují děti. Na základě výsledků výzkumu mohou zapojené školy oslovit rodiče (formou besed, přednášek či poradenské pomoci) a poskytnou obecné informace, které jim mohou pomoci lépe se podílet na prevenci rizikového chování v rodině. Dalším cílem výzkumu je získat na základě výzkumných zjištění podklady pro zapojené školy, které z nich mohou vycházet při tvorbě Preventivního programu školy a přizpůsobit jeho strukturu konkrétním potřebám cílové skupiny.

6.1 Výzkumné otázky a hlavní hypotézy

V uvedených cílech výzkumu jsou implicitně obsaženy výzkumné otázky, které je možno formulovat následovně:

- Které formy rizikového chování se vyskytují u žáků II. stupně základních škol, jak tráví rodiče a děti společný čas, co dělají žáci ve volném čase, jak se cítí ve škole?
- Jaké formy způsobu výchovy se vyskytují v rodinách žáků II. stupně?
- Souvisí výchovný styl rodičů s výskytem rizikového chování žáků?
- Do jaké míry se v oblasti rizikového chování shoduje pohled rodičů a dětí?

Výše uvedené výzkumné otázky rozvíjejí následující hypotézy.

H 1: Čím vřelejší emoční vztah matky, tím nižší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 2: Čím vřelejší emoční vztah k dítěti v rodině, tím nižší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 3: Čím silnější výchovné řízení v rodině, tím vyšší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 4: Čím vyšší pozitivní zájem matky, tím nižší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 5: Čím vyšší hostilita matky, tím vyšší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 6: Čím vyšší nedůslednost matky, tím vyšší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 7: Čím vyšší pozitivní zájem otce, tím nižší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 8: Čím vyšší hostilita otce, tím vyšší celkový skór rizikového chování VRCHA

H 9: Čím vyšší direktivita otce, tím vyšší celkový skór rizikového chování VRCHA

7. Metodologický rámec výzkumu

Následující kapitola je věnována popisu metodologie výzkumu. Seznámí čtenáře s charakteristikami výběrového souboru, metodou získávání, analýzy a zpracování dat a také s etickými aspekty tohoto výzkumu, jehož metodologickým rámcem byl kvantitativní přístup. Jedná se o dotazníkové šetření mezi žáky a rodiči a korelační studii.

7.1 Výběrový soubor

Základní populaci pro náš výběrový soubor tvořili žáci II. stupně ZŠ na okresech Kolín a Svitavy a jejich rodiče. Výběrový soubor se skládá ze 175 žáků a 114 rodičů.

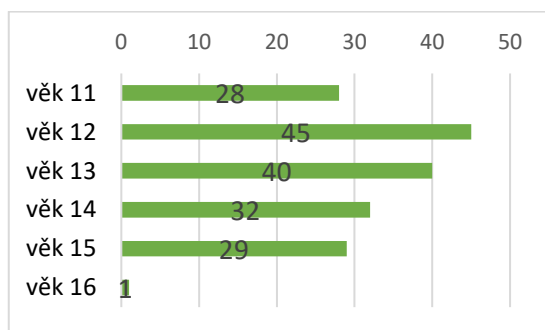
Výběr výzkumného vzorku probíhal metodou záměrného výběru přes instituci, a to prostřednictvím oslovení školních metodiků prevence rizikového chování jednotlivých základních škol. Kontaktování byli buď osobně, nebo telefonicky. Po předběžné domluvě spolupráce na výzkumu proběhly osobní schůzky s metodiky prevence, nebo byly informace předávány telefonicky, jejich účelem bylo vysvětlení výzkumu a zpřesnění informací o jeho cílech a záměrech. Dále metodici prevence informovali ředitele škol a domluvili souhlas

s výzkumem. Byly dohodnuty termíny předání podkladů, administrace dotazníků a jejich zpětné vybrání.

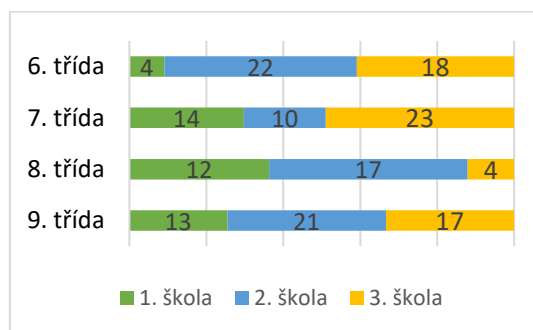
Sběr dat probíhal formou skupinové administrace ve vybraných školách. V rámci našeho výzkumu jsme se zaměřili na žáky 6., 7., 8. a 9. tříd základních škol.

Do dotazníkového šetření se zapojily tři základní školy, podle tříd se výzkumu zúčastnil následující počet žáků jednotlivých tříd – žáci 6. třídy 46 žáků, ze 7. tříd 47 žáků, z 8. tříd 33 žáků a z 9. tříd 51 žáků. Průměrný věk žáků je 13 let, věkově je výběrový soubor rozložen následovně, viz graf č. 1. Graf č. 2 shrnuje počet žáků v jednotlivých třídách.

Graf č.1 Žáci podle věku

Graf č.2 Žáci podle tříd

Dotazníky určené pro rodiče vyplnilo 107 žen a 7 mužů, průměrný věk rodičů je 41 let. Data z dotazníků některých žáků a rodičů byla spárována, celkem se jedná o 114 spárovaných dotazníků konkrétního žáka a jeho rodiče.

V manželství žije 71 respondentů (3 muži a 67 žen), s partnerkou žijí 2 muži a 14 žen s partnerem. 8 respondentů žije v domácnosti s vlastními rodiči (prarodiči dětí), 4 respondenti (1 muž, 3 ženy) uvedli, že s nimi žijí děti ve střídavé péči.

Adoptované děti či děti v pěstounské péči uvedli 2 respondenti (2 ženy). Oproti rodičům uvedlo 43 žáků, že s nimi doma bydlí také prarodiče. Variantu bydlím střídavě u obou rodičů zaškrtnulo 23 žáků.

Kompletní baterii šesti dotazníků jsme získali od 81 žáků a rodičů, baterii pěti dotazníků (bez dotazníku rodičů) od 43 žáků, jednu baterii bez dotazníků pro žáka a 30 trojic pouze dotazníky vlastní konstrukce od žáků, rodičů a dotazník VRCHA. Dotazník stylů výchovy vyplnilo 136 žáků, z toho 14 žáků nevyplnilo část určenou pro styl výchovy otce, a to z následujících důvodů, 13 z nich nevyplnilo ani jeden dotazník o otci, zároveň uvádí, že s otcem nežijí v domácnosti, nestýkají se, otce nemají apod., jeden dotazník byl vyřazen,

protože byl vyplněn pouze z poloviny. Jako problematická se ukázala otázka č. 12 (*Když mě táta chce potrestat, maminka mě chrání.*), na kterou neodpovědělo 13 žáků v dotazníku o matce a 9 žáků v otazníku pro otce (*Když mě maminka chce potrestat, táta mě chrání.*) Někteří respondenti uváděli jako důvod, že s nimi otec nežije, doplnili do dotazníku např. netrestá mě apod.

Dotazník ADOR o matce vyplnilo 140 žáků, 4 z nich byly vyřazeny – byly vyplněny pouze z jedné strany listu. Dotazník ADOR o otci vyplnilo 117 žáků, 13 žáků stejně jako u Dotazníku stylů výchovy nevyplnilo ani jeden dotazník o otci, zároveň uvedli, že s otcem nežijí, nestýkají se, otce nemají apod.

Dotazník VRCHA byl součástí (poslední stranou) nestandardizovaného dotazníku zaměřeného na rizikové chování, pravidla v rodině, bezpečí a prožívání ve škole, rizika internetu. Ze 175 žáků nevyplnili dotazník VRCHA 4 z nich.

Celkem tedy získaná data pocházejí ze 174 dotazníků rizikového chování pro žáky, ze 114 dotazníků pro rodiče, ze 136 dotazníků stylů výchovy, ze 136 dotazníků ADOR o matce, 117 dotazníků ADOR o otci a 171 dotazníků VRCHA, viz tabulka č. 5.

Tabulka č. 5 Počty jednotlivých dotazníků

	Dotazník pro rodiče (DR)	Dotazník pro žáky (DŽ)	Spárované	Dotazník stylů výchovy matka	Dotazník stylů výchovy otec
počet	114	174	114	136	122
	ADOR matka	ADOR otec	VRCHA	Kompletní baterie	Baterie bez DR
počet	132	117	171	83	43

7.2 Metody získávání dat a průběh sběru dat

Za účelem sběru dat byla použita dotazníková metoda. Dotazníkovou baterii tvořily tři standardizované dotazníky. ADOR – Adolescent o rodičích (Matějček, Říčan, 1983), VRCHA – Výskyt rizikového chování u adolescentů Dolejš a Skopal (2015), Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let (Čáp, Čechová, Boschek, 2000). Dále byly použity dotazníky vlastní konstrukce, které mapovaly rizikové chování žáků, a dotazníky pro rodiče, kdy

v některých případech odpovídali žáci a rodiče na stejné otázky. Celkem tedy dotazníkovou baterii tvořilo pět dotazníků určených pro žáky a jeden dotazník určený pro rodiče. Úvodní strana každého z těchto dotazníků obsahovala obecné informace, které vysvětlují zaměření a cíl daného dotazníků. Informace obsahují také vysvětlení postupu při vyplňování dotazníků a postup oprav chybných odpovědí.

Dotazníky pro žáky a rodiče byly anonymní. Spárování dotazníků jednotlivých žáků a rodičů bylo možné na základě specifického kódu, který si každý žák a rodič vytvořil podle daných kritérií. Kód je složen z několika informací (tři počáteční písmena jména dítěte a jména matky dítěte, číslo dne, kdy se žák narodil). Tato kombinace sloužila k propojení metod s jedním respondentem a zejména k propojení dotazníků žáků a jejich rodičů, jejichž specifický kód byl identický, a umožnil identifikaci dotazníků žák-rodič.

Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty - ADOR

Prostřednictvím tohoto dotazníku jsou zjišťovány postoje, výchovný styl a jednání rodičů, jak je vidí jejich děti. Dotazník sleduje pět faktorů – pozitivní zájem, hostilita, direktivnost, autonomie a nedůslednost obou rodičů, u matky a otce zvlášť. ADOR tvoří 50 položek pro matku a 50 položek pro otce. Administrace není náročná, vyplnění probíhá pomocí metody „tužka/papír“, doba vyplnění je 30-45 minut. Respondenti posuzují jednotlivé výroky týkající se jejich rodičů na základě tří odpovědí – ano, částečně, ne. Hrubé skóry jsou získány prostým sečtením položek pro jednotlivé faktory.

Skóry dvou sumárních (faktorových) škál POZ/HOS a DIR/AUT získáme tak, že od hrubého skóru ve škále „Pozitivní zájem“ odečteme hrubý skór ve škále „Hostilita“ a analogicky postupujeme i u druhé sumární škály, tyto škály mohou nabývat i záporných hodnot.

Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let

Dotazník zjišťuje výchovný styl v rodině, tvoří ho 28 položek pro matku a 28 položek pro otce. Na základě zjištění 4 komponentů výchovy (4 subškál) – záporný komponent výchovy, kladný komponent výchovy, komponent volnosti, komponent požadavků se zaměřuje se na zjištění emočního vztahu k dítěti jednotlivého rodiče (extrémně kladný, kladný, střední, záporný), na emoční vztah k dítěti v rodině jako celku (extrémně kladný,

kladný, záporně-kladný, záporný). Dále vyhodnocuje výchovné řízení jednotlivého rodiče (řízení rozporné, silné, střední, slabé) a výchovné řízení v rodině jako celku (silné, střední, rozporné, slabé). Na základě těchto vyhodnocených údajů lze zařadit výchovný styl rodičů do 9 polí.

- První pole – autokratická výchova
- Druhé pole – lhostejnost k dítěti
- Třetí pole – pesimum: záporný vztah s rozporným řízením
- Čtvrté pole – výchova přísná a přitom laskavá
- Páté pole – optimum: vzájemné porozumění a přiměřené řízení
- Šesté pole – laskavá a liberální výchova bez požadavků a kontroly
- Sedmé pole – kladný vztah s rozporným řízením
- Osmé pole – „kamarádský“ vztah s dodržováním norem
- Deváté pole – výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici

Výskyt rizikového chování u adolescentů – VRCHA

Dotazník se skládá z 18 položek, umožňuje získat informace o výskytu některého typu rizikového chování u adolescentů, ale také informace o rizikivosti konkrétního dospívajícího v oblasti abúzu, delikvence nebo šikany (z pohledu oběti šikany) a srovnání s populační normou. Prvním typem informací, kterou získáme, je například informace o tom, zda respondent užil za posledních 30 dní cigarety nebo alkoholické nápoje, zda během života ukradl peníze, byl za školou apod. Druhým typem informace, s který VRCHA umožňuje pracovat, je, do jaké míry se adolescent chová rizikově.

Osmnáct položek dotazníku je rozděleno do třech subškál – abúzus psychoaktivních látek, delikvence a šikanování. Bodové rozpětí v jednotlivých subškálách dle pořadí (viz výše) je 0-7 bodů, 0-4 body a 0-7 bodů. Dotazník poskytuje také centrální skóre rizikivosti v rozmezí 0-18 bodů.

Administrace dotazníku je jednoduchá, vyplnění probíhá pomocí metody „tužka/papír“, doba trvání je přibližně 15 minut. Respondent vyjadřuje souhlas, nebo nesouhlas s jednotlivými položkami (ano/ne).

Dotazníky vlastní konstrukce pro žáky a rodiče

Dotazník pro žáky a rodiče se zaměřuje na několik oblastí – strukturu rodiny, pravidla v rodině, diskuze rodičů a dětí o určitých typech problémů, rizika internetu, problémy žáků ve škole. Mapuje výskyt rizikového chování v oblasti legálních a nelegálních návykových látek, postoje žáků k rizikosti jednotlivých látek, k dostupnosti. Dále povědomí rodičů o dětech, rodičovskou kontrolu, vzájemnou komunikaci mezi dětmi a rodiči. Vzhledem k tomu, že žáci i rodiče odpovídali na stejné otázky, lze odpovědi žáků a rodičů porovnávat, zmapovat přehled rodičů o možném rizikovém chování dětí, porovnat pohledy rodičů a žáků na komunikaci, trávení volného času, pravidla v rodině.

Vyplnění dotazníku probíhá pomocí metody „tužka/papír“, trvá 30-45 minut.

7.3 Metody zpracování a analýzy dat

Získaná data jsme převedli do elektronické podoby a v tabulkové sestavě v programu MS Office Excel vyčistili. Imputaci dat jsme provedli pouze u standardizovaných dotazníků v případech, kdy to bylo možné. Hodnoty byly dopočítány řádkovým průměrem hodnot dané subškály. Jedná se o 40 hodnot pro dotazník ADOR o matce, tzn. dopočítáno bylo 0,6 procent hodnot, dále o 26 hodnot dotazníku ADOR o otci, dopočítáno bylo 0,4 procent hodnot. V Dotazníku stylů výchovy pro matku a otce jsme dopočítali 56 hodnot, tedy 0,8 procent. Nevalidní dotazníky byly vyřazeny, jedná se celkem o 8 dotazníků ADOR a jeden dotazník stylů výchovy o otci.

Ze dvou dotazníků ADOR o matce a jednoho o otci jsme vyřadili subškálu nedůslednost na základě velkého množství chybějících hodnot (6 položek z 10, 5/10, 7/10).

V dotaznících VRCHA chybělo 5 hodnot, z toho 3 od jednoho respondenta, kde za jednu hodnotu v subškále šikana byla doplněna hodnota 0 dle instrukcí k vyhodnocení. A 2 chybějící hodnoty ze subškály abúzus nebyly doplněny a celá subškála byla vyřazena. Dále ve dvou dotaznících chybělo po 1 hodnotě v subškále šikana, kde jsme doplnili hodnotu 0 podle instrukcí v manuálu.

7.4 Etické aspekty výzkumu

Výzkum probíhal na základních školách, proto byli zákonní zástupci žáků požádáni, prostřednictvím oslovovacího dopisu, o vyslovení souhlasu se zapojením jejich dítěte do výzkumu a seznámení s rozsahem, cílem a účelem výzkumu. Součástí oslovovacího dopisu byly také údaje jako je kontaktní telefon a emailová adresa, kterou mohli zákonní zástupci využít v případě nejasností či k získání více informací. Žáci i rodiče také dostali informaci, že výsledky z dotazníkového šetření budou použity jako podklad pro tvorbu či vyhodnocení Preventivního programu školy (PPŠ) jednotlivých zapojených škol

Žáci byli také seznámeni s účelem výzkumu a ujištění o anonymitě a důvěrnosti svých odpovědí. Respondenti dostali informaci, že účast na dotazníkovém šetření je dobrovolná a nemusí dotazníky vyplnit. Někteří z nich tuto možnost využili.

Kódy potřebné pro spárování dotazníků žák-rodič byly upraveny pro respondenty ze základních škol, ve kterých zadávali dotazníky žákům metodici prevence tak, že byla ve specifickém kódu proškrtnuta položka – první tři písmena jména dítěte. Respondenti měli vyplnit pouze položky – první tři písmena jména matky a den narození dítěte, i přesto někteří z nich uvedli celý kód.

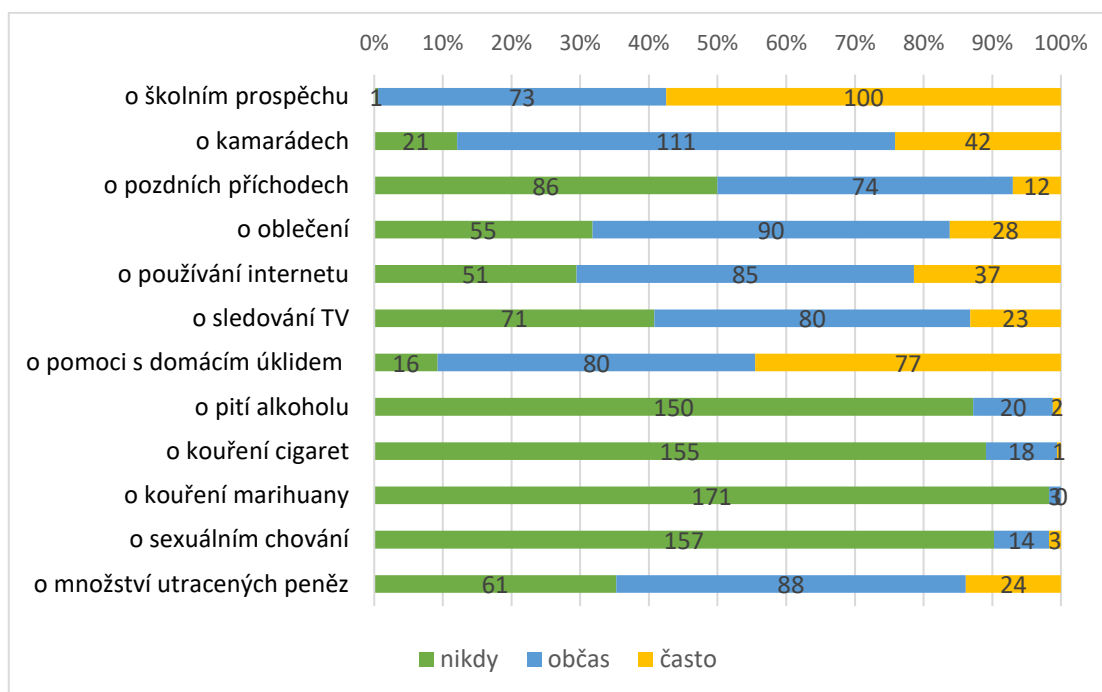
Získané informace pro potřeby PPŠ budou předány v anonymní formě zpět školním metodikům prevence rizikového chování, kteří je použijí jako podklad pro možnost přizpůsobit PPŠ individuálně na míru jednotlivým třídním kolektivům.

8. Výsledky

8.1 Deskripce rizikového chování žáků, společných aktivit rodičů a dětí

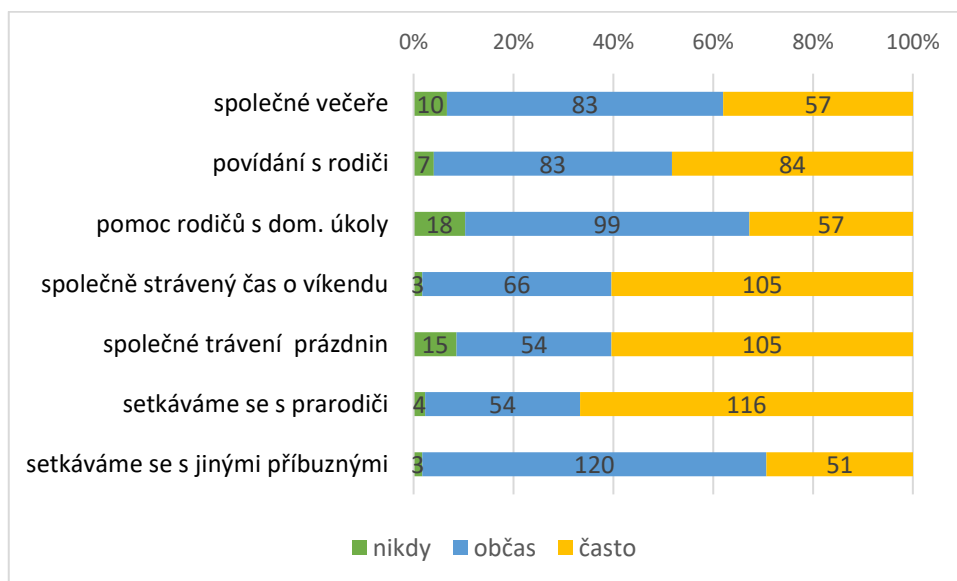
Ve výzkumu jsme se zaměřili na témata, která se týkají komunikace mezi rodiči a dětmi, pravidel v rodině a společného trávení volného času. Ptali jsme se žáků, o kterých problémech s rodiči nejčastěji diskutují. Nejčastějšími tématy, která spolu rodiče a děti v diskuzích řeší jsou školní prospěch, pomoc s domácími pracemi, kamarádi, používání internetu a oblečení. Z odpovědí žáků vyplývá, že nejméně diskutují se svými rodiči o problémech s užíváním návykových látek, sexuálním chování a sledování televize.

Graf č. 3 Jak často diskutuješ s rodiči o následujících otázkách – problémech?

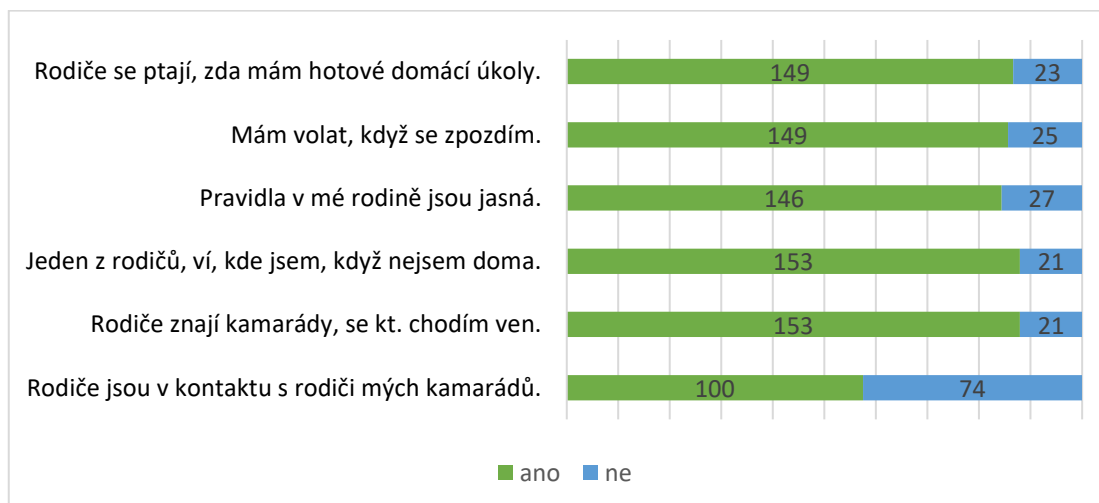
Většina dětí a rodičů se společně věnuje různým aktivitám, setkávají se s prarodiči, společně tráví čas během víkendů a o prázdninách, povídají si se svými rodiči. 84 žáků si s rodiči často povídá, 83 žáků občas a 7 žáků uvedlo, že si s rodiči nikdy nepovídá. Rodiče často pomáhají 57 žákům s domácími úkoly, více než polovina rodičů a dětí spolu tráví společný čas během víkendů. 67 % žáků často navštěvuje svoje prarodiče, 31 % je navštěvuje občas.

Graf č. 4 Společné aktivity žáků a rodičů

Jasně vymezená pravidla v rodině má 146 žáků. Většina rodičů vyžaduje, aby žáci volali, když se zpozdí, mají přehled, kde žáci jsou. Rodiče znají kamarády svých dětí – 88 % rodičů, a v kontaktu s rodiči kamarádů dětí je 57 % rodičů, viz graf č. 5.

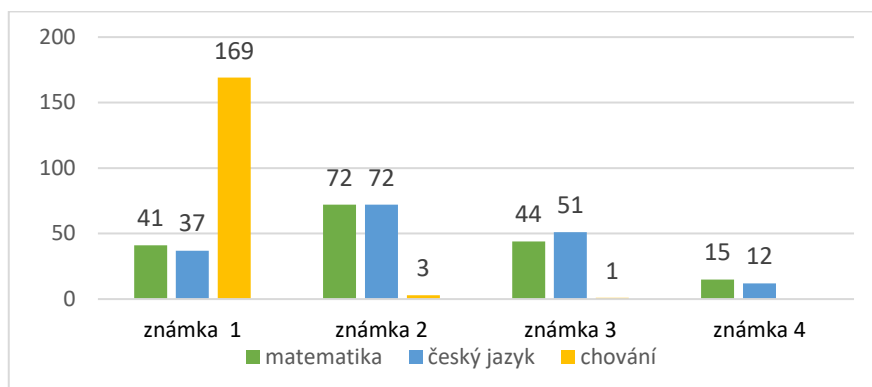
Graf č. 5 Rodičovská kontrola

Žáků jsme se také ptali na jejich školní výsledky, na sociální oporu ve škole a na to, jak se ve škole cítí. Z celkového počtu žáků má 98 % jedničku z chování, dvojku mají tři

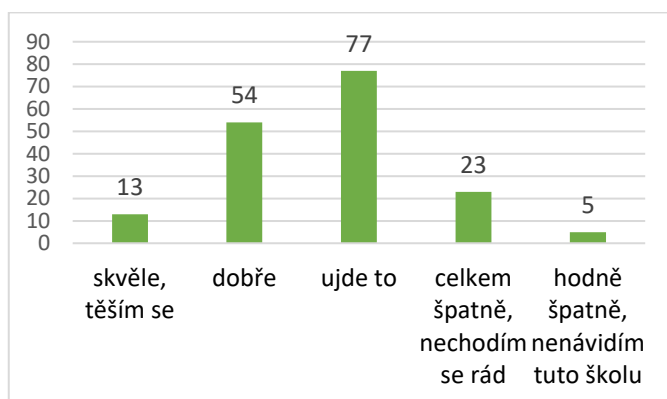
žáci, jeden žák má z chování trojku. Žádný z žáků nepropadl ani z jednoho hlavního předmětu.

Graf č. 6 Znamky – MA, ČJ, chování

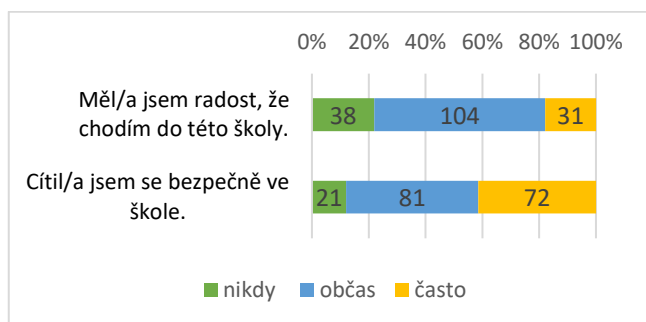
Jak se žáci cítí ve škole, charakterizovala většina z nich odpovědí – ujde to (77 žáků), dále 13 dětí uvedlo, že se má ve škole skvěle a těší se do ní, 54 žáků se cítí ve škole dobře. Celkem špatně se ve škole má 23 žáků a 5 žáků se ve škole cítí hodně špatně (nenávidí školu, do které chodí).

Graf č. 7 Jak se žáci obvykle ve škole cítí

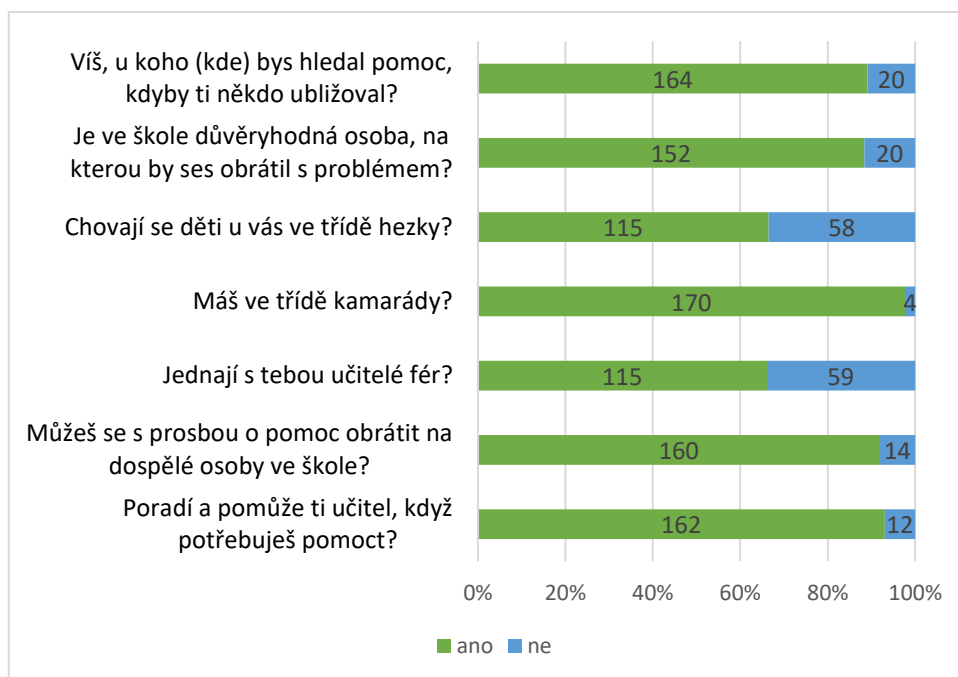
V posledních dvou týdnech se 21 žáků necítilo ve škole bezpečně a 38 žáků uvedlo, že neměli radost, že chodí právě do této školy.

Graf č. 8 Jak ses cítil/a ve škole v posledních 14 dnech?

Většina žáků má povědomí o tom, u koho by ve škole hledala pomoc, kdyby jim někdo ubližoval. Mají ve škole důvěryhodnou osobu, na kterou by se obrátili s problémem. 33 % žáků uvedlo, že se děti u nich ve třídě k sobě nechovají hezky. Všichni žáci, kromě 4, uvedli, mají ve třídě kamarády. 34 % procent žáků si myslí, že s nimi učitelé nejednají fér. 93 % žáků uvedlo, že jim učitel poradí a pomůže, když potřebují pomoci, viz graf č. 10.

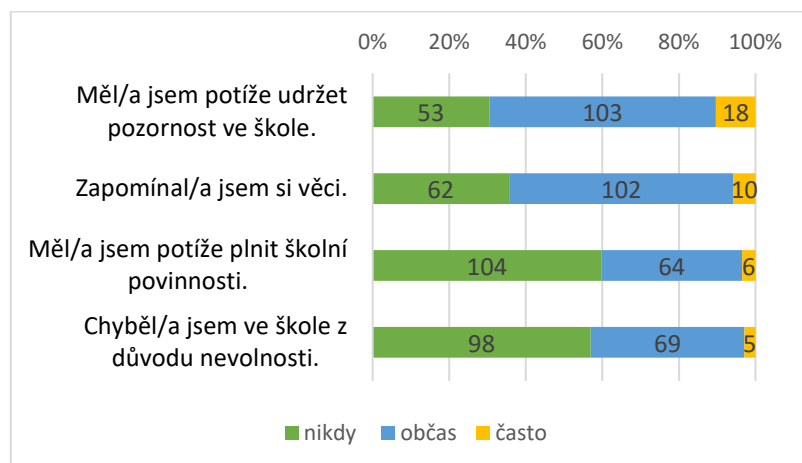
Graf č. 9 Sociální opora ve škole

Položili jsme žákům otázku, zda mají problémy s pozorností, zapomínáním věcí, školními povinnostmi. Problémy s udržení pozornosti mělo občas 103 žáků a často 18

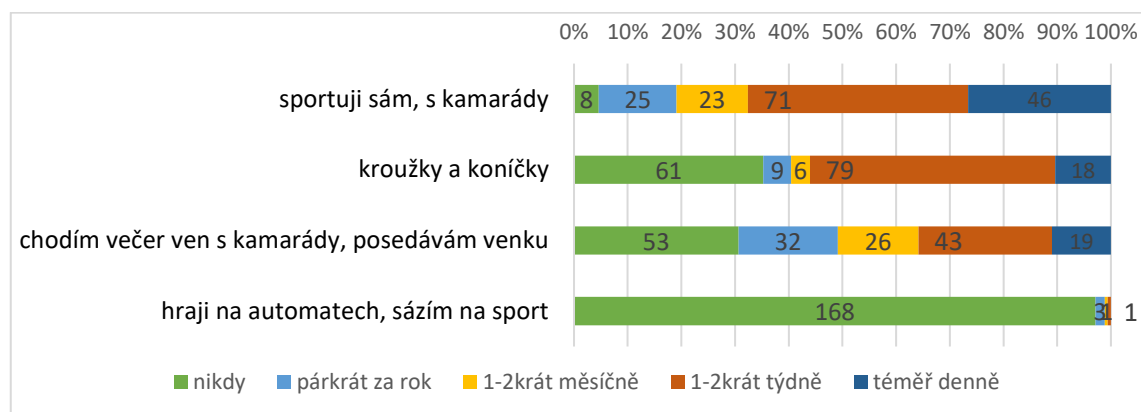
žáků. Potíže plnit školní povinnosti se občas týkalo 64 žáků a často 6 žáků. Zapomínání věcí bylo častým problémem pro 10 žáků.

Graf č. 10 Problémy ve vyučování

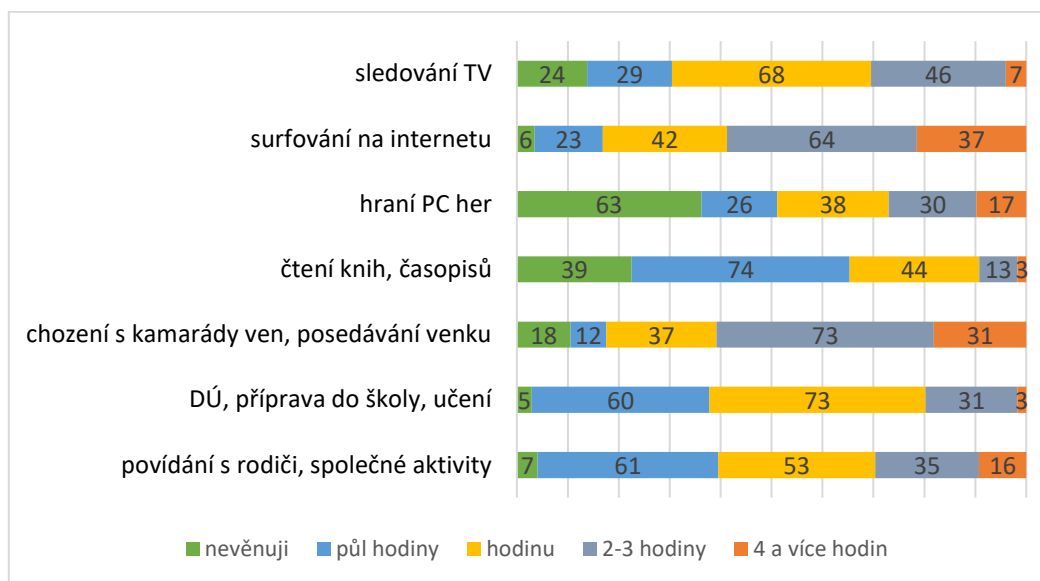

Dále nás zajímalo, jak žáci tráví volný čas. Pravidelným sportovním aktivitám se věnuje 67 % dětí, sportují jednou až dvakrát v týdnu nebo téměř denně. Naopak 37 % dětí nenavštěvuje žádné kroužky ani se nevěnuje zájmovým koníčkům. 36 % žáků chodí večer ven s kamarády a posedává venku. 5 žáků má zkušenost s hraním automatů, nebo sázením na sport – z toho 4 z nich provozují tuto aktivitu poměrně často.

Graf č. 11 Činnosti ve volném čase

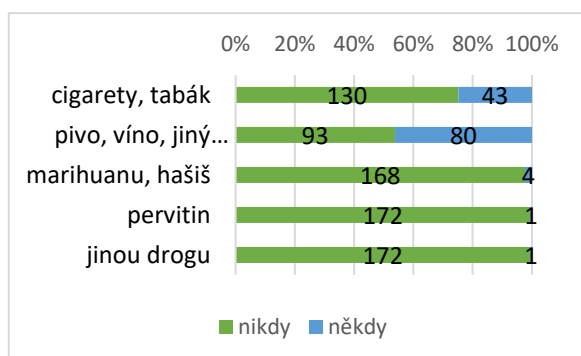
Graf č. 12 Časová dotace činností ve volném čase

Další otázka, kterou jsme žákům položili, je, kolik času tráví konkrétními aktivitami. 37 % z nich tráví na internetu 2-3 hodiny denně, 21 % z nich 4 a více hodin denně. Pravidelně čte 134 žáků – 43 % čte denně půl hodiny, 25 % hodinu, 9 % dětí čte více než dvě hodiny denně.

Dále jsme se zaměřili na zkušenosti žáků s návykovými látkami, zajímalo nás, kolik žáků má zkušenosti s užitím návykových látek. Z odpovědí vyplynulo, že 75 % žáků nikdy neužilo cigarety nebo tabák, 54 % žáků nikdy nepilo alkohol. 4 žáci vyzkoušeli marihuanu, 1 žák pervitin a 1 žák uvedl zkušenost s jinou drogou, viz graf č. 13.

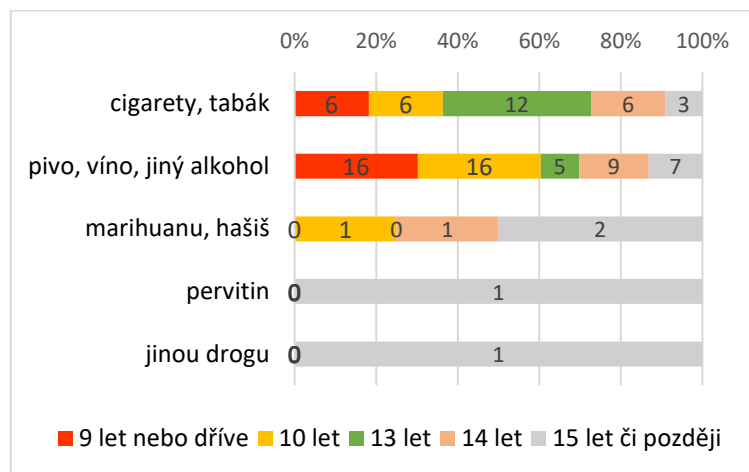
Graf č. 13 Prevalence návykových látek

Z celkového počtu 43 žáků, kteří během svého života někdy kouřili tabákové výrobky, jich má 12 první zkušenost s tabákem již v deseti letech a dříve. Žáků, kteří někdy

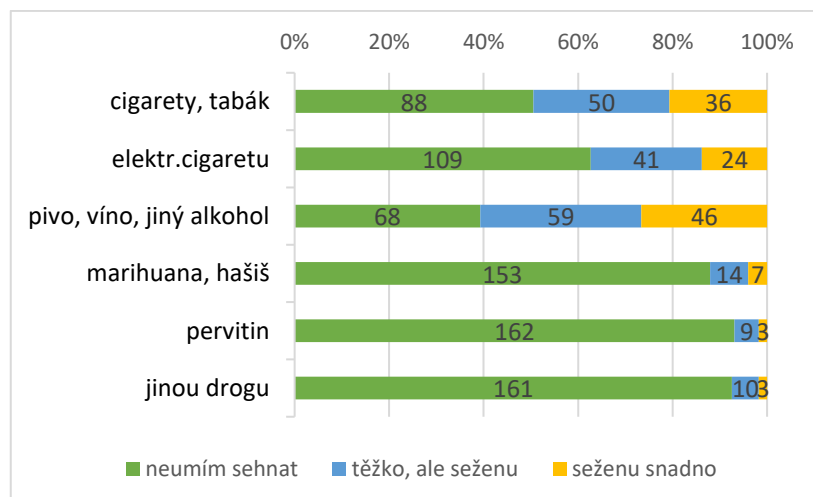
během svého života užili alkohol tak, že pocítili jeho účinky, je 80. Z nich 32 má tuto zkušenost již v deseti letech a dříve. Co se týká užití marihuany – 1 žák uvedl, že poprvé kouřil marihuanu v deseti letech, 1 žák ve čtrnácti letech a 2 v patnácti letech a později, viz graf č. 14.

Graf č. 14 Věk první zkušenost s návykovými látkami

Zaměřili jsme se také na to, jak obtížné by bylo sehnat pro děti různé návykové látky. Nejdostupnější návykovou látkou je podle odpovědí respondentů alkohol. Ten by dokázalo sehnat 105 žáků, což je 61 % všech odpovědí. Další dostupnou látkou jsou cigarety (tabák), jež jsou dostupné pro 86 žáků (49 % žáků). Následuje elektronická cigareta, tu dokáže sehnat 65 žáků (37 % žáků). Marihuanu by dokázalo sehnat 21 žáků. 12 žáků uvedlo, že by dokázalo sehnat pervitin a 13 žáků některou z dalších drog.

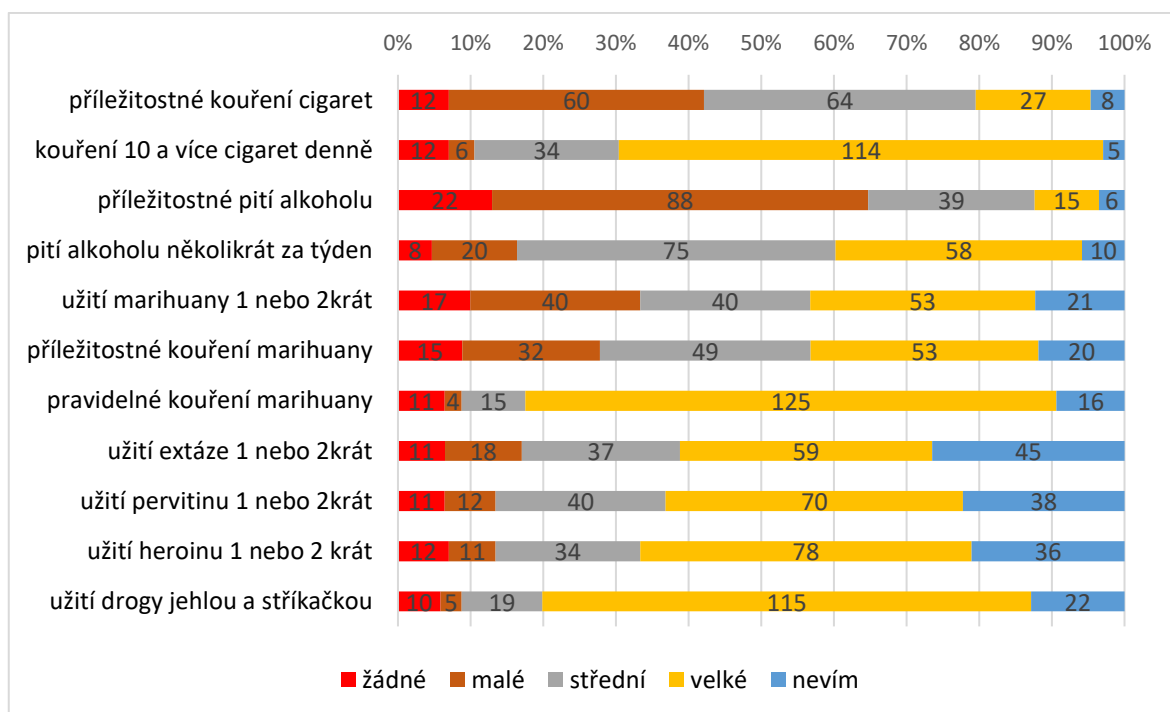
Graf č. 15 Dostupnost návykových látek z pohledu žáků

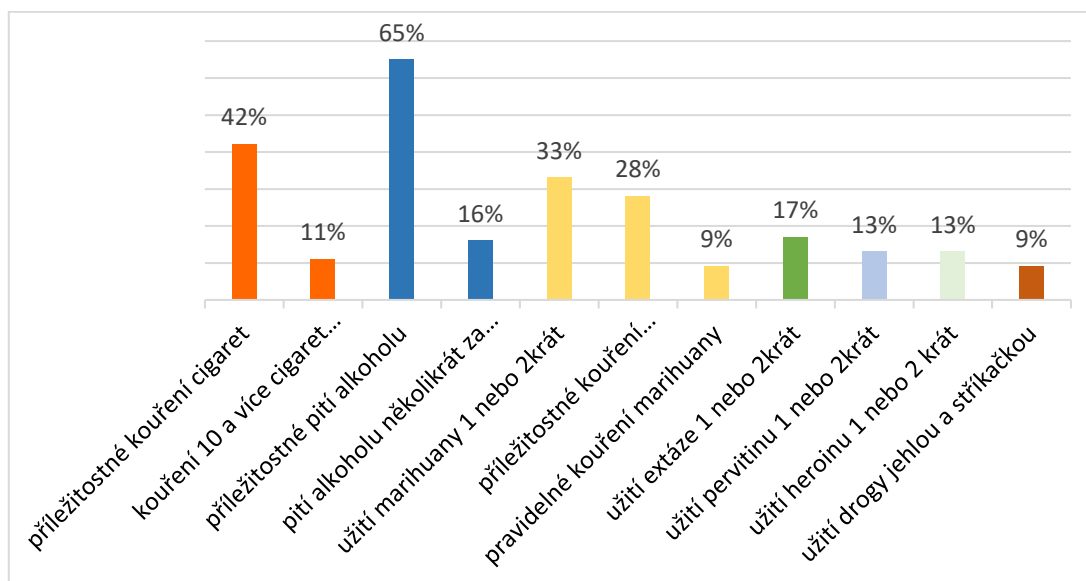
Žáci užíli za poslední měsíc tři návykové látky – alkohol, cigarety a marihuanu. Za poslední měsíc užilo cigarety 13 žáků, z toho 4 ve větší četnosti než 1- 2krát měsíčně. Alkohol užilo 52 žáků, 43 z nich 1- 2krát, 4 žáci 3- 5krát, 2 žáci, 5 žáků více než desetkrát.

Dále jsme chtěli zjistit, jak žáci hodnotí rizikovosti návykových látek. Z odpovědí vyplývá, že si žáci dostatečně neuvědomují rizika užití jednotlivých návykových látek, viz graf č. 16. A to zejména u legálních návykových látek, kde například 65 % žáků považuje příležitostné pití alkoholu za žádné či mírné riziko, 42 % žáků považuje příležitostné kouření cigaret za žádné či mírné riziko. Dále si 11 % a 16 % žáků myslí, že kouření 10 a více cigaret denně a pití alkoholu několikrát za týden není žádné nebo pouze mírné riziko, viz graf č. 16.

Graf č. 16 Postoj žáků k rizikovosti jednotlivých návykových látek

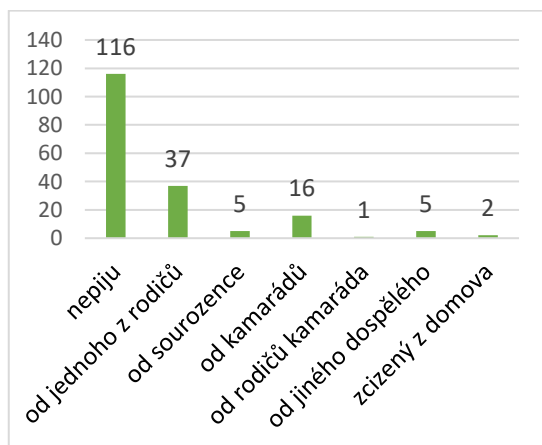

Graf č. 17 Počet procent žáků, kteří považují rizika užití návykových látek za žádná či mírná

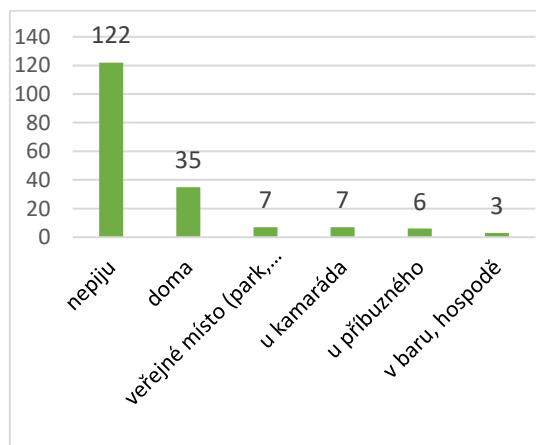

Nejčastěji získávají žáci alkohol od jednoho z rodičů, dále od kamarádů, od sourozence nebo od jiného příbuzného. Alkohol pijí nejčastěji doma, u kamaráda či na veřejném místě, viz grafy č. 18 a č.19.

Graf č. 18 Od koho žáci získávají alkohol?

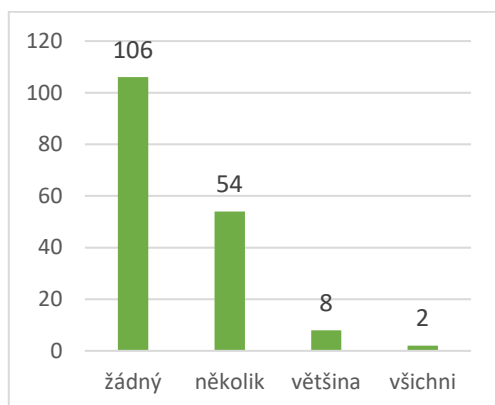

Graf č. 19 Kde žáci pijí alkohol?

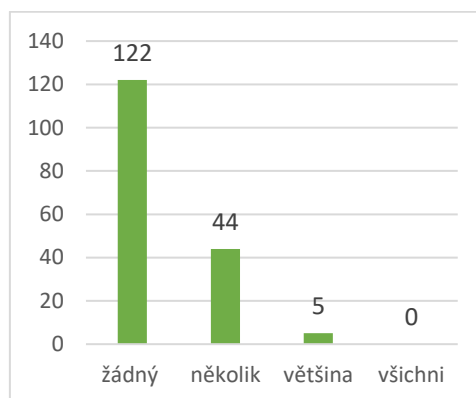

Celkem 64 žáků uvedlo, že jejich kamarádi kouří, z toho 54 žáků označilo odpověď několik kamarádů kouří. Alkohol pijí kamarádi 64 žáků, z toho 44 žáků uvedlo odpověď několik kamarádů pije alkohol, viz grafy č. 20 a č. 21.

Graf č. 20 Kolik kamarádů pije alkohol?

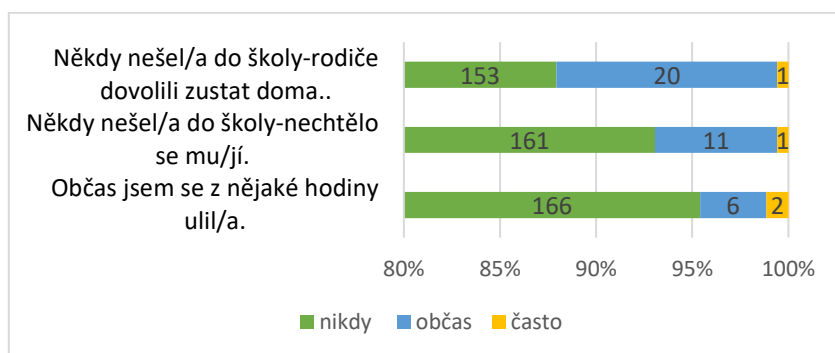

Graf č. 21 Kolik kamarádů kouří?

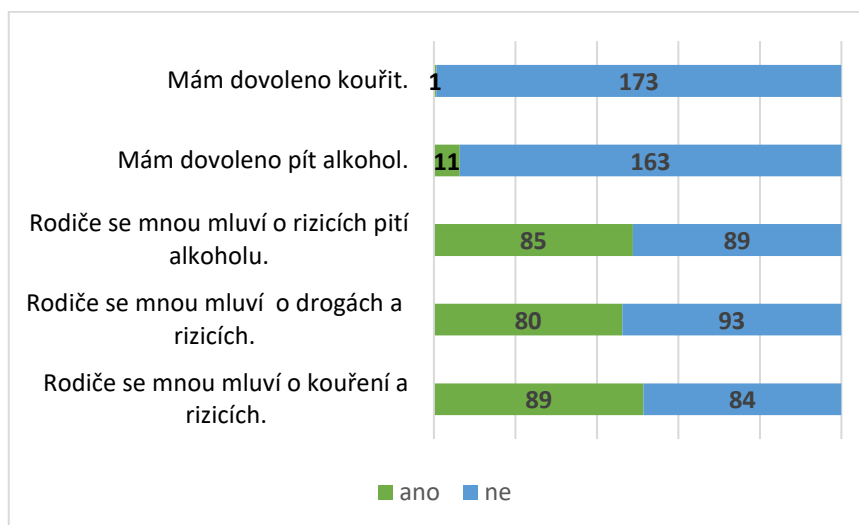
Většina žáků dochází pravidelně do školy. Někteří žáci občas nešli do školy, protože jim rodiče dovolili zůstat doma. 11 žáků občas nešlo do školy, protože se jim nechtělo, 2 žáci uvedli, že zůstávají doma často. 8 žáků se občas nebo často ulilo z vyučovací hodiny, viz graf č. 22.

Graf č. 22 Docházka do školy

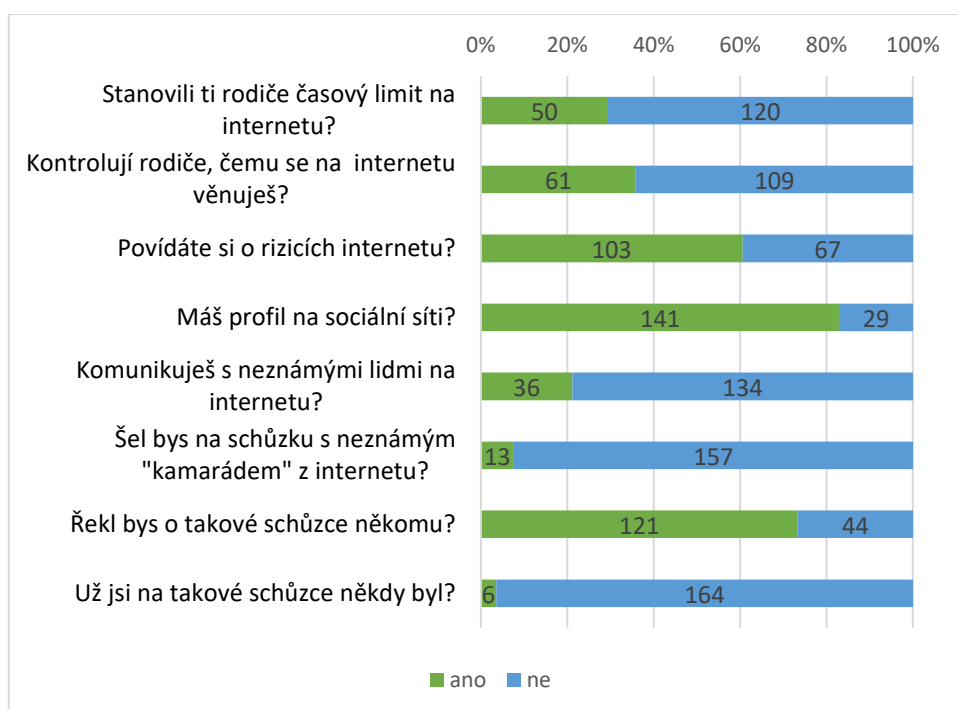

Dále jsme se ptali žáků, zda si s nimi rodiče povídají o rizicích alkoholu, z odpovědí vyplynulo, že více než polovina rodičů s dětmi nemluví o pití alkoholu, drogách a rizicích spojených s užíváním těchto látek. 11 žáků uvedlo, že mají povoleno pít alkohol, 1 žák smí kouřit, viz graf č. 23.

Graf č. 23 Povídání s rodiči o návykových látkách

Graf č. 24 Prostředí internetu

Zajímalo nás, jaká pravidla a kontrolu nastavili rodiče ohledně používání internetu. Celkem 71 % rodičů vůbec nestanovilo, kolik času mohou jejich děti strávit na internetu. Většina rodičů vůbec nekontroluje, čemu se jejich děti na internetu věnují, jedná se o 64 % rodičů. O rizicích internetu si se svými dětmi povídá 60 % rodičů. I přesto 21 % dětí

komunikuje na internetu s neznámými lidmi a 8 % dětí by šlo na schůzku s neznámým kamarádem z internetu. O takové schůzce by to někomu řeklo 73 % dětí. A 6 žáků již na takové schůzce bylo.

8.2 Formy výchovných stylů a jejich souvislost s rizikovým chováním žáků

Na základě výsledků získaných dotazníkem VRCHA jsme došli k následujícím výzkumným zjištěním. Na škále abúzus je zvýšeně rizikových 16 žáků, vysoce rizikový je 1 žák. Co se týká delikvence je 23 žáků v kategorii zvýšená rizikovost, žáci v kategorii vysoká rizikovost.

Tabulka č. 6 Výchovné řízení

Výchovné řízení	matka	otec	v rodině jako celku
silné	53	43	51
střední	52	52	19
rozporné	6	5	30
slabé	25	21	22

Tabulka č. 7 Emoční vztah

Emoční vztah	matka	otec	v rodině jako celku	
záporný	68	54	záporný	65
střední	25	24	záporně- kladný	6
kladný	28	16	kladný	30
extrémně kladný	15	28	extrémně kladný	20

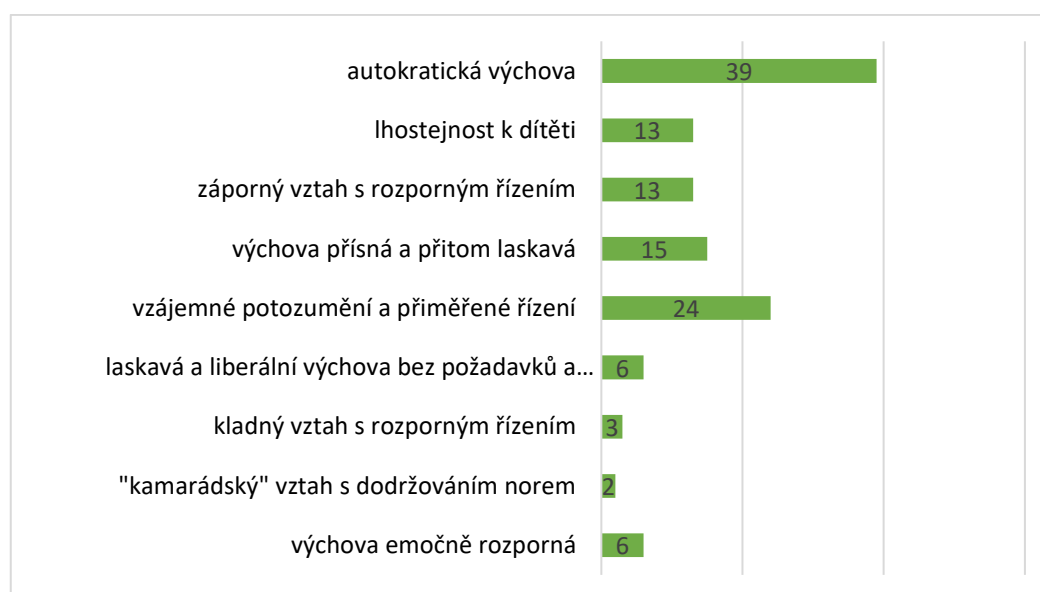
Převažujícím emočním vztahem k dítěti je záporný emoční vztah, dle odpovědí žáků ho vykazuje 50 % matek a 42 % otců. Dále u matek emoční vztah kladný (21 %), střední (18 %) a extrémně kladný (11 %). U otců následuje extrémně kladný emoční vztah (23 %), střední emoční vztah (20 %) a kladný vztah (13 %).

Silné výchovné řízení v rodině má 42 % rodin, střední 22 %, slabé 16 % rodin a rozporné 14 % rodin. Záporný emoční vztah k dětem jsme zjistili u 54 % rodin, následuje

kladný emoční vztah 22 %, extrémně kladný emoční vztah 15 %, záporně-kladný emoční vztah vykazují pouze 4 % rodin.

Na základě modelu 9 polí je nejvíce četným způsobem výchovy v našem souboru autokratická výchova (32 %), dále typ výchovy založený na vzájemném porozumění a přiměřeném řízení (20 %), dále pole výchovy 4 – výchova přísná a přitom laskavá (12 %), nejméně je zastoupen typ výchovy „kamarádský“ vztah s dodržováním norem, viz graf č. 25.

Graf č. 25 Typy výchovy – model devíti polí

Na základě našich výzkumných zjištění se nám podařilo potvrdit 7 hypotéz z 9, jsou zvýrazněny v tabulce č.

Přijímáme H 1 a potvrzujeme souvislost mezi emočním vztahem matky a rizikovým chováním žáků, měřeným celkovým skórem VRCHA.

Přijímáme H 2 a potvrzujeme souvislost mezi emočním vztahem v rodině jako celku a rizikovým chováním žáků, vyjádřeným celkovým skórem rizikového chování VRCHA.

Zamítáme H 3, nepodařilo se prokázat souvislost mezi výchovným řízením v rodině a celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Přijímáme H 4 a potvrzujeme souvislost mezi pozitivní zájmem matky a rizikovým chováním žáků, měřeným celkovým skórem VRCHA.

Přijímáme H 5 a potvrzujeme souvislost mezi hostilitou matky a rizikovým chováním žáků, měřeným celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Přijímáme H 6 a potvrzujeme souvislost mezi nedůsledností matky a rizikovým chováním žáků, vyjádřeným celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Přijímáme H 7 a potvrzujeme souvislost mezi pozitivním zájmem otce a rizikovým chováním žáků, měřeným celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Přijímáme H 8 a potvrzujeme souvislost mezi hostilitou otce a celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Zamítáme H 9, nepodařilo se prokázat souvislost mezi direktivitou otce a celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Přestože jsme další hypotézy nestanovovali, ukázaly se jako významné další vztahy. Se škálou abúzus negativně koreluje emoční vztah otce, matky a emoční vztah v rodině jako celku a dále pozitivní zájem matky a pozitivní zájem otce. Se škálou abúzus pozitivně koreluje nedůslednost matky a otce a nedůslednost matky a otce a hostilita matky a otce. Se škálou delikvence negativně koreluje emoční vztah matky a otce a emoční vztah v rodině jako celku a dále direktivita matky. Se škálou šikana pozitivně koreluje hostilita matky a otce a nedůslednost matky.

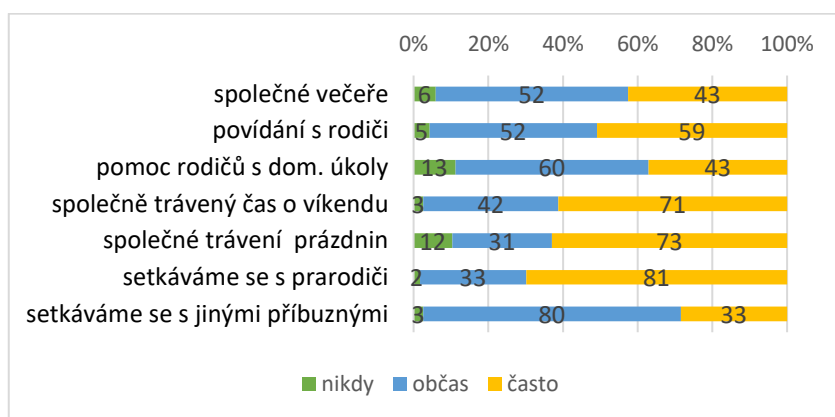
Tabulka č. 8 Výsledky (Spearmanův korelační koeficient, $p < ,0500$)

		abúzus	delikvence	šikana	centrální skór rizikivosti
DOTAZNÍK STYLŮ VÝCHOVY	Emoční vztah matky	- 0,26	- 0,21		- 0,29
	Emoční vztah otce	- 0,25	- 0,23		
	Emoční vztah v rodině	- 0,29	- 0,24		- 0,29
ADOR	Výchovné řízení otce				
	Pozitivní zájem matky	- 0,29			- 0,25
	Hostilita matky	0,23		0,27	0,27
	Nedůslednost matky	0,21		0,20	0,18
	Direktivita matky		- 0,21		
	Pozitivní zájem otce	-0,26			-0,19
	Hostilita otce	0,32		0,30	0,35
Nedůslednost otce	0,30				

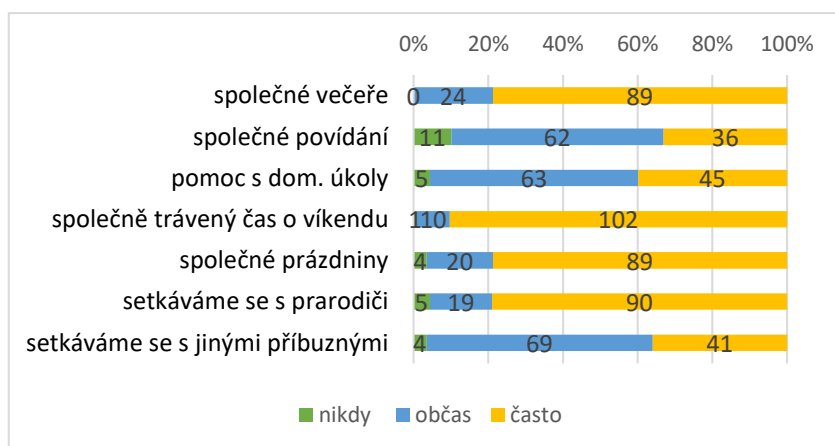
8.3 Srovnání a posouzení míry shody odpovědí rodičů a dětí

Ptali jsme se žáků a jejich rodičů, jak tráví společný čas. Pohled rodičů a dětí se nejvíce shoduje ve výběru aktivity jako je společné setkávání se s příbuznými, navštěvování prarodičů žáků, společné trávení prázdnin a pomoc rodičů s domácími úkoly. 89 rodičů uvedlo, že spolu se svými dětmi často společně večeří, ale jen 43 žáků to potvrzuje. V tom se pohled žáků a rodičů výrazně liší, většina žáků uvedla, že spolu večeří pouze občas. Dále jsme se ptali, jak často si spolu rodiče a děti povídají, 59 žáků uvedlo, že často a tu samou odpověď zvolilo 39 rodičů. Míra shody je malá i v otázce na společně strávené víkendy. 109 rodičů se domnívá, že často společně tráví s dětmi čas během víkendů, žáků pouze 71. Nikdy si se svými dětmi nepovídá 11 rodičů, 5 dětí uvedlo, že si s nimi rodiče nepovídají.

Graf č. 26 Společné aktivity podle žáků

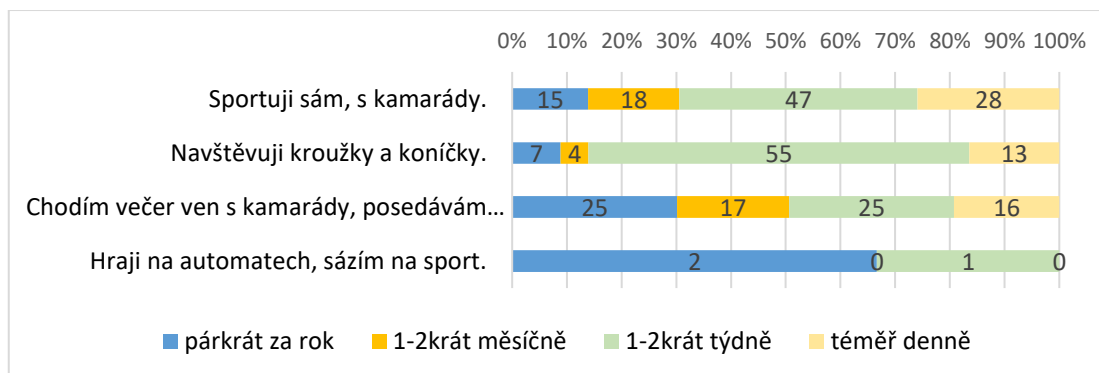

Graf č. 27 Společné aktivity podle rodičů

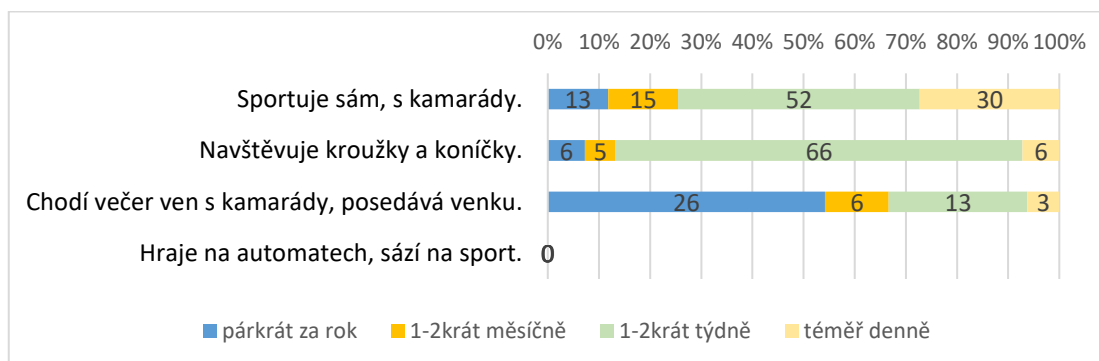

Některé volnočasové aktivity můžeme dle výsledků některých studií považovat za více rizikové ve vztahu k užívání návykových látek. V našem výzkumu se žáci nejčastěji věnují ve svém volném čase individuálnímu nebo skupinovému sportování, koníčkům a návštěvám kroužků. Potenciálně rizikovější aktivitě jako je chození večer ven s kamarády a posedávání venku se věnuje častěji 41 žáků.

Graf č. 28 Aktivity žáků

Graf č. 29 Aktivity žáků podle rodičů

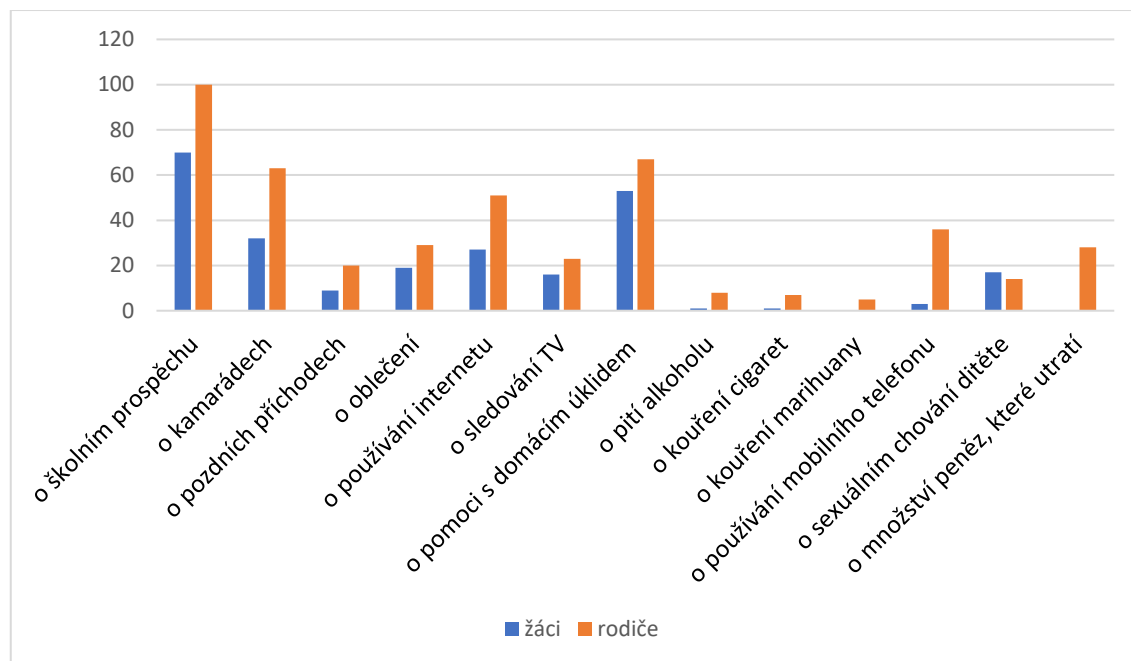

Rodiče mají přehled o aktivitách dětí jako je sportování, návštěva kroužků, což potvrzuje i přibližná shoda odpovědí rodičů a dětí. Ale pouze 16 rodičů uvedlo, že jejich dítě chodí večer ven s kamarády (posedává venku), tu samou odpověď označilo 41 dětí. Tyto aktivity dětí bývají považovány za rizikovější vzhledem k užívání návykových látek. Stejně tak nemají rodiče povědomí o rizikové aktivitě hraní na automatech (či sázení na sport), kterou v nějaké míře uvedly 3 žáci.

Pro období dospívání jsou typické diskuze mezi rodiči a dětmi, proto jsme se ptali rodičů a žáků, jak často o určitých tématech vzájemně diskutují. Pro rodiče je vzrůstající míra konfrontací během dospívání dětí zatěžující. Graf č. 42 ukazuje témata, o kterých spolu rodiče a jejich děti vzájemně diskutují. Všechny položky značí vyšší úroveň vnímání diskuze

na straně rodičů. V některých případech jako například u školního prospěchu je počet rodičů, kteří o tomto tématu diskutují o 28 % větší, než uvádějí žáci. Stejně tak téma typ kamarádů, i zde je o 27 % větší počet rodičů a téma používání internetu vykazuje také o 22 % vyšší počet vnímaných častých diskuzí na straně rodičů. Ze zjištění vyplývá, že nejméně spolu rodiče a děti diskutují o pití alkoholu, kouření cigaret, kouření marihuany.

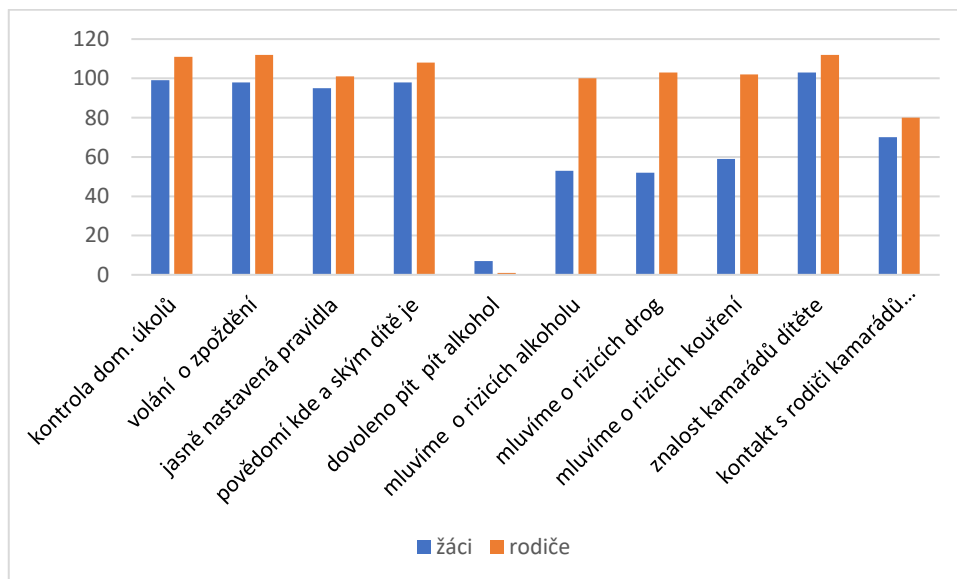
Graf č. 30 Časté diskuze o tématech podle žáků a rodičů

Rodičovská kontrola a povědomí o dětech je důležitou součástí prevence rizikového chování. Proto nás zajímalo, jak kontrolu rodiče uplatňují. V rámci prevence se osvědčuje, aby rodiče znali kamarády dětí a byli v kontaktu s jejich rodiči. 60 % rodičů uvádí, že udržují kontakt s rodiči kamarádů dětí a téměř všichni rodiče znají kamarády svých dětí. Rodiče nadhodnocují kontrolu dětí zejména v položkách týkajících se volání dětí v případě zpoždění, povědomí o tom, kde se dítě nachází, když není doma.

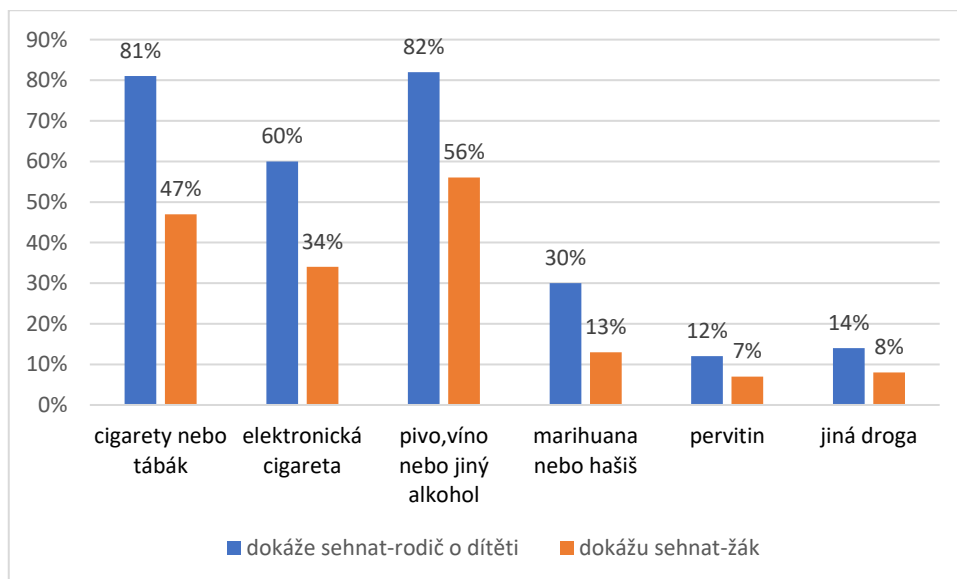
7 žáků uvedlo, že má dovoleno pít alkohol, což dokonce potvrzuje jeden rodič. Rodiče také nadhodnocují položky týkající se povídáním o rizicích pití alkoholu, užívání drog a kouření cigaret. Kdy například 88 % uvedlo, že s dětmi mluví o alkoholu a jeho rizicích, ale pouze 46 % dětí to potvrzuje.

Graf č. 31 Kontrola rodičů podle žáků a rodičů

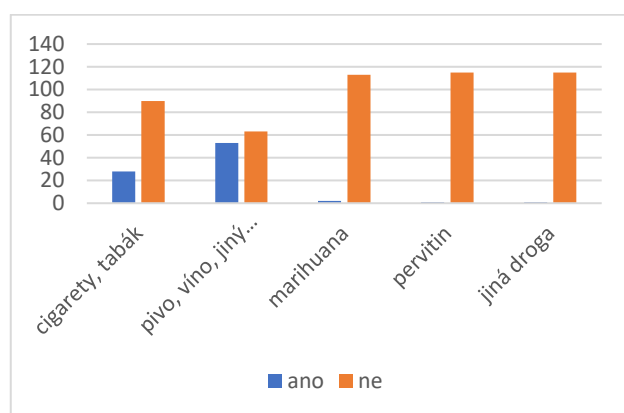
Přes 80 % rodičů se domnívá, že děti dokáží sehnat cigarety a alkohol, pokud budou chtít. Dostupnost elektronické cigarety vyhodnotilo 60 % rodičů, 30 % rodičů si myslí, že by děti dokázaly sehnat marihuanu, 12 % pervitin. Rodiče mají obecně povědomí o tom, že přístup k návykovým látkám je snadný, neuvědomují si, že by se jejich užívání mohlo týkat i jejich dětí, viz graf č. 32. Rodiče hodnotí všechny typy návykových látek jako dostupnější než jejich děti.

Graf č. 32 Dostupnost drog podle rodičů a žáků

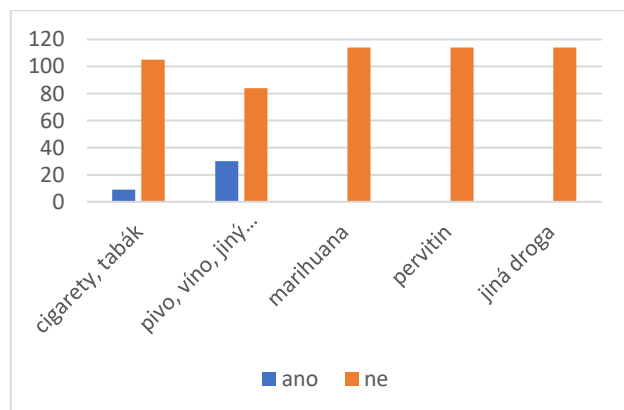

Zjišťovali jsme povědomí o dostupnosti drog, ale ptali jsme se rodičů také na jejich povědomí o zkušenostech svých dětí s užíváním návykových látek. Povědomí rodičů o užívání návykových látek neodpovídá realitě, i přestože většina rodičů vnímá možnost snadného přístupu k drogám, mají rodiče tendenci podceňovat skutečnou konzumaci návykových látek u svých dětí. Což se potvrdilo i v našem výzkumu a dokládají to grafy č. a graf č. I když 24 % žáků uvedlo zkušenost s kouřením, pouze 8 % rodičů si myslí, že jejich dítě někdy užilo cigarety. Stejně tak u zkušenosti s alkoholem, kterou potvrdilo 46 % žáků, ale pouze 26 % rodičů uvedlo, že jejich dítě užilo alkohol.

Graf č. 33 Žáci, kteří již mají zkušenost s návykovými látkami

Graf č. 34 Zkušenosti s drogou – povědomí rodičů o zkušenosti dětí s návykovými látkami

Dále nás zajímalo, kde a od koho nejčastěji žáci získávají alkohol. I zde se výpovědi rodičů a žáků rozcházejí. Rodiče vidí jako nejčastější zdroj alkoholu kamarády dětí, dále uvádějí možnost od jiného dospělého a na třetím místě možnost získání alkoholu od rodičů. Naopak žáci uvádějí jako první variantu, že alkohol získají od rodičů a dále od kamarádů. Podle rodičů pijí alkohol děti nejčastěji někde na veřejném místě, žáci uvedli, že nejčastěji

pijí alkohol doma. Rodiče tedy považují za riziková prostředí ohledně alkoholu a zdroje alkoholu místa mimo domov, ale děti za nejčastější zdroj i místo, kde pijí alkohol označili právě prostřední domova.

Tabulka č. 9

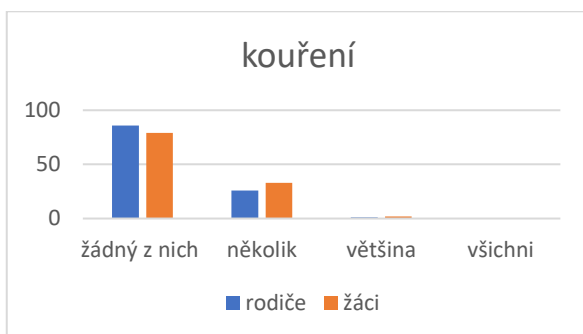
	od jednoho z rodičů	od sourozence	od kamarádů	od rodičů kamaráda	od jiného dospělého	zcizený z domova
počet rodičů	17	9	72	6	26	39
počet žáků	21	2	12	0	1	1

Tabulka č. 10

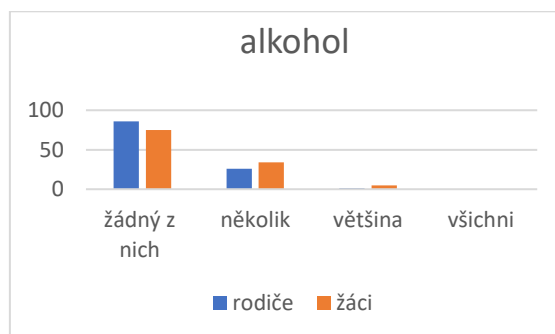
	doma	veřejné místo (park, ulice)	U kamaráda	U příbuzného	V baru, hospodě
počet rodičů	14	61	60	8	29
počet žáků	18	5	4	1	1

Ptali jsme se také žáků na jejich kamarády, zda kouří a pijí alkohol, i rodiče mají určité povědomí o tom, že kamarádi dětí mají zkušenost s užíváním drog a alkoholu. A ve svém odhadu se příliš neliší.

Graf č. 35 Kamarádi žáků

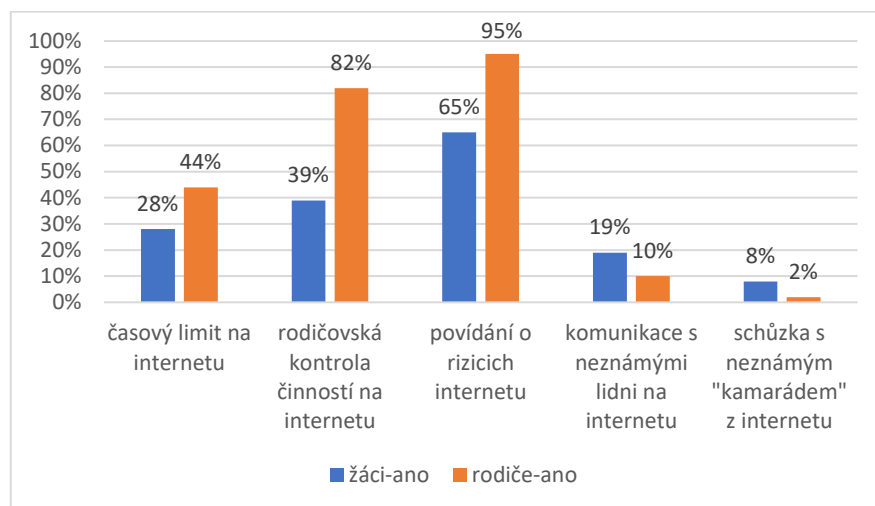
Graf č. 36 Kamarádi žáků

Také na internetu se mohou žáci setkat s rizikovými jevy a chováním. Proto jsme se ptali rodičů, zda stanovují časový limit, po který mohou být děti na internetu. 44 % rodičů dětem časový limit nastavilo, ale 72 % žáků uvedlo, že jim rodiče žádný časový limit nestanovili. Činnosti na internetu kontroluje dětem 82 % rodičů, ale tuto kontrolu potvrdilo jen 40 % žáků. 10 % rodičů si myslí, že by jejich dítě mohlo komunikovat na internetu s neznámými lidmi, ale ve skutečnosti 19 % dětí v našem souboru s neznámými lidmi

komunikuje. Velmi se liší míry shody mezi rodiči a dětmi v otázce povídání si o rizicích internetu, 95 % rodičů uvedlo, že si s dětmi o rizicích povídá, ale pouze 65 % žáků to potvrdilo.

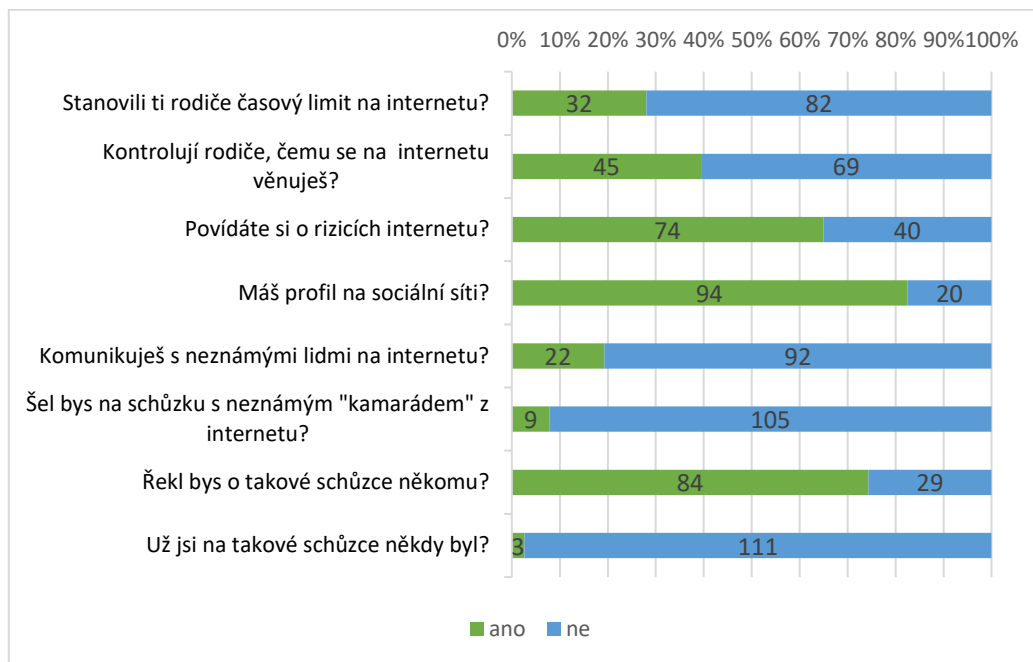
Graf č. 37 Prostředí internetu podle rodičů a žáků

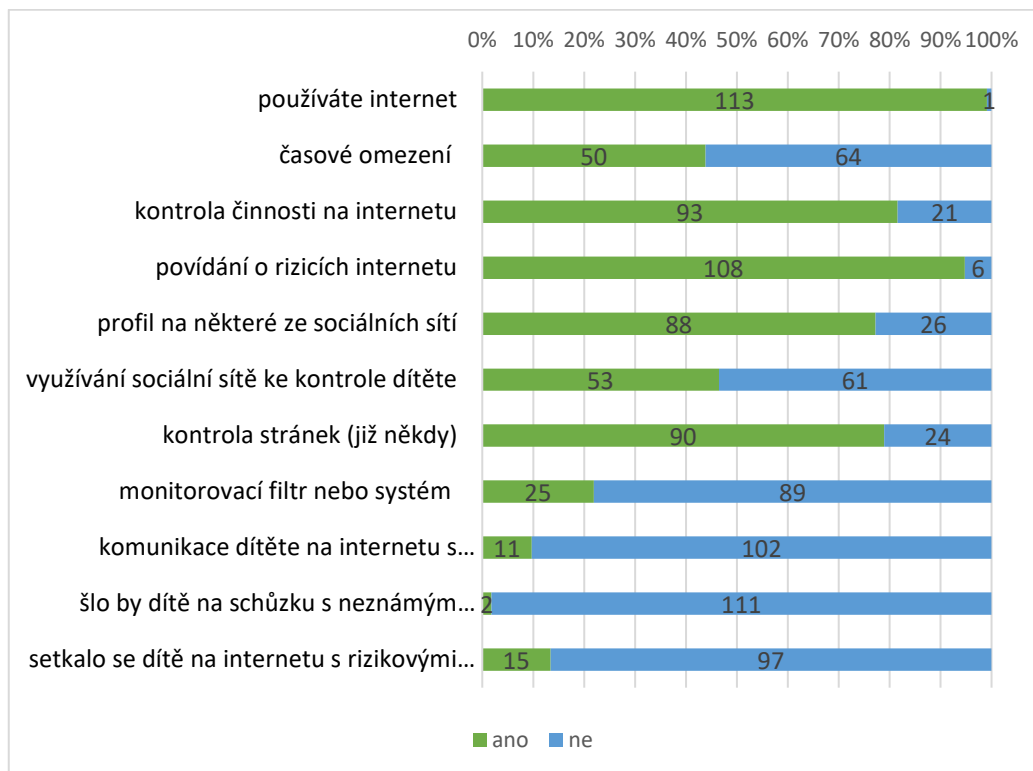
Na schůzku s neznámým „kamarádem“ z internetu by šlo 9 dětí, 84 dětí by o takové případné schůzce někomu řeklo (74 %). 3 děti už na takové schůzce byly.

77 % rodičů má profil na sociální síti, 46 % využívá tento profil ke kontrole dítěte na internetu. 79 % rodičů již někdy kontrolovalo konkrétní webové stránky, které dítě navštívilo. Pouze 22 % rodičů používá monitorovací filtr nebo systém ke kontrole dětí na internetu. 10 % rodičů si myslí, že jejich dítě komunikuje s neznámými lidmi na internetu. 2 rodiče si myslí, že by dítě šlo na schůzku s neznámým „kamarádem“ z internetu. 13 % rodičů uvedlo, že se dítě setkalo na internetu s rizikovými jevy.

Graf č. 38 Prostředí internetu – odpovědi žáků

Graf č. 39 Prostředí internetu – odpovědi rodičů

9. Diskuze

Zjistili jsme, že většina dětí a rodičů v našem výzkumu se věnuje společným aktivitám, setkávají se s prarodiči, společně si povídají, rodiče dětem pomáhají s přípravou do školy a více než polovina rodičů a dětí spolu tráví víkendy. Tyto společné aktivity jsou velmi důležité v prevenci rizikového chování dětí. Hlaváčková et. al (2010) ve studii zaměřené na kvalitu života českých dětí uvádí, že spokojenější jsou děti z rodin, kde spolu členové tráví hodně společného času. Také Gillernová (2004) považuje společné činnosti za efektivní výchovný prostředek, jenž působí příznivě na rozvoj vztahů v rodině. Uvádí také, že společné činnosti dětí a dospělých často chybí v případě záporného emočního vztahu k dětem.

Zaměřili jsme se dále na problémy, o kterých spolu rodiče a děti komunikují. Nejčastějšími tématy, o kterých žáci s rodiči vedou diskuze, jsou školní prospěch, pomoc s domácími pracemi, o kamarádech, používání internetu a oblečení. Nejméně diskutují o návykových látkách, sexuálním chováním a sledování televize. V tomto se shodují výsledky s daty ze studie EFE. Období dospívání je typické větší mírou konfrontací mezi rodiči a dětmi. Kontrola a dodržování pravidel souvisí v období adolescence dětí se zvýšeným úsilím rodičů, větší míra diskuzí a konfliktů s dětmi, u nich může vyvolávat pocity viny a nejistoty. U spárovaných dotazníků žák-rodič značí všechny položky vyšší úroveň vnímání diskuze na straně rodičů. Děti zřejmě nevnímají tyto konfrontace tak intenzivně jako rodiče, ale spíše jako součást vztahu. Kvalitní komunikaci můžeme chápat jako ukazatel rodinné soudržnosti a sociální opory, představuje významný protektivní faktor mnoha oblastí (Currie et al., 2012; Levin et al., 2012). S nízkou mírou problémů pozitivně korelují rodičovská kontrola a soudržnost (Moore et al., 2010). Jasně vymezená pravidla v rodině uvádí v našem výzkumu 84 % žáků. Většina rodičů vyžaduje, aby děti volaly, když se zpozdí, a mají přehled, kde jsou, když se nachází mimo domov. U spárovaných dotazníků žák-rodič je zjevné, že rodiče často svoji kontrolu přeceňují, žáci ji vnímají jako daleko nižší než rodiče. Co se týká školního prostředí nejvíce žáků sděluje na otázku, jak se cítí ve škole, že to ujde (45 % žáků), 16 % žáků se ve své škole necítí vůbec dobře. 12 % žáků se v posledních dvou týdnech necítilo ve škole vůbec bezpečně a 22 % žáků uvedlo, že neměli radost z toho, že chodí právě do této školy.

Na druhou stranu má většina žáků povědomí o tom, u koho by ve škole hledala pomoc, kdyby jim někdo ubližoval, vědí ve škole o důvěryhodné osobě, na kterou by se

obrátili. 66 % dětí uvedlo, že se k sobě děti ve třídě chovají hezky. 93 % žáků poradí a pomůže učitel, když potřebují pomoc.

Některé volnočasové aktivity můžeme považovat za více rizikové ve vztahu k užívání návykových látek. V našem výzkumu se žáci nejčastěji věnují individuálnímu nebo skupinovému sportování, koníčkům a návštěvám kroužků. Ze spárovaných dotazníků žák-rodíč vyplývá, že rodiče mají celkem přesný přehled o aktivitách jako je právě sportování dětí, návštěva kroužků. Ale pouze 16 rodičů uvedlo, že jejich dítě chodí večer ven s kamarády (posedává venku), přitom 41 dětí tuto aktivitu provozuje poměrně často. Rodiče také nemají ponětí o tom, že děti hrají na automatech či sází na sport, jedná se o 5 žáků z celkového souboru.

Rodičovské chování, komunikace a kontrola výchovný styl či výskyt konzumace alkoholu jsou významné faktory, které ovlivňují prevalenci, míru i frekvenci užívání alkoholu u adolescentů (Blatný et al., 2005; Burk et al., 2011, Orosová et al. 2007; Tildesley, Andrews, 2008; Van der Vorst, Burk, Engels, 2010). Záměrem našeho výzkumu bylo také zjistit, jaké mají žáci zkušenosti s drogami. Žáků, kteří někdy během svého života užili alkohol je 80, což je 46 %. Z nich má 32 tuto zkušenost již v deseti letech a dříve. Tabákové výrobky užilo 43 žáků, což je 25 %, 12 z nich má první zkušenost s tabákem již v deseti letech a dříve. Povědomí rodičů o zkušenostech dětí s návykovými látkami neodpovídá realitě, i přestože většina rodičů vnímá možnost poměrně snadného přístupu k drogám, i přesto podceňují skutečnou konzumaci návykových látek svými dětmi. Rodiče také hodnotí všechny typy návykových látek jako dostupnější než žáci. Ze spárovaných dotazníků žák-rodíč 24 % žáků uvedlo, že má zkušenost s kouřením, ale pouze 8 % rodičů si myslí, že jejich dítě někdy užilo cigarety. Stejně tak u zkušenosti s alkoholem, kterou potvrdilo 46 % žáků, ale pouze 26 % rodičů uvedlo, že jejich dítě užilo alkohol.

Žáci si dostatečně neuvědomují rizika užití jednotlivých návykových látek, a to zejména u legálních návykových látek, kde například 65 % žáků považuje příležitostné pití alkoholu za žádné či mírné riziko, 42 % žáků považuje příležitostné kouření za žádné či mírné riziko. 11 % žáků se domnívá, že kouření 10 a více cigaret denně nepředstavuje žádné, či pouze mírné riziko. 16 % žáků nevidí v pití několikrát za týden žádné nebo pouze mírné riziko.

Nejčastěji žáci získávají alkohol od jednoho z rodičů, dále od kamaráda nebo od sourozence. Alkohol pijí nejčastěji doma, u kamaráda či na veřejném místě. V tomto se opět liší představy rodičů, kteří si myslí, že děti získají alkohol nejčastěji od kamaráda a nejvíce

pijí alkohol na veřejných místech. Jako rizikové ve vztahu k alkoholu se zde ukazuje zejména domácí prostředí dětí.

Rodiče také nadhodnocují položky týkající se povídání o rizicích pití alkoholu, užívání drog a kouření cigaret. Kdy například ve spárovaných dotaznících uvedlo 88 % rodičů, že s dětmi mluví o alkoholu a jeho rizicích, ale pouze 46 % dětí to potvrzuje.

Co se týká používání internetu, 44 % rodičů vypovědělo, že dětem nastavili časové omezení internetu, ale 72 % žáků naopak tvrdí, že jim rodiče žádný časový limit nestanovili. Činnosti na internetu kontroluje dětem 82 % rodičů, ale tuto kontrolu potvrdilo jen 40 % žáků. 10 % rodičů si myslí, že by jejich dítě mohlo komunikovat na internetu s neznámými lidmi, ale ve skutečnosti 19 % dětí v našem souboru s neznámými lidmi komunikuje. Velmi se liší míry shody mezi rodiči a dětmi v otázce povídání si o rizicích internetu, 95 % rodičů sdělilo, že si s dětmi o rizicích povídá, ale pouze 65 % žáků to potvrdilo.

Prostřednictvím dotazníku VRCHA je možné výsledky popsat následovně. Na škále abúzus je zvýšeně rizikových 16 žáků, 1 žák vykazuje vysokou rizikovost. Na škále delikvence je 23 žáků zvýšeně rizikových a 4 vysoce riziková. V roli oběti šikany se zvýšenou rizikovostí je 11 žáků a vysoce rizikových 9 žáků. V celkovém skóru rizikovosti VRCHA 22 žáků zvýšeně rizikových a 5 vysoce rizikových.

Prostřednictvím dotazníku stylů výchovy jsme identifikovali silné výchovné řízení v rodině u 51 rodin (42 %), střední u 19 rodin (16 %), rozporné u 30 rodin (25 %) a slabé u 22 (18 %) rodin. Emoční vztah v rodině jako celku u 65 rodin záporný emoční vztah (54 %), u 6 rodin záporně-kladný vztah (5 %), u 30 rodin kladný (25 %) a u 20 rodin extrémně kladný emoční vztah (17 %). Výsledky můžeme srovnat s výzkumem Gillernové (2002), záporný emoční vztah zjistila u 50,3 % rodin, záporně-kladný emoční vztah 3,4 %, kladný 29,3 % a extrémně kladný 16,9 %. Silné výchovné řízení 8,8 %, střední 6,5 %, rozporné 39,5 % a slabé 45,2 % rodin. Zatímco u emočního vztahu v rodině jsou si výsledky velmi podobné, výrazně se rozcházejí u výchovného řízení v rodině, kdy v našich výzkumných zjištěních dominuje silné výchovné řízení (42 %) a ve výzkumu Gillernové (2002) dominuje slabé výchovné řízení (45,2 %).

Nejčastějším způsobem výchovy je v našem souboru autokratická výchova (32 %), dále typ výchovy založený na vzájemném porozumění a přiměřeném řízení (20 %), dále pole výchovy 4 – výchova přísná a přitom laskavá (12 %), nejméně je zastoupen typ výchovy „kamarádský“ vztah s dodržováním norem.

Potvrdili jsme 7 z 9 hypotéz, které se týkají souvislosti mezi celkovým skórem rizikivosti VRCHA a výchovným stylem a přístupem rodičů. Na souvislosti rodičovského chování s přítomností pozdějších problémů v chování dětí a dospívajících upozornil ve svých studiích Kubička, Matějček (2003). Studie také poukazují na to, rodičovský styl výchovy může významným způsobem predikovat výskyt užívání alkoholu u adolescentů (Burk et al., 2011; García, Gracia, 2009). V našem výzkumu jsme zjistili souvislost mezi emočním vztahem každého z rodičů, emočním vztahem v rodině a abúzem alkoholu. I další studie uvádějí že, kvalita emoční vazby k matce a otci je jedním z významných protektivních faktorů ve vztahu k užívání alkoholu u žáků II. stupně ZŠ (Hemphill et al., 2011). Potvrdili jsme, že pozitivní zájem otce vykazuje nižší rizikovitost žáků na škále abúzus a v celkovém skóru rizikivosti VRCHA.

V mnoha studiích se jako významný ukazuje právě vztah dítěte s otcem, Vaillant (1983; in Kalina, 2015) poukazuje na málo vřelý a problematický vztah s otcem u dětí, u kterých se později projevila závislost zejména na alkoholu. V našem výzkumu jsme zjistili souvislost mezi hostilitou otce a zvýšenou rizikovitostí na škále abúzus. Emoční vztah matky, otce a emoční vztah v rodině se v našem výzkumu ukázal jako důležitý ve vztahu ke škále abúzu alkoholu a celkovému skóru rizikivosti VRCHA.

Stanton a kol. (1982; in Kalina, 2015) nachází souvislost mezi rozvojem závislostního chování a rodinným prostředím poznamenaným citovým chladem, odstupem či lhostejností. V našem výzkumu jsme potvrdili hypotézu o souvislosti mezi hostilitou matky a abúzem alkoholu.

Nejrizikovější ve vztahu k užívání alkoholu se dle Jelinka et al. (2006) ukázali jedinci z rodin, pro které je charakteristická nižší míra konzistence, zájmu a vřelosti ze strany rodičů, a naopak vyšší míra dohledu. Jackson (2002) poukazuje na to, že pokud dospívající vnímá své rodiče ve výchově jako nedůsledné, je vyšší pravděpodobnost, že tito dospívající budou vykazovat vyšší míru užívání alkoholu. Také v našem výzkumu jsme potvrdili hypotézu o souvislosti mezi nedůsledností matky a celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

V obecné rovině lze říci, že většina studií poukazuje na souvislosti rizikového chování s výchovným stylem v rodině. Důležitým aspektem, na který se studie zaměřují, je kvalita emočního vztahu mezi rodiči a dítětem. Ukazuje se, že čím vřelejší vztah v rodině, tím menší rizikové chování dětí. Stejně tak naše výsledky potvrzují důležitost kladného emočního pouta rodičů a dětí ve vztahu k rizikovému chování. Naše výzkumná zjištění jsou přínosná v tom, že popisují rizikové chování na základě perspektivy rodičů i dětí. Prostřednictvím dotazníků pro rodiče jsme zjistili povědomí rodičů o dětech, zaměřili jsme

se na aspekty rodičovské kontroly, komunikace, společný čas v rodině a představu rodičů o zkušenostech a postojích žáků k návykovým látkám.

Informace z dotazníků žáků mohou rodičům ukázat, jak se ve skutečnosti mnohdy liší představy o chování dětí a možných rizicích s ním spojených. Prostřednictvím dat ze spárovaných dotazníků žák-rodič jsme zjistili, že odpovědi rodičů v mnoha otázkách nekorespondují s odpověďmi dětí. Rodiče často uvádějí nastolenou vyšší míru kontroly a dodržování pravidel, než potvrzují děti. Častěji také uvádějí, že si s dětmi povídají o návykových látkách a jejich rizicích. I když rodiče mají povědomí o snadné dostupnosti některých drog, nepřipouštějí si, že by se jejich užívání mohlo týkat i samotných dětí, rodiče si nejsou vědomi i některých aktivit dětí, někteří rodiče uvedli, že si s dětmi vůbec nepovídají. 11 žáků uvedlo, že mají od rodičů dovoleno pít alkohol, a dokonce jeden rodič to potvrdil. Je možné, že výše uvedené rozdíly či opakující se kladné odpovědi žáků u odpovědí vykazujících rizikovost v dotaznicích vlastní konstrukce, mohou také plynout ze souvislostí s emočním vztahem rodičů, kdy jsme na základě reflektování vztahu mezi nimi a rodiči zjistili v 54 % záporný emoční vztah v rodině.

Vhledem k tomu, že všechny dotazníky lze pomocí specifických kódů přiřadit k jednomu žákovi, nabízí se tedy možnost pracovat v dalším výzkumu s daty pouze od některých žáků, kteří vykazují rizikové odpovědi v dotazníku vlastní konstrukce a porovnat je se standardizovanými dotazníky a dále se zaměřit i kvalitativně na rodinné a výchovné prostředí jednotlivých rizikových žáků.

10. Závěry

Zjistili jsme, že většina dětí a rodičů se společně věnuje různým aktivitám, setkávají se s prarodiči, společně tráví čas během víkendů a o prázdninách, povídají si se svými rodiči. 84 žáků si s rodiči často povídá, 83 žáků občas a 7 žáků uvedlo, že si s rodiči nikdy nepovídá. Rodiče často pomáhají 57 žákům s domácími úkoly, více než polovina rodičů a dětí spolu tráví společný čas během víkendů. 67 % žáků často navštěvuje svoje prarodiče, 31 % je navštěvuje občas. Jasně vymezená pravidla v rodině má 146 žáků. Většina rodičů vyžaduje, aby žáci volali, když se zpozdí, mají přehled, kde žáci jsou. 88 % rodičů zná kamarády svých dětí, v kontaktu s rodiči kamarádů je 57 % rodičů

Jak se žáci cítí ve škole, charakterizovala většina z nich odpovědí – ujde to (77 žáků), dále 13 dětí uvedlo, že se má ve škole skvěle a těší se do ní, 54 žáků se cítí ve škole dobře. Celkem špatně se ve škole má 23 žáků a 5 žáků se ve škole cítí hodně špatně (nenávidí školu, do které chodí). Většina žáků má povědomí o tom, u koho by ve škole hledala pomoc, kdyby jim někdo ubližoval. Mají ve škole důvěryhodnou osobu, na kterou by se obrátili s problémem.

Pravidelným sportovním aktivitám se věnuje 67 % dětí, sportují jednou až dvakrát v týdnu nebo téměř denně. Naopak 37 % dětí nenavštěvuje žádné kroužky, ani se nevěnuje zájmovým koníčkům. 36 % žáků chodí večer ven s kamarády a posedává venku. 5 žáků má zkušenost s hraním automatů (nebo sázením na sport) – z toho 4 z nich provozují tuto aktivitu poměrně často.

75 % žáků nikdy neužilo cigarety nebo tabák, 54 % žáků nikdy nepilo alkohol. 4 žáci vyzkoušeli marihuanu, 1 žák pervitin a 1 žák uvedl zkušenost s jinou drogou. Z celkového počtu 43 žáků, kteří během svého života někdy kouřili tabákové výrobky, jich má 12 první zkušenost s tabákem již v deseti letech a dříve. Žáků, kteří někdy během svého života užili alkohol tak, že pocítili jeho účinky, je 80. Z nich 32 má tuto zkušenost již v deseti letech a dříve. Co se týká užití marihuany – 1 žák uvedl, že poprvé kouřil marihuanu v deseti letech, 1 žák ve čtrnácti letech a 2 v patnácti letech a později. Nejdostupnější návykovou látkou je alkohol. Ten by dokázalo sehnat 105 žáků, což je 61 % všech odpovědí. Další dostupnou látkou jsou cigarety (tabák), jež jsou dostupné pro 86 žáků (49 % žáků). Následuje elektronická cigareta, tu dokáže sehnat 65 žáků (37 % žáků). Marihuanu dokáže sehnat 21 žáků. 12 žáků uvedlo, že by dokázalo sehnat pervitin a 13 žáků některou z dalších drog. Žáci užili za poslední měsíc tři návykové látky – alkohol, cigarety a marihuanu. Za poslední

měsíc užilo cigarety 13 žáků, z toho 4 ve větší četnosti než 1- 2krát měsíčně. Alkohol užilo 52 žáků, 43 z nich 1- 2krát, 4 žáci 3- 5krát, 2 žáci, 5 žáků více než desetkrát. Žáci si dostatečně neuvědomují rizika užití jednotlivých návykových látek, a to zejména u legálních návykových látek, kde například 65 % žáků považuje příležitostné pití alkoholu za žádné či mírné riziko, 42 % žáků považuje příležitostné kouření cigaret za žádné či mírné riziko. Dále si 11 % a 16 % žáků myslí, že kouření 10 a více cigaret denně a pití alkoholu několikrát za týden není žádné nebo pouze mírné riziko.

Nejčastěji získávají žáci alkohol od jednoho z rodičů, dále od kamarádů, od sourozence nebo od jiného příbuzného. Alkohol pijí nejčastěji doma, u kamaráda či na veřejném místě. Více než polovina rodičů s dětmi nemluví o pití alkoholu, drogách a rizicích spojených s užíváním těchto látek.

71 % rodičů nestanovilo, kolik času mohou jejich děti strávit na internetu. 64 % rodičů nekontroluje, čemu se jejich děti na internetu věnují.

Zvýšenou rizikovost v celkovém skóru rizikového chování vykazuje 22 žáků a vysokou rizikovost 5 žáků. Na škále abúzus je zvýšeně rizikových 16 žáků, vysoce rizikový je 1 žák. Na škále delikvence je 23 žáků v kategorii zvýšená rizikovost, 4 žáci v kategorii vysoká rizikovost. Zvýšenou rizikovost šikany v roli oběti jsme zjistili u 11 žáků, 9 žáků je v kategorii vysoká rizikovost.

Převažujícím emočním vztahem k dítěti je záporný emoční vztah, dle odpovědí žáků ho vykazuje 50 % matek a 42 % otců. Dále u matek emoční vztah kladný (21 %), střední (18 %) a extrémně kladný (11 %). U otců následuje extrémně kladný emoční vztah (23 %), střední emoční vztah (20 %) a kladný vztah (13 %). Silné výchovné řízení v rodině má 42 % rodin, střední 22 %, slabé 16 % rodin a rozporné 14 % rodin. Záporný emoční vztah k dětem jsme zjistili u 54 % rodin, následuje kladný emoční vztah 22 %, extrémně kladný emoční vztah 15 %, záporně-kladný emoční vztah vykazují pouze 4 % rodin.

Na základě modelu 9 polí je nejvíce četným způsobem výchovy v našem souboru autokratická výchova (32 %), dále typ výchovy založený na vzájemném porozumění a přiměřeném řízení (20 %), dále pole výchovy 4 – výchova přísná a přitom laskavá (12 %), nejméně je zastoupen typ výchovy „kamarádský“ vztah s dodržováním norem. Nejčastějším stylem výchovy je v našem souboru autokratická výchova, kterou četné studie nepovažují za optimální ve vztahu k rizikovému chování dospívajících

V našem výzkumu jsme potvrdili souvislost mezi emočním vztahem matky a rizikovým chováním žáků, měřeným celkovým skórem VRCHA, dále souvislost mezi emočním vztahem v rodině jako celku a rizikovým skórem VRCHA. Nepodařilo se nám prokázat souvislost mezi výchovným řízením v rodině a celkovým skórem rizikivosti VRCHA. Potvrzujeme souvislost mezi pozitivní zájmem matky a celkovým skórem rizikivosti VRCHA. Dále jsme zjistili souvislost mezi hostilitou matky a rizikovostí. Ukázala se také souvislost mezi nedůsledností matky a celkovým skórem rizikivosti VRCHA a souvislost mezi pozitivním zájmem otce a celkovým skórem rizikivosti VRCHA. Potvrdili jsme také souvislost mezi hostilitou otce a celkovým skórem rizikivosti VRCHA. Nepodařilo se prokázat souvislost mezi direktivitou otce a celkovým skórem rizikivosti VRCHA.

Co se týká srovnání odpovědí rodičů a dětí, zjistili jsme že, rodiče mají přehled o aktivitách dětí jako je sportování, návštěva kroužků, což potvrzuje i přibližná shoda odpovědí rodičů a dětí. Ale pouze 16 rodičů uvedlo, že jejich dítě chodí večer ven s kamarády (posedává venku), tu samou odpověď označilo 41 dětí. Tyto aktivity dětí bývají považovány za rizikovější vzhledem k užívání návykových látek. Stejně tak nemají rodiče povědomí o rizikové aktivitě hraní na automatech (či sázení na sport), kterou v nějaké míře uvedly 3 žáci.

Zjistili jsme, že všechny položky týkající se vzájemných diskuzí mezi rodiči a dětmi značí vyšší úroveň vnímání diskuze na straně rodičů. V některých případech jako například u školního prospěchu je počet rodičů, kteří o tomto tématu diskutují o 28 % větší, než uvádějí žáci. Stejně tak téma typ kamarádů, i zde je o 27 % větší počet rodičů a téma používání internetu vykazuje také o 22 % vyšší počet vnímaných častých diskuzí na straně rodičů. Ze zjištění vyplývá, že nejméně spolu rodiče a děti diskutují o pití alkoholu, kouření cigaret, kouření marihuany.

60 % rodičů uvádí, že udržují kontakt s rodiči kamarádů dětí a téměř všichni rodiče znají kamarády svých dětí. Rodiče nadhodnocují kontrolu dětí zejména v položkách týkajících se volání dětí v případě zpoždění, povědomí o tom, kde se dítě nachází, když není doma.

7 žáků uvedlo, že má dovoleno pít alkohol, což dokonce potvrzuje jeden rodič. Rodiče také nadhodnocují položky týkající se povídáním o rizicích pití alkoholu, užívání drog a kouření cigaret. Kdy například 88 % uvedlo, že s dětmi mluví o alkoholu a jeho rizicích, ale pouze 46 % dětí to potvrzuje.

Rodiče mají obecně povědomí o tom, že přístup k návykovým látkám je snadný, neuvědomují si, že by se jejich užívání mohlo týkat i jejich dětí. Rodiče hodnotí všechny typy návykových látek jako dostupnější než jejich děti.

I když 24 % žáků uvedlo zkušenost s kouřením, pouze 8 % rodičů si myslí, že jejich dítě někdy užilo cigarety. Stejně tak u zkušenosti s alkoholem, kterou potvrdilo 46 % žáků, ale pouze 26 % rodičů uvedlo, že jejich dítě užilo alkohol.

Podle rodičů pijí alkohol děti nejčastěji někde na veřejném místě, žáci uvedli, že nejčastěji pijí alkohol doma. Rodiče tedy považují za riziková prostředí ohledně alkoholu a zdroje alkoholu místa mimo domov, ale děti za nejčastější zdroj i místo, kde pijí alkohol označili právě prostřední domova.

Činnosti na internetu kontroluje dětem 82 % rodičů, ale tuto kontrolu potvrdilo jen 40 % žáků. 10 % rodičů si myslí, že by jejich dítě mohlo komunikovat na internetu s neznámými lidmi, ale ve skutečnosti 19 % dětí v našem souboru s neznámými lidmi komunikuje. Velmi se liší míry shody mezi rodiči a dětmi v otázce povídání si o rizicích internetu, 95 % rodičů uvedlo, že si s dětmi o rizicích povídá, ale pouze 65 % žáků to potvrdilo.

Souhrn

Magisterská diplomová práce se zabývá problematikou výskytu rizikového chování žáků II. stupně základních škol a jeho souvislostmi s výchovnými styly uplatňovanými v rodině. První část práce se zaměřuje na teoretická východiska všech zkoumaných proměnných, kterými jsou jednotlivé formy rizikového chování žáků a výchovný styl rodičů percipovaný dospívajícími.

Na základě zjištění plynoucích z dosavadních výzkumů je zřejmé, že rodina hraje významnou roli v socializaci dospívajících. V našem výzkumu jsme se zaměřili zejména na zjištění výchovných stylů v rodině prostřednictvím dvou dotazníkových metod, které umožňují posuzovat výchovu rodičů očima dětí. Jedná se o metody ADOR a Dotazník pro zjišťování způsobů v rodině. Různé výchovné styly jsou definované zejména na základě posouzení emočního vztahu rodičů k dítěti, který hraje klíčovou roli pro vztah mezi rodiči a dětmi, a na posouzení síly výchovného řízení, jež je hodnoceno na základě komponentů požadavků a volnosti (míry kontroly).

V 56 % rodin jsme zjistili záporný emoční vztah k dětem a u 42 % rodin silné výchovné řízení. Nejčastějším stylem výchovy je v našem souboru autokratická výchova, kterou četné studie nepovažují za optimální ve vztahu k rizikovému chování dospívajících. Dále jsme použili dotazník VRCHA, který umožnil detekovat rizikové žáky, kteří mají zvýšený skóre na škálách abúzus alkoholu, delikvence a šikana a stanovili jsme také celkový skóre rizikivosti VRCHA. Studie, které se zabývají výchovnými styly a rizikovým chováním, potvrzují význam emočního vztahu s rodiči jako protektivního faktoru ve vztahu k rizikovému chování. V našem výzkumu jsme potvrdili následující hypotézy.

H 1: Čím vřelejší emoční vztah matky, tím nižší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 2: Čím vřelejší emoční vztah k dítěti v rodině, tím nižší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 4: Čím vyšší pozitivní zájem matky, tím nižší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 5: Čím vyšší hostilita matky, tím vyšší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 6: Čím vyšší nedůslednost matky, tím vyšší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 7: Čím vyšší pozitivní zájem otce, tím nižší celkový skóre rizikového chování VRCHA

H 8: Čím vyšší hostilita otce, tím vyšší celkový skóre rizikového chování VRCHA

Dále jsme zjišťovali, které formy rizikového chování se u žáků základních škol vyskytují, jak tráví žáci svůj volný čas, jaké činnosti je zajímají, zda tráví společný čas se svými rodiči. Dva dotazníky vlastní konstrukce pro rodiče a děti nám umožnily porovnávat odpovědi dětí a jejich rodičů. Zjistili jsme, že většina dětí a rodičů v našem výzkumu se věnuje společným aktivitám, setkávají se s prarodiči, společně si povídají, rodiče dětem pomáhají s přípravou do školy a více než polovina rodičů a dětí spolu tráví víkendy. Tyto společné aktivity jsou velmi důležité v prevenci rizikového chování dětí.

Nejčastějšími tématy, o kterých žáci s rodiči vedou diskuze, jsou školní prospěch, pomoc s domácími pracemi, diskutují také o kamarádech, používání, internetu a oblečení. Nejméně diskutují o návykových látkách, sexuálním chováním a sledování televize. U spárovaných dotazníků žák-rodič značí všechny položky vyšší úroveň vnímání diskuze na straně rodičů. Děti zřejmě nevnímají tyto konfrontace tak intenzivně jako rodiče, ale spíše jako součást vztahu.

Většina žáků povědomí o tom, u koho by ve škole hledala pomoc, kdyby jim někdo ubližoval, vědí ve škole o důvěryhodné osobě, na kterou by se obrátili. Většina žáků se ve škole necítí v ohrožení.

V našem výzkumu se žáci nejčastěji věnují individuálnímu nebo skupinovému sportování, koníčkům a návštěvám kroužků. Ze spárovaných dotazníků žák-rodič vyplývá, že rodiče mají celkem přesný přehled o aktivitách jako je právě sportování dětí, návštěva kroužků. Ale o některých rizikových aktivitách nemají rodiče ponětí.

Povědomí rodičů o zkušenostech dětí s návykovými látkami neodpovídá realitě, i přestože většina rodičů vnímá možnost poměrně snadného přístupu k drogám, podceňují skutečnou konzumaci návykových látek svými dětmi. Rodiče také hodnotí všechny typy návykových látek jako dostupnější než žáci.

Žáci si dostatečně neuvědomují rizika užití jednotlivých návykových látek, a to zejména u legálních návykových látek. Nejčastěji žáci získávají alkohol od jednoho z rodičů, dále od kamaráda nebo od sourozence. Alkohol pijí nejčastěji doma, u kamaráda či na veřejném místě. Rodiče také nadhodnocují položky týkající se povídání o rizicích užívání alkoholu, cigaret a rizicích internetu.

V obecné rovině lze říci, že většina studií poukazuje na souvislosti rizikového chování s výchovným stylem v rodině. Důležitým aspektem, na který se studie zaměřují, je kvalita emočního vztahu mezi rodiči a dítětem. Ukazuje se, že čím vřelejší vztah v rodině, tím menší rizikové chování dětí. Stejně tak naše výsledky potvrzují důležitost kladného emočního pouta rodičů a dětí ve vztahu k rizikovému chování. Naše výzkumná zjištění jsou

přínosná v tom, že popisují rizikové chování na základě perspektivy rodičů i dětí. Prostřednictvím dotazníků pro rodiče jsme zjistili povědomí rodičů o dětech, zaměřili jsme se na aspekty rodičovské kontroly, komunikace, společný čas v rodině a představu rodičů o zkušenostech a postojích žáků k návykovým látkám.

Informace z dotazníků žáků mohou rodičům ukázat, jak se ve skutečnosti mnohdy liší představy o chování dětí a možných rizicích s ním spojených.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Afifi, T. D., Joseph, A., Aldeis, D. (2008). Why can't we just talk about it? Parent's and adolescents' conversation about sex. *Journal of Adolescent Research* 23, 689-721.
- Baumrind, D. (1972). Some Thoughts About Childrearing. In. Bronfenbrenner, U. et al. *Influences on Human development*. 396-409.
- Becoña E., Martínez, U., Calafat, A., Juan, M., Fernández-Hermida, J. R., Secades-Villa R. (2012). Parental styles and drug use: A review. *Drugs: education, prevention and policy*, 19 (1), 1_10.
- Berger, P., Luckman, T. (1999). *Sociální konstrukce reality*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Blatný, M., Polišenská V. A., Balaščíková, V., Hrdlička, M. /2005): Problematika rizikového chování vývoje dětí a dospívajících: hlavní témata a implikace pro další výzkum. *Československá psychologie* 49, 524-539.
- Burk, L. R., Armstrong, J. M., Gold-smith, H. H., Klein, M. H., Strauman, T. J., Costanzo, P., Essex, M. J. (2011). Sex, temperament, and family context: how the interaction of early factors differentially predict adolescent alcohol use and are mediated by proximal adolescent factors. *Psychology of Addictive Behaviors* 25, 1-15.
- Břicháček, V. (2002) *Odolnost rodiny*. In: Plaňava, I., Pilát, M. (Eds.). *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister & Principal.
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development* 79, 1185-1229.
- Cermak, T. (1986). Treating multiple substance abuse clients. *Recent Developments in Alcoholism*, 4, 85-103.
- Conrod, P. J., Woick, P. (2002). Validation of a four-factor model of personality risk for substance abuse and examination of a brief instrument for assessing personality risk. *Addiction biology*, 7, 329-346.
- Crouter, A. C., & Head, M. R., (2002). Parental monitoring and knowledge of children. *Drug and alcohol review*, 24, 369-385).
- Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, C., Looze, M., Roberts, C. et al. (2012). *Social determinants of health and well-being among young people: health behaviour in school-aged children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
- Čablová, L., Mioviský, M. (2013). Rizikové a protektivní faktory v rodině, které predikují užívání alkoholu u dětí a dospívajících. *Československá psychologie*. 56, 255-270.

- Čáp, J., Boschek, P. (1994). Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině. Brno: Psychodiagnostika.
- Čáp, J. Boschek, P. (2000). Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy pro děti od 8 do 12 let. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR.
- Dillon, D., Grewal, I., Chivite-Matthews, N., Brown, R., Weddell, E., Smith, N. (2006). Risk, protective factors and resilience to drug use: identifying resilient young people and learning from their experiences. London: Home office.
- Dolejš, M., Skopal, O. (2013). Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Fernández-Hermida, J. R., Secades-Villa R., Vallejo Seco, G., Errasti Perez, J.M. (2003). Evaluation of what parents know about their children's drug use and how their parent perceive the most common family risk factors. *Drug Educ* 33(3) 337-353
- García, F., Gracia, E. (2009): Is always authoritative the optimum parenting style? Evidence from Spanish families. *Adolescence* Spring 44, 101-132
- Gillernová, I. (2004). Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. Sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Hajný, M. (2001). O rodičích, dětech a drogách. Praha: Grada Publishing.
- Handel, G., Cahill, S., Elkin, F. Children and society: The Sociology of Children and Childhood Socialization. New York: Oxford University Press, 2007.
- Helus, Z. (2007). Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada.
- Hlaváčková, E., Hodačová, L., Csémy, L., Šmejkalová, J., Čermáková, E. (2010). Kvalita života českých dětí. *Československá psychologie* 54, 138-146.
- Hogan, J. A., Gabrielsen, K. R., Luna N., Grothaus, D. (2003). Substance abuse prevention: the intersection of science and practise. Upper Saddle River, NJ, Pearson Education.
- Jelínek, M., Květon, P., Vobořil, D., Blatný, M., Hrdlička, M. (2006). Vrstevnická konformita jako faktor rizikového chování mladistvých: struktura, zdroje, dopady. *Československá psychologie* 50, 393-404.
- Jackson, C. (2002): Perceived legitimacy of parental authority and tobacco and alcohol use during early adolescence. *Journal of Adolescent Health* 31, 425-432.
- Jessor, R. (Ed.) (1998): New perspectives on adolescent risk behavior. New York, Cambridge University Press.
- Kabíček, P., Hamanová, J. (2005). Prevence rizikového chování v dospívání. Postgraduální medicína 7, 1. suppl. Preventivní pediatrie – manuál pro provádění preventivních prohlídek.

- Kalina, K. a kol. (2015). *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing.
- Kalman, M., Sigmundová, D., Vokáčová, J., Ivanová, K., Hlaváčková, E., Hodačová, L. et al. (2014): *O sociálních determinantech zdraví dětí a školáků*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kerr, M., Stattin, H., Burk, W. J., (2010). A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 39-62.
- Knight, R. P. (1937). The dynamics and treatment of chronic alcoholic addiction. *Bull, Menninger Clin.*, 1, 538-549.
- Kuntsche, E., Kuendig, H. (2006): What is worse? A hierarchy of family-related risk factors predicting alcohol use in adolescence. *Substance Use and Misuse* 41, 71-86.
- Lacinová, L. (2012): *Konflikty v manželství a partnerství*. *Psychologie pro praxi* 3-4, 9-23).
- Langmeier, J. (1983) *Vývojová psychologie pro dětského lékaře*. Avicenum: Praha.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Lee, R. (2012) Community Violence Exposure and Adolescent Substance Use: Does monitoring and Positive parenting Moderate Risk in Urban Communities? *Journal of Community Psychology*, 40 (4), 406-421).
- Levin, K. A., Currie, C. (2010). Family structure, mother-child communication, father-child communication, and adolescent life satisfaction: A cross-sectional multilevel analysis. *Health Education Research* 110, 152-168.
- Lewin, K., Lippit, R., White, R. K. (1939). Patterns of Aggressive Behaviour in Experimentally Created Climates. *Journal of Social Psychology*, 10, s. 271-299.
- Macek, P. (2002): *Adolescence a čeští dospívající na přelomu století*. In. Smékal, V. Macek, P.: *Utváření a vývoj osobnosti. Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno, Barrister & Principal
- Matějček, Z. (2005). *Výbor z díla*. Praha: Karolinum.
- Matějček, Z. Říčan, P. (1883). *Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.
- Matějček, Z., Dytrych, Z. (1998). Riziko a resilience. *Československá psychologie* 42, 97-104.
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.) (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie PK 1. LF UK, Sdružení SCAN a Togga.
- Moore, G. F., Rothwell, H., Segrott, J. (2010): An exploratory study of the relationship between parental attitudes and behaviour and young people's consumption of alcohol. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 5:6, 1-14.

National Institute on Drug Abuse (2003). Prevention drug use among children and adolescents. A research-based guide for parents, educators and community leaders. Maryland, U.S. Department of Health and Human Services, National Institute of Health.

Orosová, O., Gajdošová, B., Madarasová-Gecková, A., Van Dijk, J. P. (2007): Rizikové faktory užívania drog dispievajúcimi. *Československá psychologie* 51, 32-47.

Ostaszewski, K., Zimmerman, M. A. (2006). The effects of cumulative risks and promotive factor on urban adolescent alcohol and other drugs use: A longitudinal study of resiliency. *American Journal of Community Psychology* 38, 237-249.

Patock-Peckham, J. A., Morgan-Lopez, A. A. (2007): College drinking behaviors: mediational links between parenting styles, parental bonds, depression, and alcohol problems. *Psychology of Addictive Behaviors* 21, 297-306.

Pavlát, J. (2005). Děti v rozvodových sporech: Severoamerické studie 1980-2001). *Československá psychologie* 49., 412-421.

Shearer, C. L., Crouter, A. C., Mc Halle, S. M. (2005). Parent's perception of changes in mother-child and father-child relationships during adolescence. *Journal of Adolescent Research* 20, 662-684.

Schaeffer, E. S. (1959). A circumplex Model of Maternal Behavior. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59, 226-235.

Sobotková, I. (2012): *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.

Stanton, M. D., Todd, T. C. a kol. (Eds.) (1982). *The Family Therapy of Drug Abuse and Addiction*. New York: Guilford.

Širůček, J., Širůčková, M., Macek, P. (2007): Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. *Československá psychologie* 51, 476-488.

Širůčková, M., (2010). Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. In Miovský, M., Zapletalová, J. & Novák, P. (Eds.), *Primární prevence rizikového chování* (pp. 30-39) Tišnov, Praha: sdružení SCAN, Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze; Togga.

Tildesley, E. A., Andrews, J. A. (2008): The development of children's intentions to use alcohol: Direct and indirect effects of parent alcohol use and parenting behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors* 22, 326-339.

Vaillant, G. (1983). *The natural history of alcoholism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Vágnerová, M. (2005): *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Rizikové a protektivní faktory (Jessor, 1989).

Tabulka č. 2: Přehled rizikových a protektivních faktorů v rodině

Tabulka č. 3: Emoční vztah v rodině

Tabulka č. 4: Výchovné řízení v rodině

Tabulka č. 5: Počty jednotlivých dotazníků

Tabulka č. 6: Výchovné řízení

Tabulka č. 7: Emoční vztah

Tabulka č. 8 Výsledky (Spearmanův korelační koeficient, $p < ,0500$)

Tabulka č. 9 Zdroj alkoholu

Tabulka č. 10 Místa, kde pijí žáci alkohol

Graf č. 1: Žáci podle věku

Graf č. 2: Žáci podle tříd

Graf č. 3: Diskuze o problémech

Graf č. 4: Společné aktivity žáků a rodičů

Graf č. 5: Rodičovská kontrola

Graf č. 6: Znamky – MA, ČJ, chování

Graf č. 7: Jak se žáci obvykle ve škole cítí

Graf č. 8: Jak ses cítil/a ve škole v posledních 14 dnech?

Graf č. 9: Sociální opora ve škole

Graf č. 10: Problémy ve vyučování

Graf č. 11: Činnosti ve volném čase

Graf č. 12: Časová dotace činností ve volném čase

Graf č. 13: Prevalence návykových látek

Graf č. 14: Věk první zkušenost s návykovými látkami

Graf č. 15: Dostupnost návykových látek z pohledu žáků

Graf č. 16: Postoj žáků k rizikosti jednotlivých návykových látek

Graf č. 17: Počet procent žáků, kteří považují rizika užití návykových látek za žádná či mírná

Graf č. 18: Od koho žáci získají alkohol?

Graf č. 19: Kde žáci pijí alkohol?

Graf č. 20: Kolik kamarádů pije alkohol?

Graf č. 21: Kolik kamarádů kouří?

Graf č. 22: Docházka do školy

Graf č. 23: Povídání s rodiči o návykových látkách

Graf č. 24: Prostředí internetu

Graf č. 25: Typy výchovy – model devíti polí

Graf č. 26: Společné aktivity podle žáků

Graf č. 27: Společné aktivity podle rodičů

Graf č. 28: Aktivity žáků

Graf č. 29: Aktivity žáků podle rodičů

Graf č. 30: Časté diskuze o tématech podle žáků a rodičů

Graf č. 31: Kontrola rodičů podle žáků a rodičů

Graf č. 32: Dostupnost drog podle rodičů a žáků

Graf č. 33: Žáci, kteří již mají zkušenost s návykovými látkami

Graf č. 34: Zkušenosti s drogou – povědomí rodičů o zkušenosti dětí s návykovými látkami

Graf č. 35: Kamarádi žáků

Graf č. 36: Kamarádi žáků

Graf č. 37: Prostředí internetu – odpovědi rodičů a žáků

Graf č. 38: Prostředí internetu – odpovědi žáků

Graf č. 39: Prostředí internetu – odpovědi rodičů

Seznam příloh

Příloha č. 1: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha č. 2: Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

Příloha č. 3: Dotazník vlastní konstrukce pro rodiče

Příloha č. 4: Dotazník vlastní konstrukce pro žáky

Abstrakt diplomové práce

Název práce:	Výskyt rizikového chování žáků II. stupně v kontextu klimatu školy a výchovného stylu rodičů
Autor práce:	Mgr. Barbora Hošková
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.
Počet stran a znaků:	86 stran; 125 174 znaků
Počet příloh:	4
Počet titulů použité literatury:	56

Abstrakt:

Cílem práce je analýza vztahů mezi rizikovým chováním adolescentů a výchovnými styly rodičů, dále deskripce rizikového chování žáků a zjištění míry shody rodičů a žáků. Teoretická část se zaměřuje na vymezení období adolescence, vysvětluje pojmy z oblasti rizikového chování a popisuje jednotlivé formy rizikového chování, seznamuje s jednotlivými výchovnými styly a jejich koncepty. V rámci výzkumného záměru jsme použili pět dotazníkových metod. První z nich je Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let, který měří emoční vztah a výchovné řízení v rodině a na základě jejich kombinací zařazuje výchovný styl rodičů do modelu devíti polí. Dále dotazník ADOR, jenž měří pozitivní zájem, hostilitu, autonomii a nedůslednost obou rodičů. Třetím dotazníkem je Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA), který měří rizikovost na škále abúzus, delikvence, šikana a celkový skóre rizikovosti. Poslední dva dotazníky vlastní konstrukce jsou určené pro žáky a rodiče, data z nich je možné spárovat a mapují výskyt konkrétního rizikového chování, preventivní aktivity v rámci rodiny. Cílovou populací byli adolescenti ve věku od 11 do 16 let. V rámci popisu a interpretace výsledků jsme našli statisticky významné vztahy mezi jednotlivými komponentami výchovy, výchovnými styly a rizikovostí na škálách měřených dotazníkem VRCHA.

Klíčová slova: adolescence, rizikové chování, výchovný styl rodičů

Abstract of thesis

Title:	The incidence of risk behavior of secondary school pupils in the context of the school climate and parental style
Author:	Mgr. Barbora Hošková
Supervisor:	Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.
Number of pages and characters:	86 pages; 125 174 characters
Number of appendices:	4
Number of references:	56

Abstract:

The aim of the thesis is to analyze the relationship between adolescent risk behavior and parent's educational styles, as well as to describe the risk behavior of pupils and to determine the level of agreement between parents and pupils. The theoretical part focuses on defining the period of adolescence, explains the concepts of risk behavior and describes individual forms of risk behavior, introduces individual parental styles and their concepts. We used five questionnaire methods within the research plan. The first of them is the Questionnaire of Education for Children from 8 to 12 years old, which measures emotional relationship and educational management in the family and based on their combinations classifies the educational style of parents into a model of nine fields. Furthermore, the ADOR questionnaire, which measures the positive interest, hostility, autonomy and inconsistency of both parents. The third questionnaire is the occurrence of risk behavior in adolescents (VRCHA), which measures the risk on the scale of abuse, delinquency, bullying and overall risk score. The last two own prepared questionnaires are made for pupils and parents, data from them can be paired and mapped the occurrence of specific risk behavior, preventive activities within the family. The target population was adolescents aged 11 to 16 years. Within the description and interpretation of the results, we found statistically significant relationships between the individual components of education, parental styles and the risk on the scales measured by the VRCHA questionnaire.

Key words: adolescence, risk behavior, parental style

Příloha č.: 2 Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

Korespondenční adresa: Křížkovského 10, 771 80 Olomouc
Sídlo: Vodární 6, 779 00 Olomouc
Tel.: +420 585 633 501 | Fax: +420 585 633 700
Email: psychology@upol.cz | www.psych.upol.cz

Vážený a milí rodiče, zákonní zástupci,
obracím se na Vás s prosbou o spolupráci při realizaci výzkumu v rámci diplomové práce. Studuji 2. ročník navazujícího magisterského kombinovaného studia – obor psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci a pracuji jako pedagog na II. stupni základní školy. Věnuji se práci s dětmi v oblasti prevence rizikového chování žáků. Cílem primární prevence, kterou zajišťuje škola, je podpořit děti ve vlastnostech a schopnostech vypořádat se zdravým způsobem s riziky a problémy, které je mohou v životě potkat (špatné vztahy, agresivita či šikana, drogy a závislosti, rizikové chování apod.). Na předcházení výše zmíněných rizik se také podílí velkou měrou rodina dítěte. Proto je spolupráce školy a rodiny v této oblasti důležitou součástí primární prevence.

Cílem mé výzkumné práce je hledat souvislosti výskytu rizikového chování žáků, získat formou dotazníkového šetření informace od rodičů žáků ohledně možných rizik, názorů a postojů k rizikovému chování dětí. Dále se potřebuji formou dotazníků zeptat samotných žáků na jejich zkušenosti, postoje, vědomosti či pocity ohledně oblastí vztahů v kolektivu a rodině, drog a závislosti, internetu, výskytu rizikového chování ve škole apod. Tato obecná data jsou neméně důležitá také pro školního metodika, který na základě informací ohledně rizikového chování, vytváří Preventivní program školy (PP). PP je souborem aktivit, které škola realizuje, aby předcházela dalšímu výskytu rizikového chování, případně předešla jeho negativním dopadům a dalšímu rozvoji.

Veškerá získaná data jsou zpracovávána anonymně a bude s nimi bezpečně nakládáno v souladu se zákonnými normami. Obecné výstupy z diplomové práce budou poskytnuty škole a rodičům pro podporu předcházení rizikového chování dětí.

Na základě výše zmíněných zásad se na Vás obracím s žádostí o vyslovení souhlasu s účastí Vašeho syna, Vaší dcery či svěřence na dotazníkovém šetření.

Tento dopis si ponechte, podepsaný souhlas prosím odstříhnete a odevzdejte (např. prostřednictvím žáků) zpět do školy. V případě dotazů mne neváhejte kontaktovat.

Děkuji za spolupráci!

S pozdravem a přáním pěkného dne

Mgr. Bc. Barbora Hošková	
E-mail: barbora.hoskova@zscp.cz	
Telefon: 321 761 106	
<hr/>	
Zde odstříhnete. ↑	

SOUHLAS ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ ŽÁKA

Souhlasím s tím, aby se můj syn / dcera / svěřenec* zúčastnil/a dotazníkového šetření v rámci výzkumu souvislostí výskytu rizikového chování u žáků na II. stupni ZŠ, které je realizováno Mgr. Barborou Hoškovou v rámci diplomové práce pod vedením Mgr. Miroslava Charváta, Ph.D (Katedra psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci). Byl/a jsem informován o rozsahu, účelu a cílech tohoto projektu.**

V..... dne

* Doplňte jméno a příjmení

** Viz informace v průvodním dopisu

Příloha č. 3 Dotazník vlastní konstrukce pro rodiče

Vážení rodiče,

následující dotazník se zabývá souvislostmi výskytu rizikového chování u žáků II. stupně. Zajímá nás váš pohled na vztahy v rodině, užívání návykových látek, používání internetu, pravidla a povinnosti dětí ve škole a možnosti trávení volného času. Veškeré informace, které v dotazníku vyplníte, slouží pouze k účelu výzkumu a nebudou ukázány nikomu dalšímu. Veškeré vyplněné informace jsou ANONYMNÍ. Vaše odpovědi jsou určeny pouze pro výzkumníka. Aby bylo možné dotazníky propojit s dotazníkem dítěte, je zapotřebí vytvořit unikátní kód založený na několika detailech. Prosíme, vyplňte do políček níže, pište pouze do určených rámečků. Pokud se tohoto výzkumu účastní několik vašich dětí, odpovídejte prosím v souvislosti s dítětem, které chodí na základní školu a je z vašich dětí nejstarší.

Unikátní kód se skládá z následujících údajů: první tři písmena křestního jména matky dítěte (např. Dana = DAN), číslo dne, kdy se vaše dítě narodilo. (např. 1. ledna = 01), první tři písmena jména dítěte. (např. Filip = FIL)

Příklad kódu:

-tři písmena jména matky, den, kdy se dítě narodilo

D	A	N	0	1	-	-	-
---	---	---	---	---	---	---	---

Prosím vyplňte Váš kód tiskacími písmeny do připravených políček dle vzoru.

-tři písmena jména matky, den, kdy se dítě narodilo

					-	-	-
--	--	--	--	--	---	---	---

Při vyplňování dotazníku vyberte odpověď, která nejvíce odpovídá pravdě, a zakřížkujte správné políčko takto:

Pokud se budete chtít opravit, tak původní políčko celé vyplňte takto a zakřížkujte novou odpověď .

1. Jste... žena 2. Kolik je Vám let? (napište číslo do rámečku)

 muž

2. Kdo s vámi žije ve společné domácnosti?

manžel	☐	dcera/dcery	☐
manželka	☐	nevlastní děti	☐
partner	☐	adoptované děti/děti v pěstounské péči	☐
partnerka	☐	matka/otec (včetně nevlastních)	☐
syn/synové	☐	jiní příbuzní nebo další osoby	☐
		děti ve střídavé péči	☐

3. V současné době jsem... →

zaměstnan/a	podnikám	nezaměstnaný/á	doma s dětmi	v důchodu (invalidním)	v pracovní neschopnosti
☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Jak často (pokud vůbec) se věnuje vaše dítě následujícím činnostem?

	nikdy	párkrát za rok	1x či 2x měsíčně	1x či 2x týdně	téměř denně
Sportuje sám/a nebo s kamarády (jízda na kole, fotbal, atletika atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Navštěvuje kroužky a koníčky (hra na hudební nástroj, skaut atp.)	☐	☐	☐	☐	☐
Chodí večer s kamarády ven nebo posedává venku	☐	☐	☐	☐	☐
Hraje na automatech, kde se dají vyhrát peníze, nebo sází na sport	☐	☐	☐	☐	☐

5. Jak často děláte nějakou z těchto aktivit společně s dítětem? (Označte prosím jednu možnost v každém řádku.)

	nikdy	občas	často
společné obědvání, večeření	☐	☐	☐
účast na školních aktivitách	☐	☐	☐
pomoc s domácími úkoly	☐	☐	☐
společné trávení času během víkendů	☐	☐	☐
trávíme dovolené/prázdniny jako celá rodina	☐	☐	☐
setkáváme se s jeho prarodiči (babička, děda)	☐	☐	☐
setkáváme se s jinými příbuznými	☐	☐	☐

6. Odpovězte prosím na následující otázky, které se týkají používání internetu.

	ano	ne
Používáte internet?	☐	☐
Stanovili jste dítěti časový limit, kolik času můžeš strávit na internetu?	☐	☐
Kontrolujete, čemu se vaše dítě věnuje na internetu?	☐	☐
Mluvíte s vaším dítětem o rizicích spojených s používáním internetu?	☐	☐
Máte profil na některé ze sociálních sítí (facebook, snapchat, instagram...atd.)	☐	☐
Využíváte sociální sítě, abyste měl/a možnost kontroly, co vaše dítě na internetu dělá.	☐	☐
Už jste někdy kontroloval/a, jaké stránky Vaše dítě navštěvuje?	☐	☐
Máte nějaký monitorovací software nebo filtr, který může zamezit Vašemu dítěti přístup na určitý typ webových stránek?	☐	☐
Komunikuje vaše dítě na internetu s neznámými lidmi?	☐	☐
Myslíte, že by vaše dítě šlo na schůzku s neznámým „kamarádem“ z internetu?	☐	☐
Setkalo se někdy vaše dítě v prostředí internetu s rizikovými jevy? (slovní útoky, ponižování, ztrapňování, vyhrožování, zastrahování, průnik na účet, vydírání apod.)	☐	☐

7. Jak často diskutujete s dítětem o následujících otázkách (řešíte problémy s dítětem v těchto oblastech)? (Označte prosím jednu možnost v každém řádku.)

	nikdy	občas	často
o školním prospěchu (úkolech, známkách)	☐	☐	☐
o kamarádech, které vaše dítě má	☐	☐	☐
o pozdních příchodech vašeho dítěte	☐	☐	☐
o oblečení, které vaše dítě nosí	☐	☐	☐
o používání internetu (o množství času, aktivitách)	☐	☐	☐
o sledování televize	☐	☐	☐
o množství domácích prací, které vaše dítě dělá	☐	☐	☐
o tom, že vaše dítě užívá/užilo alkohol	☐	☐	☐

	nikdy	občas	často
o tom, že vaše dítě kouří	☐	☐	☐
o tom, že vaše dítě užívá marihuanu	☐	☐	☐
o používání mobilního telefonu	☐	☐	☐
o sexuálním chování vašeho dítěte (včetně líbání a vztahů)	☐	☐	☐
o množství peněz, které vaše dítě utratí	☐	☐	☐

8. Níže uvedené položky pojednávají o rodinném životě a pravidlech, která můžete používat Vy/Váš manžel/partner (pokud máte partnera). Prosím, vyplňte odpovědi podle toho, jak jednotlivé výroky platí pro vaši rodinu. (Vyplňte prosím v každém řádku jednu možnost).

	ano	ne
Ptáme se dítěte, jestli má hotové domácí úkoly.	☐	☐
Chceme, aby nám naše dítě zavolalo v případě, že se zpozdí.	☐	☐
Máme jasně nastavená pravidla v rodině.	☐	☐
Vždy víme, kde a s kým je naše dítě.	☐	☐
Dovolujeme našemu dítěti kouřit.	☐	☐
Dovolujeme našemu dítěti pít alkohol.	☐	☐
Mluvíme s naším dítětem o alkoholu a s ním souvisejících rizicích/škodlivých dopadech	☐	☐
Mluvíme s naším dítětem o drogách a souvisejících rizicích/škodlivých dopadech.	☐	☐
Mluvíme s naším dítětem o kouření a souvisejících rizicích/škodlivých dopadech.	☐	☐
Známe kamarády, s nimiž naše dítě tráví čas.	☐	☐
Jsme v kontaktu s rodiči kamarádů našeho dítěte.	☐	☐
Pravidla ohledně alkoholu, kouření a dalších drog máme v rodině nastavena.	☐	☐

9. Kolik hodin stráví vaše dítě těmito činnostmi v běžný všední den?	nevěnuje (nula)	půl hodiny	1 hodinu	2 až 3 hodiny	4 a více hodin
Sledováním televize	☐	☐	☐	☐	☐
Surfováním na internetu (sociální sítě, chat, YouTube, muzika aj.)	☐	☐	☐	☐	☐
Hraním počítačových her a videoher	☐	☐	☐	☐	☐
Čtením knih, časopisů nebo novin	☐	☐	☐	☐	☐
Chozením s kamarády ven nebo posedáváním venku	☐	☐	☐	☐	☐
Domácími úkoly, učením se a přípravou do školy	☐	☐	☐	☐	☐
Povídáním si s námi rodiči nebo jinou společnou činností s rodinou	☐	☐	☐	☐	☐

10. Podle toho, co víte, užilo již někdy vaše dítě následující látky?	ano	ne
cigarety nebo tabák	☐	☐
alkohol (pivo, víno nebo destiláty)	☐	☐
marihuanu (trávu, hašiš)	☐	☐
pervitin (piko, peří, amfetamin...)	☐	☐
jinou drogu (extázi, heroin, LSD, houbičky, toluen, a tak podobně)	☐	☐

11. Jak těžké by bylo, podle vašeho názoru, sehnat pro dítě vašeho věku následující látky, kdyby je chtělo?	Nedokázal by sehnat	Těžko, ale sehnalo by	Sežene snadno
Cigarety nebo tabák	☐	☐	☐
Elektronickou cigaretu	☐	☐	☐
Pivo, víno nebo jiný alkohol	☐	☐	☐
Marihuanu nebo hašiš	☐	☐	☐
Pervitin (piko, peří, amfetamin...)	☐	☐	☐
Jinou drogu (extázi, heroin, LSD, houbičky, toluen, a tak podobně)	☐	☐	☐

12. Podle toho, co víte, jak často pije vaše dítě alkohol?	Nikdy	Méně než 1krát za měsíc	1krát za měsíc	1krát za týden	2-4krát v týdnu	Denně/ skoro denně
(Zvolte prosím jednu odpověď.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Kde/od koho podle vás mohou děti získat alkohol?	Od jednoho z rodičů	Od sourozence	Od kamarádů	Od rodičů kamaráda	Od jiného dospělého	Zcizený z domova
(Zvolte prosím všechny možnosti, které odpovídají.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Kde podle vás děti obvykle pijí alkohol?	Doma	Na veřejném místě (park, ulice apod.)	U kamaráda	U nějakého příbuzného	V baru/hospodě/ klubu
(Zvolte prosím všechny možnosti, které odpovídají.)	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kolik kamarádů vašeho dítěte podle vás pije alkohol?	Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
	☐	☐	☐	☐

16. Kouří vaše dítě?	ano	ne	nevím
	☐	☐	☐

17. Kolik kamarádů vašeho dítěte podle vás kouří?	Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
	☐	☐	☐	☐

18. Zúčastnila byste se ve škole dítěte akce zaměřené na prevenci užívání alkoholu a drog, na zdravotní osvětu, na rodičovské dovednosti?

ano	☐
ne	☐

Příloha č. 4: Dotazník vlastní konstrukce pro žáky

Milý žáku/žákyně,

chtěli bychom Tě požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který se zaměřuje na několik oblastí, zajímá nás Tvůj pohled na vztahy v rodině, užívání návykových látek, používání internetu, pravidla a povinnosti ve škole a trávení volného času. Víme, že některé otázky můžou někomu připadat docela osobní – ale bez jejich zodpovězení bychom neuměli říct, s čím by některé děti potřebovaly nejvíc pomoci. Veškeré Tvé odpovědi na otázky v dotazníku jsou **DŮVĚRNÉ** a nikdo kromě výzkumníků odpovědi neuvidí. Dotazník je také **ANONYMNÍ**, což znamená, že nebudeš uvádět své jméno. Protože se výzkum týká rodiny, budeme potřebovat pouze nějaké informace, které umožní propojit Tvůj dotazník a dotazník rodiče. **RODIČE ANI UČITELÉ NEBUDOU SEZNÁMENI S TVÝMI ODPOVĚĐMI**, informace slouží pouze výzkumníkům.

Unikátní kód se skládá z následujících údajů:

- první tři písmena křestního jména matky (např. Dana = DAN)
- číslo dne, kdy ses narodil (např. 1. ledna = 01)
- první tři písmena tvého jména (např. Filip = FIL),
- třída, do které chodíš (např. 6B = 6)
- škola (písmeno ti řekneme)

D	A	N	0	1	F	I	L	6	A
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Prosím vyplňte Váš kód tiskacími písmeny do připravených políček dle vzoru.

-tři písmena jména matky, den, kdy ses narodil, tři písmena tvého jména, třída, škola

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Při vyplňování dotazníku vyber odpověď, která nejvíce odpovídá pravdě, a zakřížkuj správné políčko takto: ☒
Pokud se budeš chtít opravit, tak původní políčko celé vyplň takto ■ a zakřížkuj novou odpověď ☒.

1. Jsí... holka
 kluk

2. Kolik ti je let? (napiš číslo do rámečku)

3. Kdo všechno s tebou doma bydlí? (zaškrtni všechna políčka, která platí)

matka	☐	sourozenci (vlastní)	☐
nevlastní matka	☐	sourozenci (nevlastní)	☐
otec	☐	jiní příbuzní nebo další osoby	☐
nevlastní otec	☐	žiju v dětském domově nebo v ústavu	☐
prarodiče (babička, děda)	☐	bydlím střídavě u obou rodičů	☐

4. Jak často děláš nějakou z těchto aktivit společně s tvými rodiči? (Označ prosím jednu možnost v každém řádku.)

	nikdy	občas	často
společně večeříme	☐	☐	☐
společně si povídáme	☐	☐	☐
pomoc s domácími úkoly	☐	☐	☐
společné trávení času během víkendů	☐	☐	☐
trávíme dovolené/prázdniny jako celá rodina	☐	☐	☐
setkáváme se s babičkou a dědou	☐	☐	☐
setkáváme se s jinými příbuznými	☐	☐	☐

5. Jak často diskutuješ s rodiči o následujících otázkách (problémech)? (Označ prosím jednu možnost v každém řádku.)

	nikdy	občas	často
o školním prospěchu (domácí úkoly, známky)	☐	☐	☐
o přátelích, se kterými se stýkáš	☐	☐	☐
o pozdních příchodech domů (Přijdu později, než bylo s rodiči domluveno.)	☐	☐	☐
o oblečení (např. o oblečení, které nosíš)	☐	☐	☐
o používání internetu	☐	☐	☐
o sledování TV	☐	☐	☐
o domácích pracích, které bys měl/a dělat	☐	☐	☐
o tom, že piješ alkohol	☐	☐	☐
o tom, že kouříš	☐	☐	☐
o tom, že kouříš marihuanu	☐	☐	☐
o tvém sexuálním chování	☐	☐	☐
o množství peněz, které utratíš	☐	☐	☐

6. Níže uvedené položky pojednávají o rodinném životě a pravidlech, která mohou používat tvoji rodiče. Prosím, zaškrtni odpověď podle toho, jak jednotlivé výroky platí pro tebe. (Označ jednu možnost v každém řádku.)

	ano	ne
Rodiče se mě ptají, jestli jsem si udělal/a domácí úkoly.	☐	☐
Rodiče chtějí, abych jim zavola/a, když se zpozdím.	☐	☐
Pravidla v mé rodině jsou jasná.	☐	☐
Když nejsem doma, jeden z mých rodičů ví, kde a s kým jsem.	☐	☐
Mám dovoleno kouřit.	☐	☐
Mám dovoleno pít alkohol.	☐	☐
Rodiče se mnou mluví o pití alkoholu a souvisejících rizicích/škodlivých dopadech.	☐	☐
Rodiče se mnou mluví o drogách a souvisejících rizicích/škodlivých dopadech.	☐	☐
Rodiče se mnou mluví o kouření a souvisejících rizicích/škodlivých dopadech.	☐	☐
Rodiče znají kamarády, se kterými běžně chodím ven.	☐	☐
Rodiče jsou v kontaktu s rodiči mých kamarádů.	☐	☐

7. Jak se ve škole obvykle cítíš?

- skvěle, do školy se obvykle i těším
- dobře
- ujde to
- celkem špatně, nechodím sem rád
- hodně špatně, nenávidím tuto školu

8. Odpověz prosím na následující otázky, které se týkají školy, do které chodíš.

	ano	ne
Poradí a pomůže ti třídní učitel, když potřebuješ?	☐	☐
Můžeš se s prosbou o pomoc obrátit na dospělé osoby ve škole?	☐	☐
Máš pocit, že s tebou učitelé jednají férově – např. drží dané slovo; splní to, co slíbí, atd.?	☐	☐
Máš ve třídě kamarády?	☐	☐
Chovají se děti u vás ve třídě k sobě hezky?	☐	☐
Je ve škole důvěryhodná osoba, o níž víš, že se na ni můžeš obrátit s problémem nebo se žádosti o důvěrnou radu?	☐	☐
Víš, co bys měl(a) dělat, u koho hledat pomoc, kdyby ti (nebo tvému kamarádovi, kamarádce) někdo dlouhodobě a opakovaně ubližoval – nadával ti, ponižoval tě, bil tě atd.?	☐	☐

9. Jakou známku jsi měl/a na posledním vysvědčení...

	1	2	3	4	5
z matematiky	☐	☐	☐	☐	☐
z českého jazyka	☐	☐	☐	☐	☐
z chování	☐	☐	☐	☐	☐

10. Přečti si prosím následující výroky o škole (ZŠ) a z uvedených odpovědí (nikdy, občas, často, stále) vyber možnost, která nejvíce vystihuje tvou situaci v posledních DVOU TÝDNECH.

	nikdy	občas	často
Dělalo mi potíže udržet při vyučování pozornost.	☐	☐	☐
Zapomínal/a jsem si věci.	☐	☐	☐
Měl/a jsem potíže plnit školní povinnosti.	☐	☐	☐
Chyběl/a jsem ve škole, protože jsem se necítil/a dobře.	☐	☐	☐
Chodil/a jsem do školy, ale občas jsem se z nějaké hodiny ulil/a.	☐	☐	☐
Někdy jsem nešel/nešla do školy, protože se mi nechtělo.	☐	☐	☐
Někdy jsem nešel/nešla do školy, protože mi rodiče dovolili zůstat doma.	☐	☐	☐
Měl/a jsem radost, že můžu chodit do této školy.	☐	☐	☐
Ve škole jsem se cítil/a bezpečně.	☐	☐	☐

11. Jak často (pokud vůbec) se věnuješ následujícím činnostem?

	nikdy	párkrát za rok	1x či 2x měsíčně	1x či 2x týdně	téměř denně
Sportuji sám nebo s kamarády (jízda na kole, fotbal, atletika atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Navštěvuji kroužky a koníčky (hra na hudební nástroj, skaut atp.)	☐	☐	☐	☐	☐
Chodím večer s kamarády ven nebo posedávám venku	☐	☐	☐	☐	☐
Hraji na automatech, kde se dají vyhrát peníze, nebo sázím na sport	☐	☐	☐	☐	☐

16. Jaké je podle tebe riziko, že si lidé uškodí, když dělají tyto věci?	Žádné riziko	Malé riziko	Střední riziko	Velké riziko	Nevím
Příležitostné kouření cigaret	☐	☐	☐	☐	☐
Kouření 10 a více cigaret denně	☐	☐	☐	☐	☐
Příležitostné pití alkoholu	☐	☐	☐	☐	☐
Pití alkoholu několikrát za týden	☐	☐	☐	☐	☐
Užití marihuany 1 nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Příležitostné kouření marihuany	☐	☐	☐	☐	☐
Pravidelné kouření marihuany	☐	☐	☐	☐	☐
Užití extáze 1krát nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití pervitinu 1krát nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití heroínu 1krát neb 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití drogy jehlou a stříkačkou	☐	☐	☐	☐	☐

17. Odkud většinou získáš alkohol?

Nepiju alkohol	Od jednoho z rodičů	Od sourozence	Od kamarádů	Od rodičů kamaráda	Od jiného dospělého	Zcizený z domova
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Kde obvykle piješ alkohol?

Nepiju alkohol	Doma	Na veřejném místě (park, ulice apod.)	U kamaráda	U nějakého příbuzného	V baru/hospodě/ klubu
☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Kolik z tvých kamarádů pije alkohol?

Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
☐	☐	☐	☐

20. Kolik z tvých kamarádů kouří?

Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
☐	☐	☐	☐

21. Odpověz prosím na následující otázky, které se týkají používání internetu.

	ano	ne
Stanovili ti rodiče časový limit, kolik času můžeš strávit na internetu?	☐	☐
Kontroloují rodiče, čemu se věnuješ na internetu?	☐	☐
Mluví s tebou rodiče o rizicích spojených s používáním internetu?	☐	☐
Máš profil na některé ze sociálních sítí (facebook, snapchat, instagram...atd.)	☐	☐
Komunikuješ na internetu s neznámými lidmi?	☐	☐
Šel bys na schůzku s neznámým „kamarádem“ z internetu?	☐	☐

16. Jaké je podle tebe riziko, že si lidé uškodí, když dělají tyto věci?	Žádné riziko	Malé riziko	Střední riziko	Velké riziko	Nevím
Příležitostné kouření cigaret	☐	☐	☐	☐	☐
Kouření 10 a více cigaret denně	☐	☐	☐	☐	☐
Příležitostné pití alkoholu	☐	☐	☐	☐	☐
Pití alkoholu několikrát za týden	☐	☐	☐	☐	☐
Užití marihuany 1 nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Příležitostné kouření marihuany	☐	☐	☐	☐	☐
Pravidelné kouření marihuany	☐	☐	☐	☐	☐
Užití extáze 1krát nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití pervitinu 1krát nebo 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití heroínu 1krát neb 2krát	☐	☐	☐	☐	☐
Užití drogy jehlou a stříkačkou	☐	☐	☐	☐	☐

17. Odkud většinou získáš alkohol?

Nepiju alkohol	Od jednoho z rodičů	Od sourozence	Od kamarádů	Od rodičů kamaráda	Od jiného dospělého	Zcizený z domova
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Kde obvykle piješ alkohol?

Nepiju alkohol	Doma	Na veřejném místě (park, ulice apod.)	U kamaráda	U nějakého příbuzného	V baru/hospodě/ klubu
☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Kolik z tvých kamarádů pije alkohol?

Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
☐	☐	☐	☐

20. Kolik z tvých kamarádů kouří?

Žádný z nich	Několik	Většina	Všichni
☐	☐	☐	☐

21. Odpověz prosím na následující otázky, které se týkají používání internetu.

	ano	ne
Stanovili ti rodiče časový limit, kolik času můžeš strávit na internetu?	☐	☐
Kontroloují rodiče, čemu se věnuješ na internetu?	☐	☐
Mluví s tebou rodiče o rizicích spojených s používáním internetu?	☐	☐
Máš profil na některé ze sociálních sítí (facebook, snapchat, instagram...atd.)	☐	☐
Komunikuješ na internetu s neznámými lidmi?	☐	☐
Šel bys na schůzku s neznámým „kamarádem“ z internetu?	☐	☐